

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**VLADİSLAV SURKOV’UN EGEMEN DEMOKRASİ
ANLAYIŞI VE RUS DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL POLAT

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
VLADİSLAV SURKOV’UN EGEMEN DEMOKRASİ
ANLAYIŞI VE RUS DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

İSMAİL POLAT

Tez Danışmanı: PROF. DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA

İSTANBUL, 2019

İçindekiler

1.GİRİŞ	1
2.TEORİK ÇERÇEVE	7
2.1.SİYASAL KÜLTÜR VE DIŞ POLİTİKA	7
2.1.1.Siyasal Kültürün Tanımı.....	7
2.1.2.Siyasal Kültürün Bileşenleri	9
2.1.3.Birey ve Siyasal Sistem	11
2.2.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MELEZ SAVAŞ	13
2.2.1.Müdahale ve Egemenlik	13
2.2.1.Melez Savaş'ın Tanımı ve Konsepti	15
3.RUS SİYASAL KÜLTÜRÜ	19
3.1.RUS SİYASAL KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	22
3.1.1.Ortodoksluk.....	22
3.1.2.İstilalar ve İsyanlar	37
3.1.3.Liderler	41
3.2.EGEMEN DEMOKRASİ	52
3.2.1.Vladislav Surkov ve Yeni Teorinin Gereklilikleri	52
3.2.2.Tanım ve İlkeler Bağlamında Egemen Demokrasi	58
4.EGEMEN DEMOKRASİ BAĞLAMINDA KIRIM'IN RUSYA FEDERASYONU'NA KATILMASI.....	64
4.1.PRATİKTE EGEMEN DEMOKRASİ	64
4.2.MELEZ SAVAŞ VE KIRIM'IN RUSYA'YA KATILMASI	69
5.SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA	77

ÖZET

VLADİSLAV SURKOV'UN EGEMEN DEMOKRASİ ANLAYIŞI

VE

RUS DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

İsmail POLAT

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: PROF. DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA

Ağustos, 2019, 76 sayfa

Egemen Demokrasi, Putin dönemi Rusya'sında ortaya atılmış olsa da ilkeleri bakımından knezliklerden başlayarak günümüze kadar gelen Rus siyasi kültürünün bir tezahürünü yansıtmaktadır. Vladislav Surkov'un teorik altyapısını oluşturduğu Egemen Demokrasi, evrensel demokrasi anlayışını reddetmekle birlikte, merkezileştirilmiş ve kişiselleştirilmiş siyasal yapı içinde egemenliğin demokrasiden önceliğini, kolektif demokrasinin bireysel demokrasiden üstünlüğünü ifade etmektedir. Bu bağlamda iç politikada Egemen Demokrasi ile birlikte Rusya Federasyonu, üst düzey bir denetleme sistemine-siyasal kültüründe görüldüğü gibi-geçiş yapmıştır. İç politikada kurduğu denetleme düzeni sayesinde son on yıllarda sıklıkla görülen dış destekli iç ayaklanmaları ve kamuoyu etkilemeleri engellemiş ve Kırım üzerinde aktif rol oynamıştır. Şüphesiz ki Rusya'nın Kırım üzerindeki aktif politikaları tek bir sebeple açıklanamaz. Söz gelimi Ukrayna'nın Rusya karşısındaki kapasitesi, uluslararası konjonktür bağlamında NATO'nun ve AB'nin tavrı da belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Fakat araştırmanın sınırlılıkları dahilinde değildir. Akademik araştırma çerçevesinde bu çalışma iki yönlü bir süreçten oluşmaktadır: Birincisi siyasal kültür bağlamında egemen demokrasi fikrinin ne anlama geldiği ve Rusya'daki köklerini değerlendirerek Putin iktidarıyla birlikte politik anlamları kapsamında pratikteki sonuçlarını analiz etmek, ikincisi ise pratikteki egemen demokrasinin Kırım özelinde dış politikaya etkisini incelemek olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Siyasal kültür, Vladislav Surkov ve Egemen Demokrasi, Melez Savaş

ABSTRACT

VLADISLAV SURKOV'S CONCEPT OF EGEMEN DEMOCRACY AND ITS EFFECT ON RUSSIAN FOREIGN POLICY

İsmail POLAT

GLOBAL POLITICS AND INTERNATIONAL RELATIONS

Thesis Supervisor: PROF. DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA

AUGUST, 2019, 76 pages

Sovereign Democracy reflects a manifestation of Russian political culture, which has been put forward in Russia in the Putin era, but from the point of view of its principles. While Sovereign Democracy, which Vladislav Surkov constitutes the theoretical infrastructure, rejects the concept of universal democracy, it expresses the priority of sovereignty over democracy within the centralized and personalized political structure and the superiority of collective democracy over individual democracy. In this context, together with the Sovereign Democracy in the internal politics, the Russian Federation has made the transition to a high level of control system, as seen in its political culture. It has played an active role in the Crimea, which has prevented external uprisings and public influences that have been seen frequently in the last decade thanks to the control mechanism it has established in domestic politics. Undoubtedly, Russia's active policies on the Crimea cannot be explained for one reason. For example, the capacity of Ukraine against Russia and the attitude of NATO and the EU in the context of the international conjuncture are among the determining factors. Within the framework of academic research, this study consists of a two-way process. The first is to evaluate the meaning of the idea of sovereign democracy in the context of political culture and to analyze the results of the practice of sovereign democracy in practice within the context of its political meanings with Putin's power by evaluating its roots in Russia and the second is to examine the impact of sovereign democracy in practice on foreign policy in the Crimea.

Keywords: Russian Federation, Political culture, Vladislav Surkov and Sovereign Democracy, Hybrid War.

KISALTMALAR

AB:	AVRUPA BİRLİĞİ
ABD:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
MÖ:	MİLAT TAN ÖNCE
MS:	MİLAT TAN SONRA
NATO:	KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMA ÖRGÜTÜ
SSCB:	SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRDİĞİ
STK:	SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

TABLÖLAR

Tablo 2.1: Melez Savaş.....	18
Tablo 3.1: Rus Siyasal Kültürü Bileşenleri.....	19
Tablo 3.2: Ortodoksluk ve Rus Siyasal Kültürü	23
Tablo 4.1: Pratikte Egemen Demokrasi.....	64

ŞEKİLLER

Şekil 3.1: Moğol Hakimiyetinin Rus Siyasal Kültürüne Etkisi.....	38
Şekil 3.2: Egemen Demokrasinin �lkeleri.....	61
Şekil 4.1: Ukrayna'daki Rus Operasyonları ve Melez Savaş.....	71

1.GİRİŞ

21. yüzyıla gelindiğinde artık devlet egemenliği üzerinde birtakım sorgulamalar meydana gelmiştir. Küreselleşme ile devlet sınırlarının önemini yitirmeye başlaması, siyaset biliminde son dönem tartışmalarının odak noktasında yer almaktadır. Devlet sınırlarının önemini yitirmesiyle birlikte iç-dış politika ayrımı giderek anlamını yitirmiş, her ikisi de artık bir bütün içerisinde ele alınmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda devletlerin ulusal ve uluslararası örgütlere daha bağımlı hale gelmesi devletlerin yönetim anlayışında seslerinin daha az çıkmasına sebebiyet vermiştir. Fakat bazı devletlerin siyasi kültürlerinden dolayı bu değişime ayak uydurmakta zorluk çektikleri ve karşılaştıkları problemleri çözme aşamasında kendi ulusal kimliklerine dayandırdıkları görülmektedir.

Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında sosyalist sistemin büyük yara alması Rusya Federasyonu'nu bir dizi problemle yüz yüze bırakmıştır. Örneğin 1990'lı yıllarda kontrolsüz liberalleşme, yönetim alanındaki merkezileşmenin ve denetimin zayıflaması, gücün merkezden yerel yönetimlere kayması bu problemlerin başında yer almaktadır. Bu bağlamda gücün merkezden yerele kayması, istihbaratın ve denetimin zayıflaması, kontrolsüz liberalleşme, oligarkların ve yerel suç örgütlerinin faaliyetleri, ayrılıkçı grupların seslerinin daha yüksek çıkması, terörizm gibi sorunlarla meşgul olan Rusya Federasyonu'nun sahip olduğu politik, ekonomik ve askeri alanlardaki enerjisini iç politikada harcaması sonucunda dış politikada etkin olamadığı gözlemlenmiştir. Dahası, NATO ve Avrupa Birliği'nin genişlemekle kalmayıp aynı zamanda derinleşmesi sonucunda Rusya Federasyonu için tehditler çeşitlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğinde tek kutuplu dünya söylemleri siyasi ve akademik camiada sıkça duyulan kavramlar haline gelmiş ve ABD dünyanın birçok bölgesine askerini konuşlandırmaya devam etmekle kalmayıp kimi zamanda direk müdahale etmiştir. Rusya'nın bu politikalara karşı tepkisi sadece söylemde kalmıştır.

Tüm bu yaşanan gelişmeler çerçevesinde Rusya, Vladimir Putin'in 31 Aralık 1999'da yönetime geçmesiyle başlayan süreçte iç politikada gücü tekrar merkezde toplayarak dış politikada daha aktif olmaya başlamıştır. Sosyalist sistemden sonra Batı tarzı değerlerin tartışıldığı Rusya'da problemlerin artmasıyla birlikte Rus elitleri ve

halkı bu değerlerle Rusya Federasyonu'nun yönetilemeyeceğini anlamış ve kendi öz değerlerini 21. Yüzyıl değerlerine entegre etmeye başlamışlardır. Artık savaşların biçim değiştirdiği, vekalet savaşlarına dönüştüğü, terörizm ve iç müdahalelere karşı direncin üst düzeyde seyir etmesi gerektiği bu devirde Rusya Federasyonu'nun iç politikada devletin kontrolünü merkezde toplayarak dikey iktidarı oluşturmasının dış politikaya nasıl yansıdığını incelemek araştırmamızın ana sorunsalını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, 21. Yüzyılda Batının egemenlik anlayışının soyutlaştığı noktada Rusya'nın Egemen Demokrasi kavramını öne sürmesi ve bunun Rus Dış Politikasındaki etkileri üzerinde durulacaktır. Araştırma, dış politika bağlamında Kırım özelinde yapılacaktır.

Egemen demokrasi kavramının Rus Dış Politikasına Kırım özelinde analiz etmenin amaçları:

1. Siyasal kültürün önemini belirtirken hükümetin yönetim anlayışını ve davranışlarını nasıl şekillendirdiği irdelemek,
2. Günümüz Rus Siyasal Kültürünün nasıl şekillendiğini analiz etmek,
3. Çar, Sekreter ve Başkan'ın merkezileşmiş ve kişiselleştirilmiş yönetim yapısını incelemek,
4. Rus siyasal kültürünün 21. Yüzyıldaki yansımasını analiz etmek,
5. Egemen demokrasi kavramını tanımlamak,
6. Devlet yönetiminde Merkezileşmeyi, kişiselleşmeyi ve denetim düzeneğini katı kuran devletin dış politikadaki etkinliğini incelemek.

Hipotez 1: Egemen Demokrasi, Rus siyasal kültürü çerçevesinde içerisi doldurulmuş iç politikada denetim ve örgütlenmenin sağlanmasında etkin rol oynamıştır.

Hipotez 2: Egemen demokrasi yönetim anlayışı ile Rusya kendi içerisinde iç ayaklanmaları ve dış müdahaleleri engellemiştir.

Hipotez 3: Denetimi sağlayan ve iç müdahaleleri engelleyen Rusya dış politikada, Kırım özelinde, aktif rol oynamıştır.

Araştırmanın yöntemi kısmında, 1989 yılında Bruce Berg'in "Sosyal Bilimler İçin Nitel Araştırma Yöntemleri" adlı kitabını yayınlana kadar, nitel araştırmanın

nasıl yapılacağı hakkında az sayıda eser bulunmaktaydı. Dahası yayınlandıktan sonra bile nicel araştırmacılar tarafından eleştiri yağmuruna tutuldu. Fred Kerlinger nitel araştırmaların bilimselliği konusunda “Nitel araştırma diye bir şey yok. Her şey ya 1 ya da 0’dır.” açıklamasında bulunmuştur. Bu açıklamaya cevap olarak ise D. T. Campbell “Her türlü araştırmanın nihayetinde nitel bir dayanak vardır” demiştir. Dahası yanlış bir kanı olarak nicel araştırmanın bilimsel; nitel araştırmanın bilimsellikten uzak olduğu düşüncesi söz konusudur. Bu eleştirinin altında yatan düşünme hatası, kesin olmayan konu çalışmalarıyla konularının kesin olmayan çalışmalarının karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda nitel araştırmanın bir alt dalı olan içerik çözümleme benimsenmiştir. Akademik bir araştırma çerçevesinde bu çalışma iki yönlü bir süreçten oluşmaktadır. Birincisi siyasal kültür bağlamında egemen demokrasi fikrinin ne anlama geldiği ve Rusya’daki köklerini değerlendirerek Putin iktidarıyla birlikte politik anlamları kapsamında pratikteki sonuçlarını analiz etmek, ikincisi ise pratikteki egemen demokrasinin Kırım özelinde dış politikaya etkisini incelemek olarak belirlenmiştir. Şüphesiz ki Ukrayna’da Rusya’nın politika ve faaliyetlerini tanımlamaya yönelik literatürde çok sayıda çalışma olmasına rağmen bu çalışma “Melez Savaş” üzerinde temellendirilmiştir. Bu çalışmanın ise ana dayanağı, gazeteciler tarafından yazılan köşe yazıları veya yayınlanmış çok sayıdaki makalelerden ziyade kavram hakkında uzman söylemidir.

Jin-Sook Ju 2012 yılında “Rusya’da demokrasi üzerine söylemler ve kurumsal reform” adlı çalışmasında ekonomide ölçülemeyen risk (Knightian uncertainty) kavramından yola çıkarak Rusya’nın ekonomik kriz içerisinde Putin tarafından çıkarların tekrar tanımlandığı ve yönetimde birtakım reformlar yapıldığını vurgulamışlardır. Bu aşamada fikirlerin kurumların inşasında oynadığı etkiyi “Egemen Demokrasi” kavramıyla açıklamaya çalışmıştır. Ju çalışmasının asıl odak noktasını fikirlerin kurumsal reformlar üzerindeki etkilerine ayırmıştır. Bu aşamada egemen demokrasi kavramının sadece iç politikada kurumsal etmenler üzerindeki etkisi analiz edilmiş, dış politikaya yer verilmemiştir.

Rusya Federasyonu’nun iç ve dış politikasındaki eylemleri teoride ve pratikte Egemen Demokrasi yönetim anlayışındaki söylem ve uygulamalarını analiz ederken Tania Rakhmanova’nın 2016 yılında “Rus İktidarının Kalbinde Putin İmparatorluğunu Sorgulama”, Masha Gessen’in 2012 yılında “Yüzü Olmayan Adam”, Michel

Eltchaninoff'un 2017 yılında "Putin'in Aklında Ne Var?", İrfan Kaya Ülger'in 2015 yılında "Putin'in Ülkesi" adlı eserlerinden yararlanılmıştır.

Sarah Fisher, 2014 yılında yazdığı "Egemen Demokrasi: Rusya'nın Renkli Devrimlere Cevabı" adlı yüksek lisans tezinde Egemen Demokrasi'nin Sovyet coğrafyasında yaşanan Renkli Devrimleri ele alarak Rusya'da bu tarz ayaklanmaların çıkmaması için devlet tarafından oluşturulmuş mekanizma olarak ifade etmiştir. Fisher, Egemen Demokrasi'yi renkli devrimlerle ilişkilendirmiş, sunduğu bilgiler çerçevesinde pratikteki sonuçlarına değinmemiştir. Bu bağlamda, çalışma bu açığı olabildiğince gidermek adına Egemen Demokrasi'nin pratikteki sonuçlarına da odaklanmıştır.

Ali Yaşar Sarıbay, 2008 yılında yayınladığı "Global bir bakışla politik sosyoloji" adlı çalışmada siyasal kültür kavramını toplum, devlet ve yönetim üçgeninde incelemiş ve politikanın toplumsal kökenleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Çalışmamızda bu esere yer verilmesinin sebebi, Egemen demokrasi kavramının Rusya'da ortaya çıkmasında, politikaların belirlenmesinde toplumsal kökenlerin ve dolayısıyla kimliklerin belirleyici unsur olduğunu dile getirmektir.

Nur Vergin, 2013 yılında "Siyasetin Sosyolojisi" adlı çalışmada yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi incelerken yönetme sanatının bir toplumdan diğer bir topluma farklılık gösterdiğine dikkat çekmiştir. Vergin'in kaleme aldığı çalışmanın bu araştırma için önemi ise, egemen demokrasi kavramında ileride de değinileceği gibi evrensel bir yönetim anlayışından bahsedilemeyeceğinin altını çizmesidir.

Joseph Nye ve David Welch 2015 yılında yayınladığı "Küresel İşbirliği ve Çatışmayı Anlamak" eserinde 21. Yüzyıldaki siyaset anlayışından bahsedilmekte ve küresel çağda yaşayan değişimlerin dile getirilmesi sebebi ile ayrıca önem arz eden kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır Ayrıca Nye'nin belirttiği iç çatışma, ayaklanma, finansal destek ve dış müdahale kavramları Rusya'nın egemen demokrasiye duyduğu ihtiyacını tanımlamada önem arz etmiştir. Çalışmamızda bu eserden 21. Yüzyıl siyasetini gözler önüne sermek ve Rusya'nın hangi anlayışa karşı mücadele ettiğini göstermek alanında yararlanılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları bölümünde bütün bulguları aynı anda incelemenin imkansız olduğu gerçeğinden hareketle seçici davranmak zorunluluğunu belirtmeliyim.

için eklektik davranmak zorundadır. Egemen demokrasi kavramının dış politikaya etkilerinden söz ederken, çalışmanın dış politikada Kırım özelinde inceleneceğini tekrar belirtmeliyim. Sosyal bilimlerde bir olgu tek bir nedene dayandırılarak açıklanamaz gerçeğini göz önünde bulundurarak belirtmek gerekir ki Kırım'ın Rusya'ya katılması konusunda tek nedenin egemen demokrasi olduğunu iddia etmek yanlış olacaktır. Fakat çalışma gereği çizdiğimiz sınırların dışına taşıp konuyu dağıtmak, tutarsız sonuçların doğmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle belirlediğimiz çerçevenin dışına taşmadan tutarlı bir çalışma ortaya koyulması gerektiği düşünülmüştür.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümü Giriş olup tezin amacı ve kapsamı özetlenmiştir. İkinci bölümde ise iki temel kavram üzerinde durulmaktadır: Siyasal kültür ve Dış politika. Bu bölümde genel hatlarıyla siyasal kültürün tanımı, alanında uzman kişilere atıfta bulunularak sunulmuş ve birey-devlet arasındaki ilişkiler üzerinden devlet yönetiminde ne gibi/nasıl etkileri olduğu incelenmiştir. Surkov tarafından ortaya atılan Egemen Demokrasi kavramında devlet içinde kontrol mekanizmasının nasıl kurulduğunu, düzeneklerin birbirlerine olan kenetlenmesini analiz etmek ve daha tutarlı verilere ulaşmak adına Rus siyasal kültürüne değinilmesi elzem görüşmüştür. Aksi takdirde çalışma ile ilgili ortaya atılacak her soru ve cevap havada kalacaktır. İkinci bölümün ikinci kısmında uluslararası ilişkilerde müdahale, egemenlik ve melez savaş kavramları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümün tamamı Rus siyasal kültürüne ayrılmıştır. Bu bölümde ilk olarak, günümüze kadar gelen süreç içinde, Rus siyasal kültürünü etkileyen faktörler ele alınmıştır. Egemen demokrasi kavramının tanımlanması ve ilkelerinin çözümlenmesi aşamasında doktrinin sahibi olan Surkov'un kaleme aldığı kitaplar, makaleler, katıldığı konferanslar, sempozyumlar ve verdiği röportajlar incelenerek oluşturulmuştur. Egemen demokrasinin oluşturulmasında Rus tarihinden beslenilmesi gerektiğini belirten Surkov liderler konusunda Üçüncü İvan, Birinci Petro, Lenin isimlerini dile getirmiştir. Fakat bu çalışmada Surkov'un söylemlerinden yola çıkarak bu isimlerin yanına Dördüncü İvan, Birinci Nikola ve Stalin de eklenmiştir. Aynı zamanda dinin insan hayatına ve topluma yön vermesi, müdahale etmesi ve çeşitli misyonlar yükleyerek onların belirli bir çizgi üzerinde gitmelerini gerektiren ruhani (vicdani) yasalar koyarak toplumların düşünce tarzlarında etkili olması dolayısıyla siyasal olanla doğrudan ilişki içerisine girmesi bakımından Ortodoksluğa, İstila ve İsyanlara da yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde egemen demokrasi kavramının pratikteki sonuçları ele alınmıştır. Yine aynı bölüm içinde Rusya'nın Kırım'a müdahalesi işlenmiştir. Çalışma boyunca ele alınan kavramlar, ülkeye ve topluma etki etmiş liderler, din, gelenekler ve görenekler gibi toplum içerisinde yer alan kurallar çerçevesinde Rus yönetim anlayışının iç politikadaki mekanizmaları aktif hale getirmesinin dış politikaya etkisi Kırım özelinde incelenmiştir. Diğer bir deyişle, iç politikada dış müdahaleye ve ayaklanmalara fırsat vermeyen devletin enerjisini dış politikaya nasıl yansıttığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın bulgularına yer verilmiş ve Türkiye'deki akademik camiaya Rus siyasal kültürü hakkında ufak bir kesit sunulmuştur.

Son olarak tez çalışmaları boyunca desteğini gördüğüm danışmanım Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bunun akabinde son beş yıldır araştırmalarım Vladimir Putin üzerinde yoğunlaşmıştı. Bahçeşehir Üniversitesinde aldığım “Kafkasya ve Orta Asya Politikaları” adlı dersinin (İlk) tanışma bölümünde Vladimir Putin hakkında kendisine bir dizi soru yöneltmiştim. Yalçinkaya'nın

“Putin devletler hukuku dersini iyi almış ve hukukun açıklarını iyi analiz etmiş bir lider. Bu, onu günümüz meslektaşlarından ayıran en önemli faktördür. Kırım'daki yaşananlar ve Putin yönetimindeki Rusya'nın bu bölgede aktif rol oynaması iyi analiz gerektiren ve öğrencilere anlatılması gereken bir konu... Rus lider tüm bunları 21. Yüzyılda Kırım'ı, batıya rağmen, referandumla -tartışmalı da olsa- kendi topraklarına kattı.”

şeklindeki yanıtı sonrasında çalışmamın konusunu, sınırlılıklarını ve en önemlisi danışmanımın kim olacağı aklımda şekillenmişti. Ayrıca Yüksek lisansa başlarken Vladimir Putin veya Rus yönetimiyle alakalı çalışmalar yapacağım kesindi. Fakat yüksek lisansta alacağım dersler neticesinde düşüncelerimin daha olgunlaşacağını düşünerek sınırlandırmaya gitmemiştim. Yanıttan sonra çalışmamın sınırlılıkları belliydi: Vladimir Putin, Rus yönetimi ve Kırım.

2.TEORİK ÇERÇEVE

2.1.SİYASAL KÜLTÜR VE DIŞ POLİTİKA

2.1.1.Siyasal Kültürün Tanımı

Siyasal kültür, kültürün doğrudan veya dolaylı yollarla siyasal olana bağlantılı yönlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Siyasal kültür aynı zamanda bir ulusun siyasi geleneklerine veya kamu kurumlarına ruh veren özelliklerini anlatmaktadır. Her ne kadar literatürde farklı siyasal kültür tanımları yer alsa da tartışmaların asıl odağı, siyasal sistemin işleyişini etkileyen bireylerin gerek kendileri, gerek onları yönetenlerle arasındaki karşılıklı ilişkilerdir. Bu tanımın ışığında toplumdaki siyasal olana ilişkin her türlü düşünce, söylem ve eylemin o toplumun siyasal kültürüyle bağlantılı olduğu varsayılmaktadır (Sarıbay, 2008: 77).

Genel olarak, siyasal kültürün ilk işaretlerin eski Yunan filozoflarına ait olduğu düşünülmekte olup, onları görüşleri, siyasi kültürle ilgili çalışmalar için başlangıç noktası sayılmaktadır. Söz gelimi Eski Yunan'da Atinalılar, Spartalılar ve Barbarlar için farklı zihinsel ve kültürel anlayış söz konusuydu. Kültürel farklılıkların siyasal olana etkileri üzerinde duran Sokrates bu farklı zihinsel temalara ait insanların düşünce sistemini Yunan ve Yunan olmayan şeklinde tanımladı. Aristoteles ve Platon ise toplumdaki tutum ve davranışları gözlemleyerek bireylerin siyasal düşüncelerini ve davranışlarını çeşitli biçimlerde şekillendiren unsurların önemine vurgu yaptılar. Bu bağlamda siyasi kültürün bireylerin siyasal düşünce ve davranışlarını çeşitli biçimlerde şekillendiren gerçeklikler olduğuna dikkat çektiler (Daltan, 2000: 910).

Modern çağda ise siyaset ve kültür arasındaki ilişkiye atıfta bulunan ilk düşünür Charles de Montesquieu'dur. Kanunların Ruhu kitabında Montesquieu, felsefi bir bağlam olmakla birlikte bir tür siyasal kültür analizini ortaya koymuştur. Montesquieu, yasal kurumların oluşturulmalarında kültürel özelliklerin varlığını görür ve iklim, kültürel özellikler ile politik sistem ve yasalar arasında bağlantı kurar. Bir başka deyişle, siyasal kültürü iklim koşullarının bir fonksiyonu olarak görmektedir. Dahası yasal ve siyasal kurumları siyasal kültüre veya sözde ulusal mizaç ve karaktere bağlı olarak ifade eder. Jean-Jacques Rousseau ve David Hume da bireylerin ve toplumların değerleri ve

tutumlarındaki farklılıklar hakkında bu konuda geniş açıklamalara yer vermişlerdir (Marzbali ve Ghahreman, 2018).

Kavram olarak siyasal kültür, ilk defa 18. Yüzyılın sonlarına doğru Johann G. Herder ve Wilhelm Von Humboldt tarafından ortaya atılmış olsa da kavramla ilgili ilk sistematik çalışmayı gerçekleştirenler 1963 yılında “The Civic Culture” adlı çalışmalarında ortaya koyan Gabriel A. Almond ve Sidney Verba ikilisidir. (Almond ve Verba, 1963). Belirtmek gerekir ki bu çalışma literatüre kazandırılmadan yaklaşık yarım yüzyıl önce Emile Durkheim, kolektif olgunun bireylerin davranışlarıyla anlaşılamayacağını belirtmişti (Durkheim, 1982: 54). Almond ve Verba ise çalışmalarının temellerini birey üzerine inşa etmişlerdi. Diğer bir deyişle birey ve bireyin davranışları sadece içerisinde yaşadığı toplum ya da toplulukla beraber anlaşılabilirdi. Sözelimi Maurice Halbwachs, bireyin toplumdan ayrı düşünülse dahi kendi dışında var olan kolektif bir psikolojinin etkisi altında olduğunu vurgulamıştır (Halbwachs, 1939, 812-815). Tanımlamalara devam edilecek olunursa siyasi kültür alanında diğer bir önemli isim olan Talcott Parsons siyasi kültürün politik hedeflere yönelmeyle ilgili olduğunu varsayan argümanları ortaya atmış, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkileri ele almıştır (Parsons, 1971). Stephen D. Tennessee ise siyasi kültürü şu şekilde tanımlar: “*Siyasetin şekillendiği, yorumlandığı ve değerlendirildiği zihinsel ve entelektüel ortam; bireylerin ve toplumların devlete ve politikaya karşı bilinçleri, inançları, değerleri ve tutumları.*” (Tennessee, 2000: 131).

Sarıbay’a göre ise siyasal kültür, herhangi bir ulusun politik hayatına dair o ulusun vatandaşları tarafından benimsenen tutum, inanç ve duygular bütünü, politik kültür olarak adlandırdığımız çerçevenin sınırları içerisinde yer almaktadır. Bunun akabinde siyasal kültürün sahip olunan bu duygu sarmalı içerisinde bir ulusun tarihinde tecrübe etmiş olduğu sosyal, ekonomik ve siyasi çalkantılarla biçimlendiği de göz ardı edilmemesi gereken diğer bir husus olarak uluslararası ilişkilerde kendine yer edinmiştir. Geçmiş deneyimlerle tekrar ve tekrar biçimlenen bu üçlü sarmal, gelecekteki politik davranışlar üzerinde de son derece önemli etkiye sahiptir (Sarıbay, 2008: 13).

Siyasal kültür kavramı, çoğu zaman bir ulusun siyasi kişiliği olarak düşünülmekte ve köklü siyasi özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda siyasal kültür: ulusu yöneten hükümetlerin işleyişleriyle vatandaşlar arasındaki standart

varsayımlar da dahil olmak üzere siyasi sistem hakkındaki sahip oldukları tutum, değer ve inançları dikkate alarak ortaya bir veri sunmaktadır (Pye, 1991, 9-10). Çünkü Siyasal Kültür’de ulusları oluşturan öğelerden birisi olan topluluğun oluşturulması ve iletişimi kolaylaştırmaya yardımcı olması dolayısıyla, vatandaşların ülkelerindeki siyasi olayların, eylemlerin ve deneyimlerin nasıl ve neden gerçekleştiğinin tanımlanması bakımından ortak bir anlayışını paylaşırlar.

Siyasi kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan alışkanlıklar, gelenek ve görenekler gibi resmi olmayan kuralları da içerir. Ülkenin anayasası dahil olmak üzere resmi olmayan fakat vatandaşlarda kodlanmış yasalar da siyasal kültür sınırları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda bir toplumdaki kabul edilebilir politik davranışların sınırlarını da belirler.

F. Burlatski'ye göre siyasi kültür, siyasal gelenekleri, siyasal yönelimleri ve siyasal değerler sistemini, siyasal ideolojileri, siyasal sembolleri ve normları, standartları, klişeleri vb. içermektedir. Siyasi kültür, bir toplumun geçmişine ve siyasi unsurlarına ilişkin bir tür yasa, görgü kuralları ve siyasi bilinç hafızasıdır (Umo.msu.ru). Bu bağlamda yöneticiler ve toplum arasındaki bağlantıyı inceleyen Braungarr’a göre toplumun politik kökenleri şu şekilde değişim ve dönüşüm yaşamaktadır: Toplumsal yapının politikaya etkisi, ikili arasındaki süreç dolayısıyla karşılıklı etkileşim ve son olarak politikanın topluma etkisi (Sarıbay, 2008: 15).

Rus düşünür İ. İlyin kültür ve politika arasındaki ilişkileri değerlendirirken bireylerin varlığının amacının politikaya katılmaktan daha çok kültür oluşturmak olduğuna inanmaktaydı. Çünkü İlyin’e göre politika, kültürün oluşması için sadece bir araçtı. Ayrıca L. Usikova, siyasal kültür olgusunun ulusal karakter, basmakalıp düşünceler, mit, biyolojik ve coğrafi faktörlerle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. A. Soloviev ise siyasal kültürün, yaşamın çeşitli yönleriyle ilgili tarihsel olarak oluşturulmuş bir fikir dizisi olduğunu dile getirmektedir (Soloviev, 2003).

2.1.2.Siyasal Kültürün Bileşenleri

Siyasi kültür, bir toplumda zaman ve koşulların süregelmesi ile şekillenecek olan siyasi meseleye yönelik görüş, tutum, gelenek ve düşünce koleksiyonudur. Bu nedenle, her toplumun yaşadığı tarihi kırılmalar ve tecrübe ettiği olaylar, belirli sosyal işlemlere

bağlı olmakta ve dolayısıyla toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Buradan hareketle siyasal kültür Mayer'e göre şu özellikleri içerisinde barındırır: *“Otoriteye yönelik tutumlar, otoriteye ilişkin tutumlar, gerçek hakkındaki inanç veya anlayışlar, karar vermenin mantıklı veya pragmatik bir yöntemi, sempati duyguları, güven, reddetme, bilgi ve temel değerler şeklinde açıklanmaktadır”* (Mayer, 2003: 14-16).

Vladislav Surkov Siyasi kültürü geniş ve yüksek anlamda kültürün tezahürlerinden biri olarak tanımlamıştır. Modern politikaların stereotipleri, ulusal yaşam tarzının, karakterinin ve dünya görüşünün eşsiz bir matrisinden üretildiğini savunur (Semenikhin, 2008: 116).

Siyasal kültürün bileşenlerinden söz etmeden önce birtakım açıklamalarda bulunarak konunun daha anlaşılır kılınması elzemdir. İlk olarak bir toplumun içerisinde önemli yer tutan değerler, o toplumun maddi ve manevi gereksinimlerinden soyutlanamazlar. İkinci olarak siyasal kültür, toplumsal kültürün diğer öğelerinden ve uluslararası kültür hareketlerinden soyutlanamaz. Tüm bunlardan hem etkilenir hem de onları etkiler. Üçüncüsü, siyasal kültürü, sistemi yönlendiren kadroların düşünceleri ve eylemleri biçimlendirir. Dördüncü olarak da siyasal kültürü somut deneyimler ve tecrübeler etkiler. Bireyler; anlayışlarını, inançlarını doğrulamaya tabi tutmadıkları sürece değiştirmek eğiliminde değillerdir. Hatta tecrübe ile inanç arasında bir çelişki ortaya çıkarsa tecrübe yeniden değerlendirilir, yorumlanır ve inanca uydurulur.

Stephen Chilton, 1988 yılında yayınlamış olduğu makalede Siyasi kültürün bileşenleri 9 başlık altında belirtmiştir (Chilton, 1988, 421-424):

- Üst-üyelik (Supramembership)
- Ortak Payda (Sharedness): Kültür anlayışı, insanlar arasında paylaşılan ve ortak bir yönelim çerçevesinde değerlendirilmektedir.
- Etki Düzeyindeki Eşitsizlik (Inequality): Toplumdaki bireylerin kültür üzerindeki etkileri eşit düzeyde seyir etmemekte ve farklı etki dereceleri söz konusu olmaktadır.
- Davranış (Behavioral): Kültür anlayışı; kültürün etkilerini, diğer insanları hesaba katarak yapılan eylemleri de içermektedir. Ayrıca davranışlar siyasal kültüre ilişkin net ipuçları vermektedirler.

- Davranış Sonrası: Kültür sadece davranış düzeyleriyle ilgili olmayıp sonrasını da kapsamaktadır.
- Kısıtlanamaz Uygulanabilirlik (Unrestricted Applicability): Sosyal örgütlenmedeki yelpazenin genişliği
- İndirgemeci olmayan (Non-Reductionism)
- Karşılaştırılabilirlik (Comparability): Anlayış, kültürlerin anlamlı bir şekilde karşılaştırılmasını ve tek bir toplum içinde, kültürün farklı yönlerinin anlamlı bir şekilde karşılaştırılmasını sağlamalıdır. Birçok önemli hipotez dolaylı olarak anlamlı kültürlerarası karşılaştırmalar gerektirir: Örneğin; "X kültürel formuna sahip toplumlar, diğer kültürel formlara sahip toplumlardan daha fazla iç çatışmaya sahiptir"
- Nesnel Testedilebilirlik (Objective testability): Ampirik verilere karşı objektif standartlarla test edilebilen hipotezler, üretme yeteneğine sahip olmalıdır. Chilton, Politik kültürel hipotezleri test etmek için mevcut nesnel standartların bulunmadığına dikkat çekiyor.

Patrick, siyasal kültürün bileşenlerini kavramsallaştırırken 4 maddede ele almaktadır (Patrick, 1984: 271-280). Bunlar: Nesnel, Öznel, Bulgusal ve İşlemsel'dir. Nesnel kavramsallaştırma: Toplum içerisinde bireylerin üstünde, bireylerden bağımsız fakat onları bir arada tutan davranışlar, inançlar ve kurallardır. Öznel kavramsallaştırma, toplum içerisinde yer alan bireylerin, siyasal olanla ilgili tutum ve eğilimleridir. Bulgusal kavramsallaştırma, her toplumun kendine özgü birtakım siyasal kültür anlayışı olduğuna karşılık gelmektedir. Kamudaki ruh, yurttaşlık bağı, liderlere olan sadakat gibi. Son olarak İşlemsel kavramsallaştırma ise bireylerin eylemleri ve zihin yapıları arasındaki bağlantıdan ibarettir.

2.1.3.Birey ve Siyasal Sistem

Siyasal kültürde bireylerin rolleri son derece önem arz etmekte ve siyasal sisteme iki farklı şekilde etki etmektedir. Bir önceki bölümde siyasal kültürün bileşenlerini belirtirken değinildiği gibi bireyler, toplumdaki siyasal olanla ilişkilerindeki etkinlik derecelerine göre birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Sözgelimi, karar alıcı olarak beliren liderlerle toplum içerisinde yer alan bir vatandaşın siyasal kültür üzerinde etkisi birbirlerinden farklılık arz etmektedir. Karar alıcı olarak beliren

liderler, gerek iç siyasal düzenin oluşturulmasında gerekse dış politikadaki uygulamalarda etkin konumda yer almaktadır.

Bireylerin ve liderlerin siyasal olana ilişkin tutumlarının şekillenmesini Almond ve Powel üç önemli etkenden yola çıkarak açıklamışlardır (Almond ve Powel, 1978: 25-26). Bunlar:

- Bilişsel (Cognitive)
- Duygusal (Affective)
- Yargısal (Evaluative) etkenlerdir.

Bu bağlamda birey politik sistemin işleyişine dair belirli bir bilgiye sahip olabilir. Aynı şekilde birey; aile, arkadaş vs. gibi etkenlerden etkilenip duygusal olarak sistemin işleyişinde etkili olabilir. Son olarak da birey, olayları moral bir değerlendirme sürecine tabi tutarak belirleyici unsur olabilir.

Elder'e göre ise liderler, siyasal olana ilişkin iki farklı bilişsel anlam yüklemektedir (Elder -Cobb, 1983, 42):

- Bağımsız (Substantive)
- Çağrışımsal (Associative)

Bağımsız anlam liderlerin dış dünyadaki olaylara bakış açısına ve onun işleyişine karşı içselleştirilmiş inançlara ve değerlere karşılık gelmektedir. Bunlar ise toplumsallaşmanın ve hayat deneyimlerinin bir ürünüdür. Çağrışımsal anlam ise liderin kendine “ben kimim” sorusuna verdiği cevapla doğrudan ilişkilidir. Söz gelimi, çağrışımsal anlam liderin referans noktası olarak kullandığı diğer aktörlerle ve gruplarla ilişkine karşılık gelmektedir.

Siyasal kurumların şekillenmesinde liderler, ister Almond'un belirttiği gibi Bilişsel, Duygusal ve Yargısal biçimlerinde olsun, isterse Elder'in belirttiği Bağımsız ve Çağrışımsal olsun birbirleriyle aynı kümede yer almaktadırlar.

Bireylerin siyasal sisteme etkisi göz önüne alındığında, kurumların düzenlenmesinde aktörlerin stratejik ve ekonomik hedeflerinin yanında, rasyonel hesaplarının da varoluşları söz konusudur. Liderler ve sahip oldukları fikirler, dünya görüşü, normatif çerçeve kolektif düşünce ve öğrenme gibi kavramları içermektedir

(Campbell, 2002: 21-38). Dolayısıyla liderlerin fikirleri politik söylemlerine yansımakla kalmayıp iç siyasal kurumların şekillenmesine de sebebiyet vermektedir (Cortell ve Davis, 2000: 65-85).

Örnek olarak her devletin içerisinde kriz durumu olması muhtemeldir. Liderler ise krizle ilgili çeşitli algıları harekete geçirme sürecinde fikirleriyle aktif rol oynar. Blyth'e göre kurumların yeniden şekillendirilmesi her zaman yapısal çıkarlarla açıklanamaz. Blyth'e göre fikirler, krizlerin yorumlanmasında, çıkarların tekrar tanımlanmasında, mevcut kurumlara itiraz için gerekçelendirilmesinde, yeni kurumların inşa edilmesinde fikirlerin ve kurumların karşılıklı bağlantısının mantıksal analizlerinde aktif rol oynamaktadır (Blyth, 2002: 35-43).

2.2.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MELEZ SAVAŞ

2.2.1.Müdahale ve Egemenlik

Müdahale kavramı en geniş tanımıyla, egemen bir devletin işlerini etkileyen dışsal eylemlere gönderme yapmaktadır. Dar anlamda ise bir başka devletin işlerine zorla karışılmasına atıfta bulunur. Dar ve geniş tanımlama ayrımı düşük ve yüksek zorlama arasındaki etki düzeyine göre belirlenmektedir. Dar tanımın ilk kısmında müdahale başka bir devletin iç politikasını etkilemeye yönelik demeçleri içermektedir. 1990'da ABD Başkanı H.W. Bush'un Irak halkına Saddam Hüseyin'i devirme çağrısı yapması, 1999'da ise Saddam Hüseyin'in de çeşitli Arap devletlerinin halklarına seslenerek liderlerini devirmeleri çağrısına bulunması örnek olarak gösterilmektedir (Nye ve Welch, 2015: 280-281).

Ekonomik yardım da diğer bir devletin işlerine müdahale kapsamında değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş sırasında ABD'nin El Salvador'a; SSCB'nin ise Küba'ya yardımı bu devletlerin işlerine müdahale şeklinde tezahür etmiştir. Devlet içerisindeki üst düzey yetkililere verilen rüşvetle birlikte seçimlerden politikaların şekillenmesine kadar önemli faktörler olarak belirlemektedirler. Zorlama derecesinin orta kısımlarında ise askeri danışmanların ve askeri yardımların devreye sokulması yer almaktadır. Bir sonraki aşama ise muhalefete destektir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında özellikle başta Ukrayna olmak üzere Doğu Avrupa'daki seçimlerde ABD'nin ve AB'nin muhalefete destekleri bu çerçevede değerlendirilmektedir. Yüksek

düzyey etkilerde ise Abluka, Sınırlı Askeri Eylem ve Askeri İstila yer almaktadır. Bu bağlamda müdahale, etki düzeyine göre bir dizi davranışı kapsamakta ve yerel özerkliğin dış müdahaleyle ne kadar sınırlandırılabilceğiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir (Nye ve Welch, 281).

Joseph Nye'a göre müdahale kafa karıştırıcı bir kavramdır. Nedeni ise kısmen terimin betimleyici ve normatif değeri içerisinde barındırmasıdır. Çünkü Müdahale kelimesi sadece olup biteni tanımlamakla kalmaz, olanlara değeri yargıları da yükler. Bu nedenle müdahale kavramıyla ilgili tartışmalar genelde ahlaki çerçevede değerlendirilmektedir. Egemen bir devletin işlerine müdahale etmeme, uluslararası hukukun temel ilkeleri arasında üst sıralarda yer almaktadır. Zira egemen devletlerin kendi sınırları içerisinde yaşam geliştirmekle yetkili olduğu anlayışı hakimdir. Uluslararası arenada üst otoritenin bulunmaması, her bir devletin kendi çıkarlarını korumalarına yol açmaktadır (Nye ve Welch, 281-283).

James Rosenau müdahale kavramını tanımlarken iki anlama işaret etmiştir. Birincisi alışlagelmişin dışında (Convention-Breaking) olmasıdır. İkincisi ise otoriteye yönelik olmasıdır (Rosenau, 1968: 167). Oren Young ise “Belirlenmiş sınırları aşarak hedef içerikli siyasal otorite yapısını etkilemeyi amaçlayan organize ve sistematik eylemler” olarak tanımlamıştır (Young, 1968: 177-178).

Müdahale kavramı ile ilgili bazı tartışmalar da söz konusudur. Sözgelimi, bir ülkenin rızası dolayısıyla da müdahale gerçekleşebilmektedir. Hukuksal anlamda tartışmalı olsa da yukarıda sayılan eylemler gerçekleştirildiği takdirde müdahale olarak anılması gerektiğini belirten uzmanlar vardır (Karaosmanoğlu, 1981: 25-26).

Müdahale aynı zamanda birkaç farklı şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Sönmezoğlu “Diplomatik ve ekonomik araçlarla müdahale”, “Gizli ve yıkıcı eylemler aracılığıyla müdahale” ve “Askeri araçlarla müdahale” olmak üzere 3 kısımda incelemiştir.

Egemenlik ise, “En üstün güç” manasına gelmektedir. 16. Yüzyılda feodal düzenin çöküşü ve merkezileşmeye doğru gidiş evresinde feodaliteden kral devlete geçişte ortaçağın sonları ve yeniçağın başları arasında ortaya çıkmıştır. Egemenlik kavramı, bu gelişmelere paralel olarak milletin şekillenmesinde “en üstün iktidar” karşılık gelecek

şekilde merkezi bir rol üstlenmiştir (Gülsoy, 2015: 72). Egemenliğe atfedilen sınırsızlık, mutlaklık, teklik, bölünemezlik ve devredilmezlik gibi özellikler, feodal düzenin ve feodal beyler ile bu yapının en güçlü parçası haline gelmiştir.

2.2.1.Melez Savaş'ın Tanımı ve Konsepti

Melez Savaş, düzensiz ve asimetrik araçların eşzamanlı olarak kullanılmasıyla bir ülkede istikrarsızlaştırma için mevcut tüm ekonomik ve diplomatik, askeri ve istihbarat araçların kullanıldığı bir modern savaş türüdür. Aynı zamanda Melez Savaş, devletlerin iç işlerine müdahale kapsamında “rejime ince ayar yapma, rejim değişikliği ve/veya rejimin yeni baştan kurulması” yöntemleri üzerinden çok-kutuplu, ulus-üstü bağlayıcı projelerini bozmak, kontrol etmek veya etkilemek amacıyla kimlik çatışmalarının imal edilmesi veya kışkırtılması olarak tanımlanabilir (Korybko, 08.06.2019).

Kavram ilk olarak 2002 yılında William J. Nemeth tarafından kaleme alınan yüksek lisans tezinde kullanılmıştır. Bu tanımın arka planında küreselleşmeyle birlikte artan teknolojik gelişmeler ışığında etnik kabile ve toplulukların da dahil edilerek askeri güçlerin yeniden düzenlenmesinin gelecek yıllarda daha yaygın hale geleceği vurgulanmıştı. Dahası “Çeçen isyanının melez savaş için model” olduğu iddia edilmişti (Nemeth, 2002: 31).

2015 Münih Güvenlik Konferansı'nda yayınlanan raporda melez savaş, geleneksel ve konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerinin birleşimi olan bir strateji olarak tanımlanmıştır. Yine aynı raporda diplomasi, ekonomik savaş alanı, siber saldırılar, düzenli askeri güçler, düzensiz askeri güç, özel güçler ve iç huzursuzluğa destek söylemlerine de sıkça yer verilmiştir (Ischinger, 2015: 34-35).

Fleming, melez savaşla ilgili olarak, doktrin ve örgütlenme açısından potansiyel paradigma kaymasının yaşandığına dikkat çekmektedir. Sınırsız kolektif antropolojinin bir yöntemi olarak melez kavramı, Fleming'e göre geleneksel tehditlerin bilişsel sınırlarını aşmıştır (Fleming, 2011: 10-13).

Geresimov ise doktrininde/tanımında, savaşların doğası ve yapısının değiştiğini, dışardan bir müdahaleyle elde edilecek kazançtan daha fazlasının “içerdeki” muhalifler eliyle de kazanılabileceğini belirtmiştir. Geresimov'a göre melez savaş, siyah ve beyaz

yani savaş ve barış ayırımında gri tarafta bulunmakta, ayrıca bu gri kısım artık sadece askeri değil; sivil ve medyatik alanları da içine almış bulunmaktadır. Hoffman ise “gelecekteki çatışmaların bulanıklaştırıcı karakterine dikkat çekmiştir.” (Hofmann, 2007: 21).

Melez savaşın yönteminde ise çeşitli hükümetleri, hükümetler arası ve sivil toplum kuruluşlarının yaygın işbirliğini içerdii varsayılmaktadır (Baghaee, 2016: 98). Pindjak, ülkeyi istikrarsızlaştırmak ve toplumu kutuplaştırmak isteyen çok katmanlı çabaları melez savaş stratejisi kapsamında değerlendirmiştir. Dahası Pindjak, “*klasik savaşta, ağırlık merkezi maddidir, melez savaşta ise ideoloji ağırlık merkezidir ve kamuoyu hedef alınır. Savaşan güçler, birleşen gücü kullanarak etkili politikacılar ve kilit karar vericiler üzerinde etkili olmaya çalışır*” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu kapsamda düzenli savaş, NATO’nun tanımına göre, resmen devlet tarafından kabul edilen düzenli rakiplerin katıldığı ve uluslararası anlaşmalara, sözleşmelere ve yasalara saygı göstererek düzenli taktik ve faaliyetlerin kullanıldığı savaştır. Düzensiz savaş, NATO’nun tanımlarına göre, bir veya daha fazla kahramanın düzensiz yöntemleri benimsediği bir çatışma biçimini gösteren bir savaştır. Ayrıca, “düzensiz birlikler, bir ulus devletin veya diğerlerinin silahlı kuvvetlerinde resmen kayıtlı olmayan savaşçılardır (Nato.int.)

ABD Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan raporda “*Bir melez tehdit, karşılıklı yarar sağlayan etkiler elde etmek için birleştirilmiş düzenli kuvvetlerin, düzensiz kuvvetlerin ve / veya suç unsurlarının çeşitliliği ve dinamik birleşimidir.*” Raporda Melez Savaş dört boyutta ele alınmıştır: Diplomatik-politik, bilgi amaçlı, ekonomik ve askeri paramilitar (U.S. Army, 2010). Andres Mosquera ve Sascha Bachmann da aynı şekilde melez savaşın mevcut dört yöntemden meydana geldiğini öne sürmektedir. İlki düzensiz savaş (Terörizm ve Karşılıksız Mücadele gibi), ikincisi asimetrik savaş (partizan savaşı gibi olağandışı savaşlar), üçüncüsü bileşik savaş (düzensiz kuvvetlerin aynı anda kullanıldığı durumlarda), dördüncüsü ise devlet ve devlet dışı aktörler tarafından muhaliflerine karşı avantaj sağlayan savaşlardır (Mosquera & Bachmann, 2016: 66).

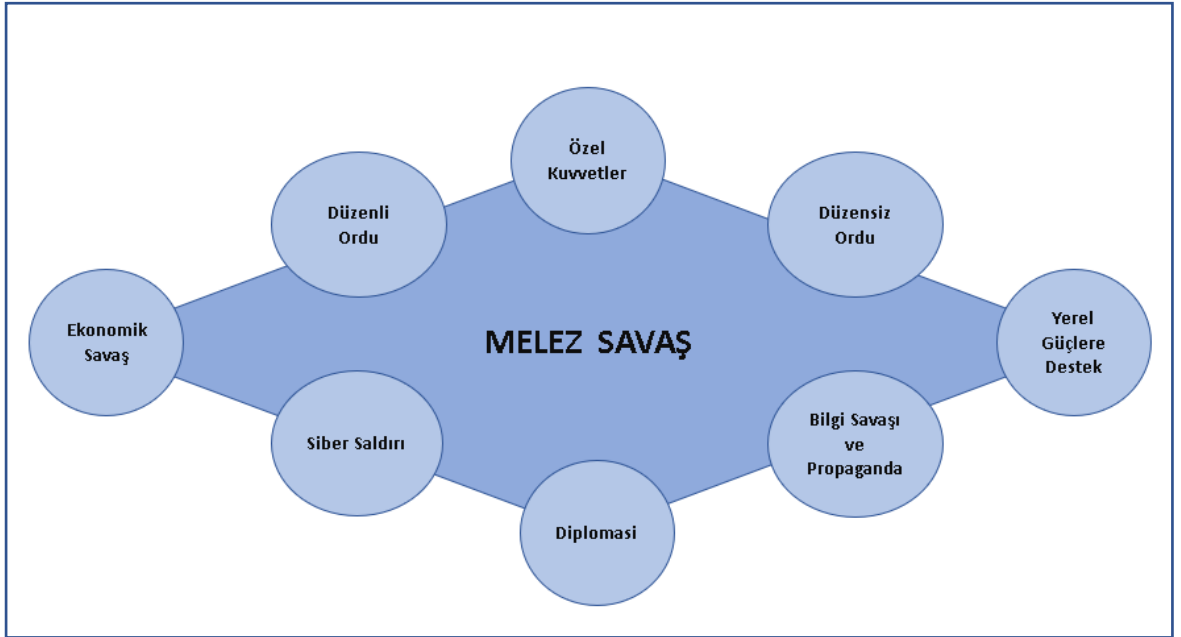
Melez savaş geleneksel ve alışılmadık araçların geniş, karmaşık, uyarlanabilir ve çoğu zaman yüksek oranda entegre kombinasyonuna dayanan kapsamlı bir strateji

olarak nitelendirilebilir. Coğrafi, politik ve stratejik hedeflere ulaşmayı hedefleyen askeri, paramiliter, düzensiz ve sivil aktörleri içerebilecek açık ve gizli faaliyetler kullanır. Rakibin zayıf noktalarına yöneliktir. Karar vermeyi karmaşıktırmaya odaklanır ve belirsizlik yaratırken diplomatik, politik, bilgi, askeri, ekonomik, finansal, istihbarat ve yasal faaliyetler içeren tüm spektrumla amaca ulaşmaya çalışır. Melez stratejiler hem devlet hem de devlet dışı aktörler tarafından uygulanabilir (Ministry of Defence, UK Parliament, 15 Madde).

Baghaee melez savaşta liderlere de değinmeyi ihmal etmemiştir. Melez savaşlardaki stratejik liderler şu özelliklere sahip olmalıdır: Ulusal ve ulusötesi seçkinleri bir araya getirme becerisine sahip olma, çalışanların güvenini çekme ve ulusal ve uluslararası seviyelerde sosyal sermayeyi artırma, çevresel analizlerde fiziksel tutum, problem çözme, değişen çevreyi ve karar verme olasılığını anlama ve tehditlere oranla yeni bir silah tanımlama konusunda savunma diplomasisi ve beceri şeklindedir (Baghaee, 99).

Frank Hoffman Melez tehditleri tanımlarken geleneksel yeteneklere, düzensiz taktiklere ve oluşumlara, ayırım gözetmeyen şiddet ve zorlama dahil olmak üzere terör eylemlerine ve cezai rahatsızlık dahil olmak üzere çok çeşitli savaş terimlerine sıklıkla yer verir. Bu çok modlu faaliyetler ayrı birimler tarafından veya hatta aynı birim tarafından gerçekleştirilebilir, ancak çatışmanın fiziksel ve psikolojik boyutlarında sinerjik etkiler elde etmek için genel olarak operasyonel ve taktiksel olarak yönlendirilir ve koordine edilir (Hoffman, 2007: 8).

Tablo 2.1: Melez Savaş

Kaynak: www.greanvillepost.com

Gerasimov ise konuyla alakalı “Savaş kuralları” sözlerinde: “Askeri olmayan araçların politik ve stratejik hedeflere ulaşmadaki rolü artmış ve birçok durumda etkinliklerinde silah kuvvetlerinin gücünü aşmışlardır. Uygulanan çatışma yöntemlerinin odağı, nüfusun protesto potansiyeli ile koordineli olarak uygulanan siyasi, ekonomik, bilgi verici, insani ve diğer askeri olmayan önlemlerin geniş kullanımı yönünde değişmiştir. Bütün bunlar, bilgi çatışması eylemleri ve özel hareket kuvvetlerinin eylemleri de dahil olmak üzere gizli nitelikte askeri yöntemlerle desteklenmektedir. Güçlerin açık kullanımı- genellikle barışı koruma ve kriz düzenlemesi altında- sadece çatışmada nihai başarının elde edilmesi için, belli bir aşamaya gönderilir” (Gerasimov, 2013: 2).

3.RUS SİYASAL KÜLTÜRÜ

Rus siyasal kültürüne değinmeden önce belirtmek gerekir ki etnik bakımdan Slav grubunda yer alan Ruslar'ın, Hind-Avrupa menşeli kavimlerle ortak ırktan oldukları antropolojik ve dil araştırmalarıyla tespit edilmiştir. Slav isminin ne anlama geldiği konusunda çeşitli görüşler var olup bunlar arasında Slavia'da (Tanrıların Mekanı) yaşayan topluluklar, Slava ünlü savaşçılar, Dinyeper'in eski adı olan Slavutiç-Temiz, güzel, güçlü ve meşhur olarak sıralanmakla birlikte Latince Slave olan köle sözcüğünden geldiğini de iddia edilmektedir (slavyanskayakultura.ru). İsmi ilk zikreden ise M.S. 6. Yüzyılda Nizans'lı Pseudo-Cesarios olarak bilinmektedir (Kurat, 1987: 5).

Rus devletinin kuruluşu ile ilgili birtakım farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bu görüşlerin başında *“Memleketimiz büyük ve zengindir, fakat nizam yoktur geliniz hüküm sürünüz, bizi idare ediniz”* şeklinde açıklamalarla Slavların Kuzeyden yardım talep ettiği yönündedir. Ancak konuyla ilgili vakayinamelerde bahsedilen bu olay yaşandıktan 150 yıl sonra kaydedilmiş olması efsane olasılığının göz önüne bulundurulması açısından önem arz etmektedir. Başka kaynaklarda ise mücadele sonucunda bölgedeki Slavlar üzerinde hakimiyet kuran Kuzeylilerin bir çatı altında toplandığı yönündedir (Kurat, 22).

Tablo 3.1: Rus Siyasal Kültürü Bileşenleri

RUS SİYASAL KÜLTÜRÜ		
Ortodoksluk	İşyanlar ve İstilalar	Liderler
Maddi ve Manevi Birikim	Akınlar	Dördüncü İvan
Üçüncü Roma İdeali	Moğol İstilas	Birinci Petro
Din ve Devlet İlişkileri	1812 Fransız İstilas	Birinci Nikola
Yöneten-Yönetilen İlişkisi	1941 Alman İstilas	Lenin-Stalin

Rus siyasal kültürünü ele alırken asıl çıkış noktamız yukarıda da belirttiğimiz gibi tutum, inanç ve değerler sarmalında Ortodoksluk, istilalar, isyanlar ve liderler bazlı olmaktadır. Bu bağlamda çalışmada 21. Yüzyıl'da Rus siyasal kültüründe yer alan egemen demokrasi kavramının zaman içerisinde nasıl şekillendiğini ele almak adına tarihin belirli kırılma noktalarına dönüş yapılarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu analiz etme safhası içerisinde Rus siyasi kültür tarihinde önemli yapı taşları olarak nitelendirebileceğimiz imparatorluk öncesi dönemde Ortodoksluğun kabulü ve Moğol hakimiyeti son derece önem arz ettiği için bu konuya, bölümün ilk kısmında yer verilecektir. Ortodoksluğun Rus siyaset hayatına olan etkisinin göz önünde bulundurulmasının asıl sebebi dinin insan hayatının üzerindeki etkisi dolayısıyladır. Zira din insan hayatı birçok yönüne müdahale etmekte kalmaz onu 'tekrar şekillendirir' düşünce sistematüğinden yola çıkılarak erken dönemde Rusların Hristiyanlaşmasına yer verilecektir. Din ve siyaset arasındaki düşünsel temelleri göz ardı etmeksizin değerlendirmelerde bulunmak şüphesiz daha kuşatıcı bilgilere ulaşmada bize yol gösterecektir. Çünkü siyaset ve din iki farklı kavramlar olmasına rağmen asırlardır birbirlerinin tamamlayıcısı olarak dünya sahnesinde rol almışlardır.

Rus siyasal kültürünü etkileyen ikinci faktör olarak ele alınan konu ise "İstilalar ve İsyanlar"dır. Rusların tarih sahnesinde bir taraftan Moğollar ve Türklerle, diğer taraftan Lehler ve İsveçlilerle giriştiği sert mücadeleler, enerji ve gayret gerektiren bir unsur olarak karşımıza çıkmakta ve günümüze kadar gelen Rus siyasal kültürünün oluşmasında son derece etkili olduğu görülmektedir. Moğol istilasası ile ilgili ortaya atılan görüşleri iki grupta toplamak mümkündür. Birincisi Moğolların barbarlık ve yıkıcılığından bahsederken diğer grupta yer alanlar Moğol istilalarının hem olumlu hem olumsuz yönlerine dikkat çekmektedirler. Bu bağlamda Moğol istilasası sonucu daha önce kendi aralarında mücadelede olan Slavların tek bir çatı altında birleştirildiği görüşü ortaya çıkmış ve bu düşüncenin Rus siyasal kültüründeki etkisi ele alınmıştır. Zira Rus siyasal kültürünün temel dinamiklerine bakıldığında birçok yerde Moğolların kalıntılarını görmek mümkündür. Rus tarihçi Vernadsky'nin belirttiği gibi Rus halkı, aldığı emri yerine getirme, vergisini geciktirmeden ödeme, halk arasından asker temin etme konularında Moğollardan birçok şey öğrenmiş, zamanı gelince aynı yöntemi Knez çevresinde Moğollara karşı kullanmışlardır. Rus toplumu özellikle Moğol hakimiyeti

sırasında devlete hizmetle yükümlü bir sınıfa evrimleşmiş ve zaman içerisinde artarak 21. Yüzyıla kadar geldiği görüşünü öne sürmüştür (Vernadsky: 2009).

Yakın çağa doğru Napolyon'un orduları Moskova kapılarını açtığında Ruslar için bu son derece utanç verici bir şey olarak belirmekte, ülke içerisinde birliğin oluşmasına sebebiyet vermekte ve aynı unsur Hitler saldırıları sonucunda da görülmekteydi. Dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda kendi liderlerinden hoşnut olmasalar da itaat konusunda sınırsız bir anlayışla hareket eden vatandaşlar, ülke savunmasında başrol oynamışlardır.

Bu zorunluluk düşüncesiyle beraber Rus toplumunun en belirgin özelliklerinden birisi devletin ihtiyaçlarına adaptasyon sağlayabilme yetisidir. Tüm halkın devlete hizmet etmesini mecbur hale getiren "Umumi Zorunlu Hizmet" kanunu Moğol ve erken Post-Moğol dönemlerinde çıkarılmıştır. İleriki dönemlerde de daha sıkı bir şekilde devam etmiştir (Vernadsky, 2009: 183).

Rus siyasi kültüründe en dikkat çekici unsurlar arasında yer alan hiç şüphesiz Rus devletinin gereksinimleri ve halkın buna karşı tavrıdır. Tarih sahnesinde yüzyıllardır gördüğümüz bir gerçek Rus halkına yönetim tarafından uygulanan politika, devletin gereksinimleri çerçevesinde olmuş ve halk çoğu zaman birtakım sebeplerden ötürü kimi zaman adapte olmuş, kimi zaman zorla adapte edilmiştir.

Siyasal kültüre etki eden üçüncü unsur olarak ele alınan konu ise liderlerdir. Bilindiği üzere karar alıcı unsur olarak beliren liderler ülkelerin politikalarına karar vermesi aşamasında daha önceki dönemlerden etkilendiği gerçeğinin yanında uyguladığı politikalarıyla da -olumlu sonuç versin veya vermesin- Siyasal kültüre etki etmektedirler. Bu bağlamda lider-din-siyaset ve toplum ilişkisinin ülkelerin politikalarına ve dahi siyasi kültüre etkilerini incelemek adına birtakım açıklamalarda bulunarak, dinsel figürlerin daha kuşatıcı ve derinlikli bir perspektif içerisinde anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

3.1.RUS SİYASAL KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1.1.Ortodoksluk

“İnanç, tarihteki en baskın faktörlerin başında yer almaktadır”

Gustave Le Bon

Bu bölümde ele aldığımız asıl olgu; devlet, yönetim, yöneten ve yönetilen bağlamında ortaya çıkan problemlerin çözümünde veya sorunlara bizzat sebebiyet vermesi bakımından din kavramının Rus siyasal kültürü üzerindeki etkisini analiz etmek olacaktır.

Din, insanlığın düşünce tarzına birçok yerde müdahale eden ve onların nasıl yaşaması gerektiğini vurgulayan bir düşünce sistemi olmasının yanı sıra kanunların oluşumuna da etki eden bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak, insanlık tarihi bir bütün olarak ele alındığında her şeyden önce bireylerin oluşturduğu toplumların genelinde derin izler bırakan etkenlerden kalabalıkları yöneten yasalara dek dinsel figürlere rastlamak mümkündür. Bunu en iyi şekilde ifade edenlerden olan Ünlü Fransız sosyoloğu Gustave Le Born “*İnanç, tarihteki en baskın faktörlerin başında yer almaktadır*” şeklindeki açıklamasıyla inanç sisteminin, bireyin, toplumun ve dahi devletleri etkiler nitelikte olduğunu vurgulamıştır (Le Bon: 2011).

Tablo 3.2: Ortodoksluk ve Rus Siyasal Kültürü

ORTODOKSLUK		
Dönem	KIRILMALAR	SİYASAL KÜLTÜRE ETKİSİ
Aziz Vladimir	Hristiyanlığı kabulü	Bizans-Dini ve siyasi teşkilatlanması
Birinci Yaroslav	Kiliselere yayılması	Hristiyanlığın içselleştirilmesi
Moğol Hakimiyeti	Manevi nasihat ve ahlaki destek	Milliyetçiliği alevlendirmeye de söndürmemesi
Üçüncü İvan	1453 - Üçüncü Roma İdeali	Bizans'ın meşru halefi ve Ortodoksluğun yegane hamisi
Dördüncü İvan	Makari	Stoglav ve Domostroy
Birinci Petro	Kutsal Sinod	Dini Talimname-Kilise Çar'ın denetimine alınması ve Sekülerizasyon
İkinci Katherina	Aydın despotizmi	Kilise arazileri de dahil olmak üzere mülkler devlete ait
1812	Fransız Akınları	Kilise ve halka destek
Birinci Nikola	Resmi İdeoloji Ortodoksluk, Otokrasi, Milliyetçilik	Kilise-bireye, topluma ve devlete sağladığı değerle ölçülmesi
Üçüncü Aleksandr	Ruslaştırma ve Ortodoksluk	Tek bir görüş Ortodoksluk Tek bir devlet: Çarlık Rusya Tek bir millet: Rusya
İkinci Nikola	Ayaklanmalar ve Ekonomi	Kilise üzerinde baskının azalması
Sovyetler Birliği	Komünizm	Kilisenin gücünü kaybetmesi
Vladimir Putin	Toparlanma	Kilisenin maddi ve manevi değerleri yüceltmesi

Rus siyasal kültüründe dinin etkisine değinmeden önce siyasal olanla dinsel olan arasındaki ilişkiler birçok filozof, sosyal bilimci, dinci ve siyasetçi tarafından analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda din ve siyaset arasındaki ilişkileri açıklamak adına Maurice Barbier dört yaklaşım ele almıştır. İlki dinin siyaset üzerinde tartışmasız bir üstünlüğünün bulunduğu dinsel yaklaşım, ki başlıca temsilcileri Luther, Calvin, Bodin, Bossuet, De maistre¹ şeklinde sıralanmaktadır. İkinci sırada yer alan yaklaşım ise araçsal olarak tanımlanmakta ve dinin siyasete bağlılığı vurgulanmaktadır. Machiavelli, Hobbes, Spinoza, Montesque ve Rousseau gibi ünlü düşünürler bu kümede yer almaktadırlar. Liberal yaklaşım olarak Locke, Constant, Lamennais, Tocqueville'nin bulunduğu kanadı belirtmektedir. Son kısım ise Eleştirel olmakla birlikte Saint-Simon,

¹ Bununla birlikte aralarında yöntem açısından birçok fark vardır

Comte, Proudhon, Marx, Engels ve Gramsci başlıca temsilcileri oluşturmaktadır. Her ne kadar Pozitivistlerin savunduğu şekliyle din, aşılmış ve güncellikten uzak bir konu olarak görülse de zaman içerisinde ruhaniyete verilen önemin artmasıyla dini kurumların toplumun örgütlenmesinde büyük bir rol oynamakta olduğu gerçeği birçokları tarafından kabul edilmiştir. Her hal ve karda bazı çevrelerce ve zaman zaman sorun olarak görülmesine rağmen hiçbir zaman görmezden gelinememiş olması dinin varlığını koruyan bir etken oluşunu ispatlar niteliktedir. Tarihsel zaman dilimine göz atıldığında açık bir şekilde görülen unsurlardan birisi (Mısır, İbrani, Yunan, Roma...) dinin toplumsal ve siyasal düzenin ayrılmaz ve değişmez bir parçası olduğudur (Barbier: 1999). Hükümdarlara ve krallara verilen dinsel misyonlarla ilgili olarak, *“dünyanın krallığı fasıklara karşı Tanrı öfkesinin hizmetkarlığından başka bir şey değildir.”* Bu aynı zamanda savaşın adaleti yerleştirmek için uygun sözcüklerle betimlenmesidir. Ayrıca Liderlerin, antik çağlardan günümüze kadar, dini referansla hareket ettikleri görülmektedir (Barbier, 1999: 36-38).

Bu iki kavramın birbirlerine olan etkilerine değinecek olursak, sıkı bir hukuk ekolüyle yetişmiş ve alanında uzman olan Bodin’in egemenlik kavramına giden yolu açan, onu çağının sorunlarına karşı çözümler üretmeye zorlayan şey din ve siyaset arasındaki çalkantılardan başka bir şey değildi. Her şeyden önce, hukukçu olan Bodin devlet için tehlikeli gördüğü dinsel mücadeleleri aşmak için bir yol bulması gerekliliğini kendisinde hissederek, devlet için üstün ve bağımsız bir birlik aranması gerektiğini öne sürmüş ve egemenlik kavramını ortaya atmıştır. Bodin yine dinsel kavgaların devlet için tehlikelerine değindiği gibi anarşizmin de aynı oranda tehlikeli olacağını savunur. Bodin’e göre Tanrı devletin hem başlangıcında hem de sonunda bulunur. Bu bağlamda din toplumda ve devlette belli başlı işlevlere sahiptir. Bodin, din ve siyaset arasındaki bağlantıyı iptidai ve askeri anlamda bir motivasyon kaynağı olarak sunar (Barbier, 56-57). Dinin insanların tartışmasız istikrar ve ahengine katkıda bulunduğunu vurgular. Gücü egemenliğe verse de din ve devlet arasındaki bağları korur. Dinin toplum için gerekliliğinden bahseder ve “iyi düzenlenmiş devlet” olarak tanımladığı kavramda dinin yeri üst sıralardadır (Barbier, 63-64). Çünkü dinsel inançlar siyasi tasavvurlarını derinden yönlendirir ve toplumsal ilişkilerde güveni teminat altına alır. Boussetê’ye göre din uyruğu siyasetin icrasını kolaylaştırır. Yasalarında ilahi bir temele ihtiyaç

duyduklarından sıklıkla söz eder. Çünkü ortaya çıkan yasaların ihlal edilemez bir nitelik taşıması ve uyulmasında zorunluluk hissiyatının herkesçe kabul görmesi için gereklidir.

Yönetici, din, toplum, egemenlik çerçevesinde Ortodoksluğun kabulünden önce putperest bir toplum olduğu bilenen Ruslar, birtakım sebeplerden dolayı Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Kadim medeniyetler arasında yer alan Rus ulusunu etkileyecek olan bu değişim, tek bir sebebe bağlanamayacak kadar geniştir. Bu bağlamda sebeplerin en önemlileri arasında, siyasi, jeopolitik (Mospat.ru) ve Bizans İmparatorluğunun bölgedeki “misyonerlik faaliyetleri” yer almaktadır. Fakat George Vernadsky erken dönemde Rusların Hristiyanlaşmasına farklı bir pencereden bakarak incelediği vakayinameler sonucunda, bu değişimi putperest Ruslar arasındaki ruhani boşluğu doldurmak için atılmış bir adım olarak nitelendirmiştir. Fakat Hristiyanlığın kabulünün perde arkasında siyasi manevralar olduğunu savunanlar, Aziz Vladimir’in ruhani boşluğun doldurulması düşüncesinden daha çok ticari ve siyasi alanda güçlü bir müttefik elde etmek istemesi şeklinde yorumlamışlardır. Jeopolitik olarak o dönemde Hazarlarla, Batıda Polonyalı ve İsveçli güçlerle mücadele içerisinde olan Ruslar, siyasi, ekonomik ve askeri anlamda düşmanımın düşmanı dostumdur ve dama tahtası stratejisini izleyerek Bizans ile bağlarını kuvvetlendirmek adına Hristiyanlığı kabul etmişlerdir. Gerek George Vernadsky’nin belirttiği üzere manevi boşluğun doldurulması için olsun gerekse siyasi veya ekonomik amaçlı olsun dönemin prensi dört farklı din mensubu ile özel olarak görüşmüş ve Hristiyanlıkta karar kılmıştır (Vernadsky, 50). Bu bağlamda Rusların Hristiyanlığa geçiş aşaması ve bu geçişin siyasal alana etkisinden bahsedecek olursak:

860’da Ruslar, İstanbul’a bir sefer düzenlediyse de başarılı olmayınca Bizans patriği Photius’un, geri çekilen Rusların ardından misyonerler yollaması üzerine gelecek 10 yıl içerisinde vaftiz olan Ruslar olduğu vakayinamelerde geçmektedir (Vernadsky, 51). Erken dönemdeki misyonerlik faaliyetleri ile bölgedeki çekiciliğini arttıran Bizans, zaman içerisinde elinde bulundurduğu ticari ve siyasi gücün de etkisiyle Ruslar arasına nüfuz etmiş ve Ortodoksluğun devletin resmi dini haline gelme süreci başlamıştır.

Resmi din olarak milat sayılabilecek yer ve zamanın kesinliği konusunda ise birtakım farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler Prens Vladimir’in 988 yılında

Khersones’de, 987 yılında Kiev’de, bir diğeri ise 987 yılında Vasilev’de Hristiyanlığı kabul ettiği şeklinde sıralanmıştır (Russkaya Pravoslavnaya Tserkov 988-1988, 10). Yer ve zamanın muğlaklığının akabinde Hristiyanlığın kabulü ile Vladimir, diğer Rus hükümdarları arasında ayrıcalıklı bir konuma yerleşmiş ve “Aziz” olarak anılmaya başlanmıştır (Kurat: 31).

Vladimir’in Hristiyanlığı kabulü ve yönetim anlayışı, Rus siyasi kültürünün dinamiklerini oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Tarihçi Janet Martin, Vladimir’in Rus siyasi kültürü üzerindeki etkisini şu sözleriyle açıklamıştır: *“Onun politikaları, hükümdarlığı altındaki toprakları kendisine ayrı ayrı vergi toplayan kavimler yığınlığından, ortak din ve kültürle bağlı, aynı zamanda paylaşılan bir hanedanın sağladığı siyasi bir yapı ile bütünleşik bir ülkeye dönüştürmek için temel atmıştır.”* (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: 30)

Hristiyanlığın kabulünden sonra Vladimir, “tüm dünyayı Hristiyanlaştırma” kararı aldığı ve ilk önce Hristiyanlaşmayı en yakınlarından başladığı vakayinamelerde geçmektedir. On iki oğlu ve birçok boyarla (Rus soylular) (Klyuçevskiy, 2000: 592-593) beraber binlerce kişi Hristiyanlığı kabul etmiştir (Moldovan, 1984: 28). Daha önce de belirtildiği gibi misyonerlik faaliyetleriyle beraber halkın bir kısmı içten içe sempati beslediği için bu aşama hızlı atlatılmıştır.

Bizanslı tarihçi Dmitri Obolensky’ye göre Hristiyanlığın kabulü, Doğu Slavların tek bir çatı altında toplanması için bir fırsat olmuştur. Bazı araştırmacılara göre Rusların Ortodoksluğu kabulünden sonra Bizanslaştıkları yönünde iddiaları olmasının yanında, Rusların Ortodoks inancından aldıklarını kendi ihtiyaçlarına göre yorumladıklarını iddia eden araştırmacılar da vardır (Acar, 2009: 42). Bu görüşü destekleyenlerin ortak noktaları Rusların Bizanslaşmadıkları, daha çok Bizans’ın yönetim tarzından yararlandıkları şeklindedir.

Dinin gerek maddi gerekse manevi gücünün farkında olan Aziz Vladimir, bağımsız bir Ortodoks Kilisesi kurmaya çalıştıysa da Bizans İmparatorluğu buna onay vermedi. Aziz’in, onay alamamasına rağmen kendi döneminin sonuna kadar Kiev’deki Ortodoks Kilisesine bağlı yedi Piskoposluk kurması gelecek yüzyıllarda etkisini göstermiş ve bağımsız bir Ortodoks Kilisesi olarak 5’liler arasında yer almasına zemin hazırlamıştır (Acar: 36).

Genel anlamda Rusların siyasal kültüründe görüldüğü gibi bir şeyi kolay değiştiremediğini, fakat değişiklik olunca müthiş keskinlikle vuku bulduğunu, asırlar öncesindeki kandan geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Toplam Rus tarihindeki değişimlere bakıldığında pek fazla olmamakla birlikte keskin dönüşler görülmektedir. Bu bağlamda Aziz Vladimir, bütün putların ortadan kaldırılmasını, en önemli put olarak görülen Perun'un ise Dinyeper'e atılmasını emrettiği bu keskinliği göstermektedir (Hüseynov: 2001: 48).

Hristiyanlığın kabulünün Rus toplumu üzerinde en büyük etkilerinden birisi ise Bizans kanunlarının yayılmasıyla birlikte giderek daha düzenli halde dini teşkilatlanmanın yanında siyasi teşkilatlanmasına da olanak sağlaması olmuştur (Kurat: 36).

10. yüzyıl itibariyle doğu ve batı Hristiyanlık merkezleri arasındaki çatlaklıklar giderek büyümüş ve zamanla İstanbul Ortodoksluğun merkezi, Roma'da Katolikliğin merkezi olarak anılmaya başlamıştır. Kiev Rusya'sının Ortodoksluğu kabul etmesiyle birlikte Ruslar, Batı Avrupa'dan ayrı bir medeniyet vücuda getirmeye başlamıştır. Nitekim sonrasında Kiev Rusya'sı siyasi merkez olmasının yanı sıra dini merkez de oluvermekte gecikmemiştir.

Vladimir'in oğlu Yaroslav (1019-54) aynı zamanda bilge olarak anılırdı (ilk kanunlar). Sağladığı düzen ve idare sistemiyle Kiev Rusya'sına altın dönemini yaşattı ve bu dönemde Hristiyanlığın Rus topraklarında yayılması ve içselleştirilmesinin temelleri atıldı. Kilise yapımlarının çoğalması ve halka nüfuzu bu döneme denk düşmektedir (Riasanovsky ve Steinberg, 32-34). Bilge Yaroslav sonrası 170 yıl savaş ve iç karışıklık dönemi olarak bilinir.

Rusların Hristiyanlığı kabul aşamasından sonra Bizans kültürünün Rus topraklarındaki tüccarları ve yönetimi etkilediği bilinse de bu etkinin sınırlı düzeyde olduğunu Rus Ortodoks Kilisesi'nin İstanbul karşısında bağımsızlık çabalarında görmekteyiz. Örnek olarak, kuruluşundan itibaren Rus Ortodoks Kilisesinde Piskopos seçimi, prens veta halk veçi² tarafından yapılmaktaydı (Pavlov, 1869: 6). Dışarıdan Kiev Metropoliti bir Yunan Ortodoks Piskopos'u tayin etse de Prens tarafından "bu

² 17. yüzyılın ortalarından itibaren Novgorod'da yapılmaya başlayan yerli ahalinin toplantısı

adayı bizim toprakların insanı seçmedi” diyerek reddedilmekteydi (RPT, 15). Ayrıca, piskoposların çoğunluğu prenslerin onayıyla atanmıştır (Sokolov, 1913: 51-52).

Rus kilisesinin bağımsızlığı için çabalayan en önemli figürler arasında yer alan diğer bir isim ise Andrey Bogolyubski’dir. Göstermiş olduğu gayret ve yaptığı faaliyetler, kendinden sonraki Ruslar için bir yol haritası niteliğindedir. Rus kilisesi bağımsızlığı kazanma yolunda piskopos ve metropolitlerin seçiminde gösterdiği tutumun yanı sıra sosyal faaliyetlerde de bağımsız olma yolunda ilerlemiş ve çeşitli yerlerde yaptırdığı inşalar sonucunda Moskova, zamanla başkent olarak anılmasını sağlamıştır. Zaman içerisinde Kiev’in siyasi gücünün zayıflamasıyla beraber merkez de değişmiş, Vladimir’e taşınmıştır (Kirchner, 1948: 28-35). Daha sonra 1395’te Moskova’ya taşınmıştır (Klyuçevskiy, 450-455).

12. Yüzyıldaki Moğol-Tatar istilasında Rus kilisesi, Moğol hakimiyetini tanıması şartıyla vergiden ve askerlikten muaf tutulmuş; bu durum Rus milli kimliğinin alevlenmesine de sönmesine izin vermeyen bir etken olarak kalmıştır (Acar, 56). Bu bağlamda Moğol “dini hoşgörü” (Vernadsky, 83) sünün en belirgin kanıtı olarak “Rus Metropolitine verilen Hanlık Yarları” söylenebilir (Acar, 2009: 55). Moğol hakimiyeti dönemi içerisinde en çok göze çarpan figürler arasında Metropolit Aleksey yer almaktadır. Onun öğrencisi olan Dmitri Donski, tarihler 1362’yi gösterdiğinde Han’dan büyük prenslik için ferman talep etmiş ve almıştır (Söylemezoğlu, 1939: 83-97). Böylece Moskova, Kilise’nin merkezi olmakla kalmayıp zaman içerisinde Prenslığın de merkezi konumuna yükselmiştir. Rus toprakları üzerindeki Altınorda hakimiyeti bitene kadar bu şekilde devam etmiştir.

Moğol hakimiyeti altındaki kilisenin durumu göz önüne alındığında şüphesiz halka manevi nasihat ve ahlaki destek gerekiyordu. Bu sebeple, o dönemde bir manastır adeta bir çocuk yuvası gibi hareket etmiştir (Vernadsky: 111-112).

Rus kilisesine ait yazıtlarda Moğol istilasının yorumları “Kıyametin belirtisi” şeklinde tezahür edilmekteydi. Moğol boyunduruğunun sebepleri arasında ise Tanrı’nın bir cezası olarak değerlendirilmekteydi. Bu dönemdeki yazılan Kroniklere bakıldığında Rusya’nın kurtuluşu için kilisenin desteği başta olmak üzere toprak bütünlüğü, ekonomik kalkınma, otoriter ve dürüst yönetim şart olarak görülmekteydi (Kamalov,

2005: 85). Buradan anlaşılacağı üzere halkın birlik oluşturmaya gerekliliği maddi çıkarların ötesine geçmiş ve mistik bir havaya bürünmüştür.

Tarihler 8 Eylül 1380'i gösterdiğinde Kulikova Meydan Muharebesi sırasında Rusların Altınorda Devletine karşı ilk büyük zaferi kazanılmıştı. Bu savaşta Moskova Knezi Dimitri İvanoviç'in gösterdiği cesaret son derece önem arz etmekle birlikte asıl önemli nokta 150 bin kişilik ordunun toplanmasında büyük pay sahibi olan Troitsk-Sergeyevsk Manastırının Başrahipi Sergius idi. Başrahip, Knez Dimitri'ye çok kan dökülse dahi zaferin kazanılacağına dair müjdelere verdi. Yoğun çarpışmalar sonucunda Altınorda'yı yenen ve Moskova'ya dönen Dimitri halk üzerinde derin izler bıraktı. Her ne kadar sonradan Toktamış'ın ordusu tekrar geldiğinde Moskova'yı yaktıysa da (Kurat: 110-112) tarih sahnesinde, olayların kazanımları ve kayıpları olması muhtemel bir gerçek olarak belirlemektedir. Fakat bu olayların toplum üzerindeki etkisi sonraki kuşaklar için daha fazla değer taşır.

15. Yüzyılda Avrupa'da yaşanan birtakım siyasi çalkantılar Rusları da etkiledi. Osmanlı Devleti karşısında güçsüz duruma düşen Avrupalı devletler Osmanlı'yı durdurmak için Floransa'da bir toplantı düzenledi. Bu toplantıdan çıkan kararı kabul etmeyen Rus Ortodoks kilisesi giderek Bizans'a olan ruhani bağımlılığını koparmaya başladı. Bunun akabinde 1448 yılında Grek asıllı Metropolit İsidor yerine Rus asıllı İon, Kiev ve tüm Rusya'nın metropoliti olarak tayin edildi (Zernov, 1978: 49-50). Rusların anlaşmayı kabul etmemesinin nedenleri arasında birçok sebep göstermek mümkün: Asırlardır mücadele içerisinde olduğu Polonya'daki Katoliklerin hakimiyetine girmekle eşdeğer olarak algılandığı bu anlaşmanın Ruslar tarafından kabulü söz konusu bile değildi. Ayrıca Bizans'ın emirlerine uymak yerine gerek çarlık gerekse ruhban sınıfı zayıflayan Bizans'a karşı sorumlu olmak istemedi.

1480'den sonra Ruslar sahip olduğu siyasi kartları kullanarak büyük ve güçlü bir devlet vücuda getirmeye çalıştılar. 3. Roma düşüncesi bunun bir sonucu olarak belirmiş ve Moskova, Patriklik makamına yükselmiştir. Türklerin etkisi altındaki İstanbul kilisesine bağlı olmaktan rahatsız olan Rus yönetici ve ruhban sınıfı Moskova patrikliği ile tam bağımsız hale gelmiştir (Polat, 2000: 115). Zaman içerisinde birtakım anlaşmazlıklar çıksa da 1593'e gelindiğinde Moskova artık 5. Patrik olarak tüm Doğu Ortodoks kiliseleri tarafından kabul görmüştür (Polat, 116). Bu olay şu şekilde cereyan

etmiştir: 23 Ocak 1589 yılında Patrik II. İeremiy'in de katıldığı Rus Piskoposlar Konseyi kararınca Metropolit İov, Patrik olarak atandı. Daha sonra, 1590 ve 1593 yıllarında toplanan İstanbul Konseyi'nde Moskova Patrikliği; İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs Patriklikleri'nden sonra beşinci Patriklik olarak tanındı (RPT, 31).

Ayrıca Bizans'ın yıkılması dönemine denk gelen tarihte Moskova derebeyliğine geçen 3. İvan 1453'te Bizans İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden silinmesiyle birlikte Bizans Kilisesinin siyasi ve dini gücünü almak için çift başlı kartal armasını almış ve 3. Roma düşüncesini ortaya atarak Moskova'yı merkez tayin etmiştir (Uspensky, 1998: 12). Bu ideolojinin yerleşmesinde etkili olan unsurlar arasında Sofya ile gelen Rumların yanı sıra Pskov Manastırı Rahibi Filofey yer almaktadır. Bu ideoloji yazılı bir şekilde 3. Vasiliye sunulmuştur. *“Evvelce dünyanın hakimiyet merkezi Roma idi; Sonra yeni Roma İstanbul oldu. Her iki Roma'da düştü. Halbuki üçüncü Roma ayaktadır ve o da Moskova'dır. Hristiyanlıktaki “Mükaddes Üçlük” hükmünce, Dördüncü Roma olmayacaktır.”* (Kurat: 155)

Henüz imparatorluğu yöneten bir lider olmamasına rağmen bir İmparator gibi düşünen 3. İvan genişleme politikası başlatmış ve 1463'te Rostov, 1471'de Novgorod'u topraklarına katmıştır (Acar: 79). Bu kuşatma öncesindeki hazırlıklarında dinsel figürlere rastlamak mümkündür.

1471 Novgorod'u topraklarına katma girişimi sırasında gerçekleşen bir dizi olayı belirtecek olursak eğer: 3. İvan Moskova'daki idareyi eline alınca siyasi birlik oluşturmakta gecikmedi. Bu vesile ile dönemin ticaret merkezi diyebileceğimiz bir konumda yer alan Novgorod'a rakip konumuna yükselince, tehdit olarak algılanan Moskova'ya karşı Novgorod'lu boyarlar, tüccarlar ve ruhaniler Novgorod'un istiklalini ve zenginliğini tanıyacağı takdirde Katolik Litvanya ile anlaşma yaptılar ve himayesine girdiler. 3. İvan bu meseleyi duyunca ordusunu toplandı ve “Dinsizlerle” savaş adı altında Ortodoksluğa ihanet içinde olanlarla savaş başlatıldı. Novgorod'lu boyarlar, tüccarlar ve ruhanilerden oluşan birliğe Litvanya'dan beklenen yardım gelmedi (Kurat: 126) 3. İvan'a göre Rusya'nın iç meselelerine hiçbir türlü dışarıdan müdahale edilmemeli aksi takdirde en ağır şekilde cezalandırılmalıdır. Ordusunu Novgoroda sürdü ve 1471'de barış

istemez zorunda kaldılar. Sonuç olarak 150 boyar idam edildi. 8000 seçkin aile Novgoroddan çıkarıldı (Vernadsky: 119-121).

Üçüncü Roma düşüncesinin mimarlarından olan 3. İvan'ın başlattığı akım sonrasında Ruslar, Bizans toprakları üzerinde hak iddia etmeye başlamış ve sonrası Ortodoks inancına mensup olmayanlarla girişilen her savaşta Rus liderler korucuyu rolü üstlenmişlerdir. Erken dönemde görülen bu koruyucu liderlik algısı zaman içerisinde Aleksandr gibi liderler için adeta yol haritası haline gelmiştir.

1472'de yine 3. İvan zamanında Ortodoksluğun etkisi ile birtakım değişimler olduğu gözlemlenmektedir. İstanbul Türkler tarafından alınca Son Bizans İmparatoru 3. Kostantin'in akrabası Sofya ile evlenmesi neticesinde gerçekleşti. Zayıf ve güzel olmamasına rağmen Bizans'ın son devir hayatını gören ve İtalya'da yaşayan Sofya, tabiri caizse ince bir hayat sürmüştü ve Moskova'da birçok şey ona kaba gelmekteydi. Kendisini Bizans prensesi olarak görmesi ve kıvrak zekasıyla 3. İvan üzerinde müthiş olmasa da bazı etkiler bıraktığı bilinmektedir. Sofya ve yanındaki Rumlar "hükümdarın nasıl olması gerektiği konusunda" birtakım telkinlerde bulundu ve hükümdarın diğer tebaadan çok üstün bir yerde bulunduğunu ve bulunması gerektiğini aşıladı. Sofya ile sonradan uzaklaşmış olsa da İvan, zaten sembolik olarak kabul ettiği evlilik sonrasında "Bizans İmparatorlarının meşru halefi ve Ortodoksluğun yegane hamisi" olduğunu vurguladı. Kremlin sarayındaki bu Rum prensesin Moskova'da dinsel figürlerle süslenmiş "milli bir Rus devleti" düşüncesinin meydana gelmesinde ve Moskova'nın öneminin artmasında büyük pay sahibi olduğu bilinmektedir. Ayrıca İvan ve Sofya'nın evliliğinden Vasili adlı bir oğul oldu (Kurat: 138-139).

1450-1600 yılları arasındaki Rusya'da dini düşünce iki temelde şekillenmekteydi. Birinci kısım düşünce yapısı ve Mistisizme yönelirken devletin müdahalesini istemiyor; ikinci kısım uygulama ve sosyal ilişkilere yöneliyordu. İkinci kısımda yer alanların arasında Josephistler, yönetimi etkileme açısından en büyük role sahip grup olarak belirlemektedir. Kilisenin icra ettiği sosyal hizmetleri vurgulamakta ve devletin korumasında olması gerektiğini savunmaktaydılar. Yani devlet kapsayıcı olarak birçok şeye müdahale ettiği gibi kiliselerin devlet kontrolünde olması gerektiğine işaret etmekteydiler. Çok geçmeden Josephistler devletin kontrolünü eline geçirdi.

Josephistlerin etkisi Moskova'yı ve çarı birçok alanda etkiledi, "üçüncü roma ideası" en yoğun şekilde kendini gösteren nitelik olarak karşımıza çıktı (Vernadsky: 143-146).

Dördüncü İvan (1533-1584), Korkunç İvan olarak da bilinir, dönemindeki Ortodoksluğun Rus siyasal hayatındaki etkilerine bakıldığında görülecek en önemli sarmal; Makari'nin İvan'ı etkilemesi ve "Hükümdarın Tanrı tarafından görevlendirildiği" düşüncesinin yer almasıdır. Rus vakayinamelerinde yönetimdeki entrikalara en küçük yaşta bizzat şahit olması, Bizans Tarihi ve Ortodoksluk üzerine yazılan birçok kaynağı okumuş ve analiz etmiş olması İvan'ın, erken yaşta olgunlaşmasına sebebiyet vermiştir (Kurat: 160-161). 1547'de çar olduğunda "çarlık tacını" metropolit tarafından almıştır.

Dini bir kişiliği olan İvan 1549 yılında yaşanan karmaşanın ardından vicdan azabı çekmiş; kurtuluşu, ahlaki olduğu kadar kurumsal da olan yeni bir başlangıç yapmakta bulmuştur. 61 km lik bir pişmanlık yürüyüşüne çıkan İvan günahlarının bağışlanması için af dileyerek aynı şekilde davranmayan boyarları sadakatsizlikle suçlamıştı. Dediğine göre Tam da Makari tarzı çabaydı ve siyasi bir manevradan ibaretti (Hosking, 2006:16)

İvan'ın yönetimdeki ağırlığı arttıkça ülke içerisinde reformlar yaptı. 1551 Yüz Fasıl Konseyi- Stoglav- kaleme alındı ve ülke genelinde uygulandı: Kilise'nin 100 maddelik istekleri (kilise kanunu). Bu kanunla birlikte kilisenin devlet ve toplumla olan bağlarında düzenlemelerin yanı sıra dinsel boyutta ilişkilerin düzene sokulması da yer almaktaydı (Stoglav, Sobor 1551).

Yine bu dönem içerisinde iki önemli yazıt göze çarpmaktadır: Birincisi Makari'nin önderliğinde bütün bir senenin her gününde okunacak bir dini-ahlaki eser yazılmasıdır. Bu eserde dini ve siyasi tarih üzerinde Hristiyanlığa ve Ortodoksluğa hizmet edenlerin yaşantıları anlatılmakta olup Rus halkı için çıkarılacak dersleri içerisinde barındırmaktaydı. İkincisi ise "Domostroy" adlı Silvester önderliğinde yazılan eserdir. Bu eserde ise genel itibarıyla "dindar bir nesil yetiştirmek" ten bahsediliyordu. Dinin ve ahlakın öneminden bahsedildiği, hükümdarlara ve müesseselere nasıl davranılması gerektiği, ev idareleriyle ilgili öğütlerin verildiği bir baş ucu kitabı niteliğindedir (Kurat: 204).

1580’de leh Stefan Bathory’un saldırıları sonucunda İvan, ileri gelen ruhani liderleri davet etti ve “*Rus kiliseleri ve Ortodoksluğun tehlikede olduğunu, düşmanların her yerden Rusya’nın üzerine saldırdıklarını*” söyledi. Türklerin, Nogayların, Almanların ve İsveçlilerin “*Rusları yutmak için canavar gibi ağızlarını açtıklarını*” anlattıktan sonra kiliseden destek istedi. Destek olanlar dışındakiler cezalandırıldı (Kurat: 178). Ruhanilerden destek alan İvan halkın ve askerlerin moralini yerine getirdi ve Pskov savunuldu.

Son olarak İvan’ın mistik tarafını özetleyecek olursak; devleti Tanrı’nın kanunlarıyla yönetmek için gayret etti, aynı zamanda prenslerin bu yönetimde Tanrı’nın inayetiyle özel statüsünün olduğuna da inandı (Hosking, 2006:181).

İvan’ın ölümünden sonra yerine oğlu Fedor İvanoviç geçti. Kaynaklarda Dindar birisi fakat devlet yönetmekten aciz olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple devlette nüfuz kazananlar olmuş, İvan’ın hayatı boyunca mücadele ettiği boyarlar devlette tekrar etkili olmaya başlamıştır.

Rusya devletinin büyümesi 1598-1613 yılları arasında sekteye uğradı. Yönetimdeki otorite boşluğundan dolayı ülke duraklama dönemine girmiş ve dış politikayı masaya yatırmak bir yana iç politikadaki sorunlara bile cevap bulamaz hale gelmişti. Adeta fetret dönemi diyebileceğimiz bu dönemde dışarıdan gelen istilalara karşı ulusal birlik çağrısı ilk olarak Rus kilisesinden geldi. Patrik Hermogen (1606) ve Trinity manastırının başrahibi Dionysius tarafından yapılan bu çağrıda halka örgütlenmeleri gerektiği ve Lehleri Moskova’dan atmaları gerektiği konusunda ikna çalışmaları yapılmıştır (Vernadsky: 158).

1603-1613, İç karışıklık devrini dörde ayırmak mümkündür. Bolotnikov hareketi, İkinci sahte Dimitri hareketi, Rus olmayan kavimlerin ayaklanması, yabancı devletlerin Rusların iç işlerine karışması. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Kilisenin birlik çağrısına kulak veren Ruslar, Lehlileri Moskova’dan attıktan sonra yeni bir çar seçilmesi gerektiği konusunda hemfikir oldular. Zemsky sabor 1613’te 700 kişi topladı ve Romanovların dönemi başlamış oldu (prlib.ru/romanovy-4). 16 yaşında çar olan Micheal Romanov kaos döneminde gelişmiş bir çocuk olmasına rağmen ailesinden koparılmıştı. Tahta geçtiğinde ise ülkesi dağılmanın eşiğindeydi. Zira Fetret döneminde

İsveç ve Polonya bunu bir avantaja çevirmek için uğraştı. Rusya, Novgorod, Somoleks ve Koleria'yı kaybetti.

1619-1633 yılları arasındaki dönemde Romanov'un babası Patrik Filaret Moskova'ya geldi ve kendisine büyük hükümdar lakabı verildi. Çar'a eş değer bir konum olması dolayısıyla çift başlılık olduğunu belirten yazarlar da var olmasına karşın Romanov babasının enerjisi ve aklıyla hareket ettiği için çift başlılıktan ziyade Patrik'in sözü daha fazla geçmekteydi (Kurat: 232)

Çar Aleksey Mihaliyoviç. 1645-76 Çarın 1648 ayaklanması neticesinde kilisede bazı değişiklikler yapmak istemesi üzerine Rusya'da dini bir "ayrılık" vuku buldu. Rusların "Raskol" dediği ve Patrik Nikon'un faaliyetleri sonucunda yaşanan olayların Rus tarihindeki etkisi büyüktür. 1633 sonrasında kilisenin yönetimdeki gücü kademeli olarak azalmış ise de Nikon Patriklik makamına oturunca işler değişti. Nimet Akdes'e göre bu dönemde neredeyse Patrik ve Çar eş konumdaydılar. Korumayı arkasına alan Nikon, din ve dua kitaplarının değiştirildiği ve aslına dönmesi gerektiği konusundaki fikirleri öne sürdü. Sadece fikirde kalmayıp eyleme de yansıtınca bu olay diğer Rus ruhaniler tarafından tepkiyle karşılandı. Rusların bir kısmı bu değişiklikleri kabul etmekte zorlandı. Kilise reformları adı altında yaşanan bu olaylar neticesinde din kitaplarında bazı düzeltmeler olsa da bu durum Rus kilisesinde bir ayrılık doğurdu (Kurat: 236-237).

Çar birinci Petro zamanında kilisenin durumu değişti. Bu dönemde patrik idareciliği kaldırıldı ve "Kutsal Sinod" (Kilise meclisi) kuruldu. Adrina'nın ölümünden sonra yerine patrik atanmadı ve geçici olarak Patriklik makamına Ryazan Metropolitisi Stefana verildi (RPT, 36).

Birinci Petro kilise ve devlet yönetimi açısından birçok yenilikler meydana getirdi. Kilise gelirlerinin birçoğuna el koyuldu. Bu gelirler devletin ihtiyaçları doğrultusunda harcandı (Klyuçevskiy, 727-728.). Netice itibariyle, 14 Şubat 1721'de oluşturduğu Kutsal Sinod ile kilise üzerinde denetime sahip olan Çar, bir kez daha kendisini dini ve siyasi lider olarak ilan etti (Söylemezoğlu: 236).

Petro'dan sonra başa geçen varisleri 1726 yılında Kutsal Sinod'ta birtakım değişiklikler yaptı. Bu değişikliklerin başında Sinod iki bölüme ayrılmış: birinci kısım

dini faaliyetlerini düzenleme; ikinci kısım ise kilise, toprak ve mülkü ile ilgili faaliyetleri idare ile ilgilenmiştir. İkinci Petro (1727-30) döneminde ise Sinod'un ikinci dairesi "Sinodal Hakimiyetin Ekonomik Kurulu" olarak adlandırıldı. Diğer bir değişle kilise ekonomisinin tamamı devletin emrine girdi (Söylemezoğlu: 242-269)

Kültürel gelişme safhasında Petro döneminde sekülerizasyon ön plana çıkmaktadır. Gün geçtikçe hafifleyen kilisenin ağırlığı Petro'nun bir dizi siyasi hamlesinin bir sonucudur. Başpiskopos olarak Feofan Prokopoviç'i atanması din ve devlet işlerindeki ayrılıkları ortadan kaldırmasına izin vermiştir. Reform destekçilerinin arasında yer alan Prokopovici Kutsal Sinod³, faaliyetlerini tanımlayan "Dini talimnameyi" yazmıştır. Bu talimname ile hükümet tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde hareket edecek olan kilise, artık bir üst otoriteye bağımlı hale gelmiştir. 1764'te ikinci Katherina üzerine daha da ekleyip tüm kiliseleri devletin malı haline getirerek soyut baskının ötesinde somut baskının da zirveye çıkmasını sağladı. Tarihler 1797'yi gösterdiğinde ise çar Pavel "Çar kilisenin başıdır" dedi (Vernadsky: 227).

Moğol istilasında olduğu gibi toprakların savunulmasında da Rus Ortodoks Kilisesine değinmek gereklidir. 1812 yılındaki Fransız akınlarında kilisenin oynadığı rol dolayısı ile halkın gösterdiği direnç bu noktada önem arz etmektedir (Klyuçevskiy, s.1027-1031). Zira bu akınlar sırasında halkın dini ve milli duygularına direk nüfus etme kilise tarafından sağlanmıştır ve başarıya ulaşılmıştır (RPT, 106). Ayrıca bu dönem sonrasında kilise, halk ve devlet arasında birtakım yakınlaşmalar görülmüş, oluşturulan "Devlet Dumasında" piskopos da yer almıştır (Klyuçevskiy, 811-813).

Tarihler 1833'ü gösterdiğinde çar Birinci Nikola (1825-55) Eğitim Bakanı olarak Kont Sergey Uvanov'u atamıştı. Uvanov'un fikirleri 3 temel başlık altında şekillenmekteydi: Ortodoksluk, Otokrasi ve Milliyetçilik. Ortodoksluk, resmi kilisenin bireye, topluma ve devlete kazandırdığı anlam çerçevesinde değerlendiriliyordu. Otokrasi ise Rus devletinin başı sayılan Çarın mutlak egemenliğine karşılık gelmekteydi. Milliyetçilik ise, Çarın ve onun kurduğu hükümetin sadık destekçileri olan Rus halkını ifade ediyordu ("The Romanovs" dokumenter film, Babich-Design, Rusya, 2013).

³ Kilise meclisi

Üçüncü Aleksandr ise Rusya’da tek bir devlet çarlık, tek bir millet Rus ve tek bir görüş Ortodoksluk üzerine kurulu bir sistem inşa etme ideali taşımaktaydı. Ruslaştırma ve asimile politikası da kendini en çok bu dönemde hissettirdi. Keza dönemin İçişleri Bakanı İgnatyev’de bir Slavofildi. Ülke içinde ve yönetim ve askeri alanlardaki atamalara Slavofiller yerleştirilmekteydi. Bu durumda en çok tahribi ise Türk kökenli ve Müslüman milletler aldı (Yalçınkaya, 2006 1A: 239-331). Dahası Lehlilere baskı artı ve sürüldüler, Ukrayna’da ise Ukraynaca konuşmak yasaklandı. Finlandiya’nın Ruslaştırılması içinse programlar hazırlandı.

İkinci Nikola döneminde Ortodoksluk açısından sansürün kalktığı yıllardı. 200 yıldan sonra ilk defa kilise kendi patriğini seçti. Bolşevik İhtilali ile yönetimden indirilen ve idam ettirilen İkinci Nikola: (1894-1917), 2000 yılında Aziz olarak ilan edildi.

1917 devrimiyle yönetimi devralan Bolşeviklerin temel aldıkları Marksizm çerçevesinde dini inançlara karşı bir savaş açıldı. Proleter devrimle birlikte çarlık rejiminin ve yönetimin değişmesi, devletin kilise üzerindeki etkisini azaltmamış, aksine daha da arttırmıştır. Sovyet dönemindeki politikaların ve sosyalizmin etkisiyle birlikte Rusya’da Ortodoksluk, Panslavist ve milliyetçilik gibi politikaların yerini -Sovyet-yeni bir kimlik inşası almış ve bu inşa için önceki tüm yapıların yıkılması amaçlanmıştır. Kilise ve devlet ilişkileri birbirinden ayrılmış Patriklerin ve azizlerin mezarları açılarak faydası olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır (Onay, 2002: 86-88).

1918’de Sovyet hükümeti devlet ve din arasındaki bağları koparmakla kalmadı, devletin binalar dahil tüm malvarlıklarını devletleştirdi. 1925’de Militan Ateistler Birliği kuruldu ve tüm ülkede faaliyetlere başlandı. Fakat sert tutumları nedeniyle insanları dinden uzaklaştırmak yerine adeta yakınlaştırdı.

Her ne kadar Patrik Tikhon 1927’deki ölümüne kadar dirense de (Gidulyanov, 1926: 617), ölümünden sonra Sovyet yönetimi yeni bir Patrik seçimine izin vermemiş, yönetim metropolitlere kalmıştır. Bunlar arasında en öne çıkan ise Sergiy’dir. Devlet ile anlaşmaksızın etkin olunmayacağı görüşünü savunan Sergiy, Hükümetle bir anlaşmaya vararak Kutsal Sinod’un geçici olarak legal sayılmasının önünü açmıştır. Sergiy 1927’de yayınladığı bildiride ve kilisenin politika dahil birçok alanda yetkileri kısıtlamıştır. Böylelikle kilise devlet ilişkileri Rusya’da rayına oturmuştur.

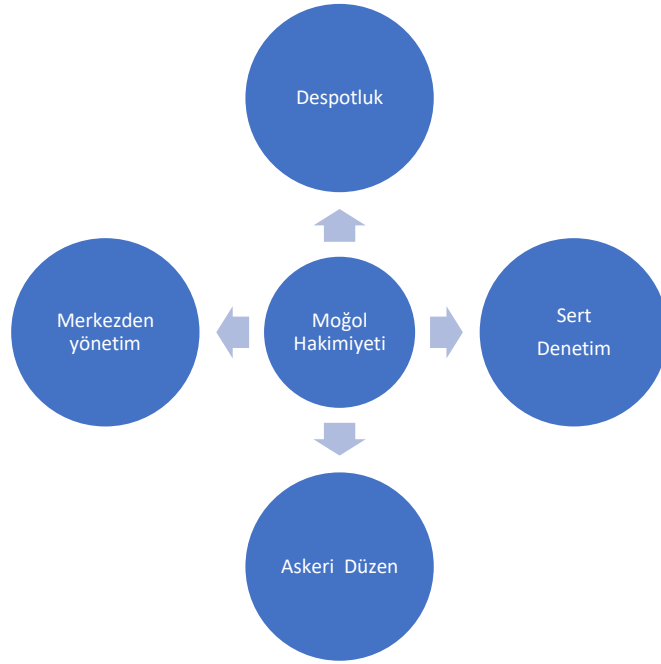
Bolşeviklerin din ve kilise karşıtı eylemleri İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kısmen hız kesmiştir. Savaş sonrasında ise kilise baskı altında tutulmaya çalışılmış olsa da hiçbir zaman savaş öncesi dönemdeki kadar baskının uygulanmadığını söylemek mümkündür (Dualı, 2014, 160-163).

Tüm bunlara rağmen kilise yine de Nazilere karşı vatan müdafaası verdi. Her ne kadar Sovyetler Birliği döneminde Patriklik kaldırılmış olsa da Nazi saldırılarına karşı vatan savunması yapması ve savaş sonrası düzen için plan yapan Stalin Sergiy ile görüşme yaparak patrikliği tekrar kurdurmuş, kilise tekrar önem kazanmıştır. 1940 sonrası ve Kruşçev dönemi de dahil olmak üzere Sovyetler, dış politikada Ortodoksluğu aracı olarak kullanmıştır (Rastorgyev, 1957: 24).

Sovyet sonrası dönemde ise tüm baskılara rağmen Sovyetler birliğinin yıkılması sonrasında yapılan anketlere bakıldığında Rusların yaklaşık yüzde 60'ı kendini inançlı göstermiş ve yüzde 75'i kendini Ortodoks olarak adlandırmıştır (Protopopou: 1996). Komünizmin yerine yeni bir ideolojiye geçmek isteyen Ruslar, çareyi milliyetçilik ve kutsal değerlere geri dönmek, fakat bunu 21. Yüzyıla uydurmakta bulmuştur. Rusya Federasyonu, 1991 Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte ülkenin uluslararası arenada kaybettiği itibarı ve gücünü geri kazanmaya yönelik politikaları masaya yatırırken kiliseye pek ağırlık gösterememiştir. Ancak Putin'in iktidara gelmesiyle kilisenin bir program dahilinde devletle birlikte ortak bir paydada buluşturulması esas alınmış ve kilise için yeni ve aktif bir yol belirlenmiştir (Makarkin, 2011: 49).

3.1.2.İstilalar ve İsyanlar

Karl Marx, dünya tarih sahnesinde gerçekleşmiş olan istila ve neticelerini analiz ederken üç ana başlık etrafında toplamıştır. İlki İngiltere'nin İrlanda üzerinde veya kısmen Hindistan'da yaptığı gibi kendi idari ve üretim teşkilatlanmasını kendileriyle birlikte getirmeleri ve sahip oldukları yeni bölgelerde bunları uygulamaya çalışmaları oluşturmaktadır. İkincisi, Türkler ve Romalılar gibi sahip oldukları yeni bölgelerde sistemin ana hatlarına dokunmamakta, sadece vergiye bağlamak şeklindedir. Üçüncü ise, istila ile boyun eğenlerin karşılıklı etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan sentezdir (Fedorov-Davıdov 1973: 26). Moğol yönetimi de sahip olduğu yeni bölgelerde genel itibarıyla iki amaç gütmüştür: Orduya asker ve vergi.

Şekil 3.1: Moğol Hakimiyetinin Rus Siyasal Kültürüne Etkisi

Rus halkı ve yönetimi üzerindeki Moğol tesirini açıklarken alanında uzman kişilere başvurarak çalışmanın sağlam dinamiklere oturtulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda ünlü Rus tarihçi Knez Nikolay Trubetskoy, Rus Devlet yapılanmasındaki yapı taşlarının, Moğolların siyasi, iktisadi ve kültürel dinamiklerini bilmeden yeterince kavranamayacağını dile getirmiştir (Trubetskoy 2000: 11-12). Bir başka Rus tarihçi N. M. Karamzin ise Moskova, ihtişamını hanlara borçludur” şeklinde belirtmiştir (Karamzin, 2003, 646).

Rus siyasal kültürünün temel dinamiklerine bakıldığında Moğolların kalıntılarını görmek mümkündür. Rus tarihçi Vernadsky’nin belirttiği gibi Rus halkı, aldığı emri yerine getirme, vergisini geciktirmeden ödeme, halk arasından asker temin etme konularında Moğollardan birçok şey öğrenmiş, zamanı gelince aynı yöntemi Knez çevresinde Moğollara karşı kullanmışlardı. Rus toplumu özellikle Moğol hakimiyeti esnasında devlete hizmetle yükümlü bir sınıfa evrimleşti ve zaman içerisinde artarak 21. Yüzyıla kadar geldi (Vernadsky: 110)

Moğol hanlarının Rus Ortodoks Kilisesi'ne karşı kısmi serbestlik tanınması, Rus Kilisesinin güçlenmesine olanak sağlamış; devletin işlemez olduğu dönemde Rus halkının milli duygularını canlı tutmak kilisenin görevi olmuştur. Diğer bir sebep olarak da Haçlıların Rus topraklarında yayılmasının önü kapandığı söylenebilir. Zira Katolikler Moğollarla çarpışmayı göze alamamaktaydılar. Bunun diğer sonucu da Latinleşmenin engellenmesi şeklindedir. Dahası Katolik lider Papa'nın Ortodoks ve Altın Orda'ya karşı deklare ettiği "Haçlı Seferleri" 14. Yüzyılda da devam etmiştir. Dahası 1351 yılında ise Papa, "Ruslar, Katolik Kilise'nin Düşmanıdır" şeklinde açıklamada bulunmuştur (Kojinov, 1997: 311). Ayrıca burada belirtmek gerekir ki, başta İstanbul ve Kudüs şehirlerinde olmak üzere Ortodoksların merkezleri sayılan yerlerde Katolik patriklerin zaman zaman üstün geldiği görülmekte fakat Moskova'da böyle bir şey söz konusu olmamaktadır. Altın Orda'nın burada da payı vardır. Moskova'da hiçbir zaman Katoliklerin ağırlığı olmamıştır.

Ayrıca Karl Wittfogel, Jaroslaq Pelenski, Charles Herperin ve Edward Lee Kenan gibi tarihçiler despotuk bağlamında Rusların yönetim anlayışında Moğollardan etkilendiklerini belirtmektedirler (Acar: 56)

Özellikle Moskova politik kültürünü derinlemesine analiz eden ve bu konuda bir otorite sayılan Lee Kenan, siyasi anlamda parçalanmış Rusya'da elit sınıf arasındaki mücadeleyi önlemek, daha sonrasında ise geniş bir yayılmacı kültüre sahip olmak aşamasında merkezileşmenin Ruslara Moğollardan aktarıldığını düşünmektedir. Harperin de aynı şekilde açıklamalarda bulunmuştur. Bürokratik yapıda ise Moğollardan kalma 3 temel öge göze çarpmaktadır: Vergilendirme, gümrük tekelleri ve bu işlemlerin denetlenmesi için Saray bürokrasisi.

Rus devlet teşkilatlanmasında Moğol kültürünün etkisine değinecek olursak Knezler tarafından Han'ın kısa zaman aralıklarıyla ziyaret edilmesi, sarayda uzun süre ikamet etmeleri, kendilerinden sonra gelecek olan knezleri rehin olarak bırakmaları sebebiyle Rus üst kesimi birinci elden Moğol teşkilatlanması hakkında bilgi sahibi olmuş ve yönetime doğrudan etki etmiştir (Kamalov, 2008: 191-194)

Rus askeri teşkilatlanmasında da Moğol etkilerinin var olduğu kayıtlara geçmiştir. Zira Rus Ordusu Moğolların yönetimi altında on, yüz, bin ve on bin şeklinde

düzenlenmiş ve bu sistem Altın Orda yıkılışından sonra da devam etmiştir (Rihter, 1825: 349).

Moğol hakimiyeti altında Ruslar için dini ve siyasi merkez olarak anılan Moskova'da ilk diplomatik ilişkilerde de Moğol etkisini görmek mümkündür. Bu bağlamda Avrupa ülkelerden gelen temsilciler diplomatik törenlerin sert ve aykırı olduğunu kayıtlara düşmüşlerdir. Bu sebeptendir ki 16. Yüzyıl Polonyalı Siyaset bilimcisi Varşevitskiy, diplomatik alanda ülkeleri analiz ederken; Osmanlı'ya cesur, Roma'ya dindar, Almanya'ya inatçı, Fransa'ya zeki, İspanya'ya mütevazî, Moskova'ya ise ihtiyatlı ve uzun süren görüşmeler yapabilen elçilerin gönderilmesi gerektiğini yazmıştır (Warszewicki, 1935: 193-194).

1812 Yurtseverlik Savaşı, Rus siyasi kültürü için önem arz eden etkenlerin başında yer almaktadır. Bu savaş, yalnızca askeri-politik bir devlet mücadelesi değil, aynı zamanda iki medeniyetin bir çatışmasıydı. Çağdaşları bu savaşı, Ortodoks Rusya ile “tanrısız” Fransa arasında bir çatışma olarak algıladı. Rus İmparatorluğu'nun manevi ve ahlaki temeli olan Rus Ortodoks Kilisesi bu savaşta çok önemli bir rol oynadı. Rus toplumunu sağlamlaştırmak ve düşmana karşı direniş örgütlemek amacıyla çok taraflı faaliyetlerde bulundu. Ortodoks din adamlarının ana faaliyeti sadece savaşın adil, özgürleştirici doğasını açıklamak değil, aynı zamanda sert, “dinsiz” ve hatta bazen «karanlık», yani “şeytani” düşman imajını yaratmak oldu. Anti-Napolyon söylemleri kilisede vaaz oldu. Bu büyük ölçekli yabancı istila ve yüksek derecedeki tehlike karşısında devlet otoritesine duyulan ihtiyacın yanında en etkili önlemlerden birisi de laik propaganda idi. 6 Temmuz 1812 İmparator Birinci Alexander'ın manifestosu tüm tapınaklar ve Manastırlarda Napolyon'a karşı bir itiraz oluşturdu. Manifesto, “toprak milisleri devleti içinde toplanması hakkında”, açıkça Rusya'nın işgalcilere karşı mücadelede İmparator Ortodoks inanç ve halk Savaşı üzerindeki söylemlerinden oluşmaktaydı. Manifestonun en ünlü ifadesi ise “Eğer sahip olduğumuz Haç'ı kalbimize; silahı da elimize bağlarsak hiçbir güç bizi yenemez” oldu. (mepar.ru).

Alman faşizmi ve 1941'de Sovyet halkının özveri ve yüksek ruhu, askerlerin ve subayların cesareti, siyasi ve sosyal kuruluşların faaliyetleri Rus Ortodoks Kilisesi'nin faaliyetlerinin bir yansımasıdır. SSCB'ye Alman orduları saldırırken, askeri-siyasi elit açıkça kilisenin SSCB içinde “beşinci sütun” olacağını ve işgalcilere her türlü yardım

sağlayacağını umuyordu. Ancak Ortodoks din adamları, eski zulmü unutmadan, vatanın korunması için milyonlarca vatandaş ile birlikte ayağa kalktı. Zor günler geçiren Sovyet halkı için manevi destek Ortodoks Kilisesi tarafından geldi. Büyük Vatanseverlik Savaşı boyunca Rus kilisesi, halkın kaderini bağladı, kronik bilincini korudu ve düşmandan herhangi bir fayda veya fayda alma fırsatı hakkında düşünce ve hareketlere izin vermedi. Halk ile birlik olarak ulusal varlığı koruma amaçlı halk güçlerinin konsantrasyonuna katkıda bulunmuştur. Yazar G. Gaitanov'a göre: “*Rusya tarihinde hiç bu kadar açık bir şekilde tüm halk güçlerinin anavatanı korumaya yönelik olacağı bir dönem yoktu. Başka hiçbir devlet, Rusya'nın payına düşen bu tür bir teste dayanamazdı.*” (iccr.sutd.ru). Bu bağlamda istilalar ve isyanlar Rus siyasal kültüründe derin izler bırakmıştır. Dolayısıyla 21. yüzyıl yönetim anlayışında büyük etkilere sahip olduğu görülmektedir.

3.1.3.Liderler

Rus politik kültüründe en etkili olan isimlerden biri şüphesiz Rus tarihi denildiğinde hakkında en çok yazılan liderlerin başında gelen Dördüncü İvan’dır. Aleksandr Dıvorkin’in belirttiği üzere “*çarların arasında en çok yabancı düşmanı ve en gelenekçisi*” olan Dördüncü İvan, radikal görüşlere sahip, acımasızlığı ile ünlü bir liderdir. Bu sebeple Korkunç İvan olarak ün salmıştır. Dördüncü İvan, dış saldırılara karşı koymanın, askeri veya diplomatik yolla, ülke içinde güçlü konuma gelerek mümkün olacağını düşünmektedir. Tanrı vergisi entelektüel yeteneklerle donatıldığı kadar sabırsız ve gaddar bir karaktere de sahip olan İvan, Rus kültür tarihinde derin izler bırakmış simalar arasında yer almaktadır. Onun bu yapısının, gelişme çağında yaşadığı ortamdan kaynaklandığı iddia edilmiştir. İvan, erken yaşlarda boyarların davranışları karşısında ezilmiş ve bu durumda güvendiği tek kişi olarak Rus kilisesinin başı Makari’yi görmüştür. Makari’nin İvan’a okutturduğu kitapların İvan üzerindeki etkisi ölene kadar silinmeyecek, yönetimde yaptıklarıyla Rus tarihindeki yerini almasını sağlayacaktır (Vernadsky, 131-132).

Dördüncü İvan dönemini tanımlarken “Devlet otoritesi” namına terör dönemi (Kurat: 166) olarak anılmış ve acımasızlığı bazı araştırmacılarda merak uyandırmıştır. Bu bağlamda Lee Keenan, İvan’ın ölümünün 380 yıl sonrasında yapılan otopsi raporlarında omurilik sistemindeki rahatsızlığından dolayı ağır ilaçlar kullandığını ve bu

durumun davranışlarında bozukluğuna sebebiyet verdiğini vurgulamış ve Prens Andrei Kurbskii ile yazışmalarından yola çıkılarak sağlıklı bir kafa yapısına sahip olmadığı ispatlanmaya çalışmıştır. R. Vipper ve takipçileri ise İvan'ın davranışlarının sadece çocukluktaki tecrübelerle açıklanamayacağını vurgulamış, dini görüşlerin etkisinin daha fazla olduğunu iddia etmiştir. Daniel Rowland ise İvan'ın gücünün sınırsız olmadığına, tanrıya karşı duyduğu hissiyatla sınırlandırıldığına dikkat çekmektedir. Makari'nin etkisinde kalan İvan, Tanrı ve halk arasındaki aracı görevi bulunan Çar Ortodoksluk için çalışmalıydı ve belki de bu en dar sınırların çizilmesi demek oluyordu. Sonuçta bir insanı affedememek bile bir sınırlandırmadır ve din bunu gerektiriyorsa yapmalısınız. Korkunç İvan politik törenlerde bile en önemli İkinci sırada yer almakta birinci sırayı Rus kilisesi başına vermektedir. Fakat Micheal S. Flier ise bu durumda İvan'ın otoritesinin bununla azalmadığı gibi daha da arttığını iddia etmektedir. Nitekim Kazandaki Müslümanlarla savaşırken çoğu zaman Ortodoks halkın desteğini alabilmek için dinsel figürleri kullandığı bilinmektedir(Acar, 92-97).

Önemli reformlar (Acar, 94-95):

- İdari alanda 1549 Zenskii Sobor adı verilen dini ve seküler liderlerin yer aldığı daha çok fikir danışılan meclisi kurdu.
- Küçük aristokratlar ve tüccar temsilcilerini eyalet yönetimine dahil etti.⁴
- 1550 de yeni bir kanunla eyaletlerde merkezi otoriteyi arttırdı ve yolsuzluğu önleme – denetleme çalışmaları yaptı.

Dördüncü İvan döneminde, Rus politik hayatına etki eden en önemli faktörler arasında yer alan öge Opriçnina'nın⁵ oluşturulmasıdır. Kıvrak zekasıyla İvan, boyarların elindeki kontrolü alarak devletin sınırlarını genişletme yoluna gitti. Karşılaştığı problemleri bir fırsata çeviren İvan, kar ve zarar hesabının en ince ayrıntısına kadar inebilen bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. İvan, Livonya savaşında alınan yenilgiyi avantaja çevirerek suçlu olarak boyar komutanlarını gösterdi. Bazılarını tutukladı bazılarını ise idam ettirdi. Prens Kurbsky ise İvan'ın danışmalarından biriydi. Prens, yenildiği için düşman saflarına katılmış, bu ise İvan'ı daha da sinirlendirmişti. Boyarların başına buyruk hareket etmemesine farklı bir şekilde önem veren İvan,

⁴ Stalin'de aynısını yaptı bu sebeple adına Çar dendi.

⁵ Dördüncü İvan'ın Moskova dışında kendisi için oluşturduğu bürokratik ve aristokratik yapı

1564'te Moskova'nın 45 mil uzağında bir yere çekilerek yönetimden uzaklaştı. Buradan Moskova halkına, boyarların devlet yönetimindeki engellerini bildiren ve bu sebeple tahtan çekildiğini belirten bir metin gönderdi. Halk, beklendiği gibi İvan'a bir heyet yolladığında ise İvan tam yetki istedi. Yetkiyi aldığında ilk olarak kelime anlamı "ayrı(özel), hane(konak)" olan Opriçina'yı kurdu. Burası, bir nevi manastırı andırmaktaydı. Siyah elbise giyinmekte ve birbirlerini biraderler olarak çağırırmaktaydılar. Çoğu boyar arazisi Opriçnina'ya geçmişti ve çar istediğini almıştı. Birçok boyar idam edildi.

Moskova'daki idari işleri yürüten boyarlara ise Zemşçina adı verilirdi. Bu dönem içerisinde yaşamış Heinrich Von Staden konu ile ilgili anılarında, İvan kendine has yeni bir oluşum içerisine girmekle kalmamış, Opriçnina ve Zemşçina arasındaki bağların kopartılması için birtakım önlemler almıştır, şeklinde ifade etmektedir. Bu önlemler arasında Opriçnina mensupları, Zemşçina ile iletişim kuramazlar, Moskova'da yaşayan akrabalarını ziyaret edemezler ve Zemşçina mensuplarıyla evlenemezlerdi. Aynı zamanda Çar'ın Moskova yakınlarındaki toprakları Opriçnina'ya verme hakkı vardı (Acar, 106).

Roskin'in değimiyle İvan acımasız olduğu kadar başarılı bir liderdi. Korkunç İvan zamanından beri yöneticiler tarafından gücün kullanımı standart haline gelmişti. Aynı şekilde Rus halkı da başında güçlü ve acımasız bir lider olmadıkça devletin başarılı bir politika yönetemeyeceğini düşünmektedir (Roskin, 321). Zira Rus halkı dışarıdan gelen düzenli veya düzensiz saldırılara karşı duyduğu rahatsızlığı, lidere itaatin en önemli faktörü olarak belirlemektedir.

Devlet sınırları içerisinde acımasız da olsa kurduğu düzen sayesinde dış politikada etkin rol izleyen İvan sayesinde Rus Devleti İmparatorluk halini almış ve tarih sahnesinde bir üst basamağa çıkmıştır. İçeride düzenin tesisi için Boyarlar ile girdiği mücadeleden Obriçinaların yardımıyla İvan galip çıkmış ve bu tarihten sonra Rus yönetiminde hiçbir zaman Özerk soyluların, halk tabakasının ve kralın oluşturduğu karma bir yönetime sahip olunamamıştır. Bu sebeple güçler ayrılığı kavramı Rus yönetimi için tartışmaya açık değildir. Güç tek elde toplanmıştır (Vernadsky, 321).

İvan dönemine genel olarak bakıldığında kazançların olduğu kadar kayıpların da olduğu bir dönem olarak tarihe geçti. Öyle ki bu durumu Crumney'in ifadesi ile

açıklayacak olursak: “Işık ve gölgenin, zaferin ve trajedinin karışımından ibaret” bir dönemdir. Artıları Kazan, Astrahan ve Sibirya’nın fethiyle imparatorluk kuruldu fakat Novgorod’un dağıtılmasıyla girişilen savaşlar ekonomik durum ve aristokrasinin katili sorunlar olarak kaldı (Acar: 110).

Rus siyasal kültüründe analiz edilen diğer bir lider ise Petro’dur. Sophia’nın ellerinde Moskova’ya uzak sayılamayacak küçük bir köyde ilk çocukluk yıllarını geçiren Petro, saray baskısına maruz kalmadan kendi imkanlarıyla bazı dostluklar kurdu. Bu dostlukların en önemlileri arasında Alman mahallesinden birkaç Hollandalı teknisyen vardı. Gemicilik ve gemi inşası merakı daha Petro’nun çocukluğunda başlamış bir merak olarak ortaya çıkmış ve ileride Rusya’nın modern dünyaya karşı kürek çekmesini sağlayan en önemli kişiler arasında yer almasını sağlamıştı (Vernadsky: 180).

Basmakalıp düşüncelere karşı olan Petro, yeniliğe o kadar açık bir kişiliğe sahipti ki Rus donanmasını yaratmak için marangozlarda çalıştı ve tıp öğrenmek istediğinde dış çekti. Tüm bunların yanında son derece otoriter bir yapıya sahipti. Bazı araştırmacılar Petro döneminin terör dönemine eş değer olduğunu belirtmektedirler. Ne olarak adlandırılırsa adlandırılınsın-Terör dönemi, işkenceler veya sürgünler- Petro’nun başlıca tasası Rus halkının refahından çok Rus devletinin bekasıydı. Poltova Savaşı’nda askerine verdiği demeç bunu en açık şekilde gösterir niteliktedir: “*Sakın ha, Petro hususunda endişelenmeyin; mühim olan Rusya’nın bekasıdır.*” Başkalarından beklediği titizliği kendisi de uygulayan bir önderdi. Bilime duyduğu saygıyı emri altındakilerden de beklemekte, bu yolda ilerlemekten alı konulamamaktaydı. Yaptığı reformların sonucu olarak Moskova’nın o güne kadar gördüğü en iyi devlet idari sistemini yarattı. Bilimler Akademisi kurmakla kalmamış Avrupa’nın önde gelen üniversitelerinden hocalar davet etmişti. 1720-1722 Petro Rus elçilik heyetini Pekin’e gönderdi. Bazı Rus çocukların Japonca öğrenmelerini sağladı (Vernadsky: 191-194).

Petro zamanında Rusya, Baltık Denizi ve Hazar çevrelerinde genişlemiş ve emperyalist bir devlet olma yolunda hızla ilerlemişti. Petro, saltanatının 3 yılı haricinde hep seferdeydi. Hükümdarlığı sırasında Rus yönetiminde birçok değişiklik medyana getirdi. Yürütme, yargı, ordu ve değişik sosyal sınıfları batı tarzına göre tekrar şekillenmeye çalıştı. Endüstri ve ticaret göreceli olarak hızlandı. Teknik alanda ve

eğitim alanında da gelişmeler Rus topraklarında görülür hale gelmeye, onun hükümdarlığı döneminde başladı (Hoskings, 2011: 286).

Çarlığının ilk yıllarında aldığı yenilgiler sonrasında Petro, ordu ve donanmanın gelişmesi konusunda girişimlere başladı. Bu sebeple Almanya'dan özel teknisyenler getirtti. Özel askerler yetiştirmekle kalmadı, silah ve ekipman konusunda da Rusya'yı üst seviyeye çıkardı. Bu harcamalara maddi destek sağlanması için fabrikalar yükseldi, yeterli finans kaynağı bulunamayınca halk üzerindeki vergiler çoğaltıldı.

1697'de başlayan ve 18 ay süren "Büyük Tur" denilen Avrupa'nın baş şehirlerine seyahati, Osmanlı'ya karşı ittifak arayışı hedefiyle gerçekleşmişti. Seyahat, Petro'nun hakimiyetine karşı çıkanların başlattığı Streltsy isyanı 1698 ile yarım kaldı. Petro, geldiğinde isyanı çok sert şekilde bastırdı. İsyanı karışanların hepsini idam ettirdi ve sonrasında Stalin dönemiyle karşılaştırılmasına sebebiyet verdi (Kurat, 274).

Hem içeride hem de dışarıda faaliyet göstermek isteyen Petro'nun hırsı, ülkeyi askeri ve teknik alanında üst seviyeye çıkartmak için ülke genelinde kendisini sert önlemler almaya itti. Halkın buna tepkisi ise 1705, 1707 ve 1711'dak isyanlar şeklinde vuku buldu.

1699'da Belediyelere Özerk Yönetim (merkeze bağlı küçük grup) hakkı tanıdı. 70'e yakın şehirden sadece 11 özerkliği kabul etti. Çünkü vergiler iki katına çıkacaktı. Rusya 1708'de eyalet valiliklere bölündü. 1711'de idarenin başına senato yerleştirildi. (Vernadsky, 200). 1720'ye gelindiğinde ise Petro'nun yönetim alanındaki düzenlemeleri dikkat çekici nitelik taşımaktaydı. "Genel Düzenleme" adı altında yapılan bu reformlar, Rus siyasi tarihi için önem arz etmektedir. Zira kendisi de dahil olmak üzere Senato'ya sözle yasa yapma emrini yasakladı. Sadece yazılı yasaların geçerli olacağını duyurdu. Devletin işleyişini kurala ve düzene bağlamak için hukuksal düzenlemeler yaptı. Savcılarını izlemek içinse bir başsavcı atadı. Bu da merkeziyetçi ve Bürokratik yapılanmanın Rusya'da gelişmesi ve derinleştirilmesi anlamına geliyordu. Hiyerarşinin de en üstünde Petro bulunmaktaydı. 1721'de ise kendini İmparator ilan etti. 1721 ve 1724'te çıkardığı kanun ile tüm belediyeleri kontrol edecek olan "Yüksek Belediye İdaresini" kurdu (Acar, 144).

1701 kıyafet kanunu ile kendisi ve yakınları dahil olmak üzere Rus giyim tarzı yerine Alman, Macar ve Fransız giyim şekillerinin kullanılmasını zorunlu kıldı. Büyük eleştirilere maruz kaldı. Rus halkının dinamiklerini göz önünde bulundurmadan yapılan reformlar neticesinde halkın tepkisini çekti. Petro buna rağmen ülkenin değişime ihtiyacı olduğuna, bunun da yukarıdan zorla mümkün olacağına inandı. 1705 kanunu ile sakal ve bıyığını kesmeyen para cezasına çarptırıldı. Tabi ki Ortodokslar buna en çok tepki gösteren kesim oldu. 1702’de reformlardan halkı bilgilendirmek için ilk Rusça haber gazetesi yayınlattı. 1714’te özel bir komisyonları da bünyesinde barındıran kütüphaneler ve müzeler kurdurdu. Bu kurumlar, 1725’te Bilimler Akademisine bağlandı. Petro, aynı zamanda Rusya’nın, batı gözünde cazibe merkezi olarak da görülmesini istedi. Eğitimin önemini bilen Petro, Batıdan esinlenerek yaptığı faaliyetler sonucunda 1701’de topçu okulu, 1705’te asker ve bürokrat yetiştirmek üzere Glück Lisesi, 1713’te mühendislik, 1715’te Bahriye okulu, 1716’da mühendisliğin gelişmesi için 12 okul daha, 1722’ye gelindiğinde sayısı 22’ye ulaşan okullar kurdu. 1716’da Madencilik okulu açtırdı. Hollanda’ya 70 gemici gönderdi. Ocak 1728’de bilimler akademisini kurdu. Fizik, tarih, hukuk ve beşeri bilimlere ağırlık verilmesini sağladı. Fakat İsveç’le yaptığı “Büyük Kuzey Savaşı”nda ülkesinin kısıtlı kaynaklarını harcadı ve vergileri arttırmak zorunda kaldı (Hoskings, 286-292).

1716-17 arasında Petro, Avrupa’ya ikinci seyahatinden döndüğünde kanunlarda birtakım değişiklik ve yenilikler yaptı. Yönetim alanındaki sorumlulukları, bir kısmını düzenlemeleri adına Kolej adı verilen bakanlıklara aktardı ve bu bakanlıkları 9 bölüme ayırdı: Dış işleri, Devlet gelirleri, Adalet, Devlet Maliyesi, Ordu, Donanma, Ticaret, Devlet harcamaları, Madenler ve işletmeler departmanı. Bunlar arasında Madenler ve İşletmecilikle ilgili 1719 yılında ayrı bir kanun yayınladı. Devlet tarafından maden işletmecilerine imtiyazları içeren bu kanunla destek buldu. İşletmeciler, maden bulunması halinde çıkan madenin yarısını devlete vermek koşuluyla sahiplenebilecekti. İşletmecilerin, işletecek güçleri olmadığı takdirde başkalarının işletmelerime vermeleri zorunluydu. Maden işletmeciliğinde çalışanlar ise vergi ve ordudan muaf tutulacak ve karşılığında ücret alacaklardı. Maden işletmeciliği, 1723’te bağımsız çalışan bir departman haline geldi. Madendeki asıl amaç donanmayı kuvvetlendirmek ve finansal destek sağlamaktı. 1695’te 17 demir işletmesi varken bu sayı, 1725’in sonunda 52’ye yükseltmişti. Kömür üretiminde ise İngiltere ile eşit konumdaydı. Katherina dönemine

gelindiğinde birinci olunacaktı. Batılılaşmak ve onlar gibi yaşamak için sadece reformların yetmeyeceğini düşünen Petro, sıcak denizlere ve batıya doğru ilerlemeyi düşündü ve donanmaya ağırlık verdi. Fakat Rusya'nın reformları Batı'da tehdit olarak da algılandı. Petro'nun yaptıklarını başarılı bulan kitleler olduğu gibi eleştirenler de yok değildi. Eleştirenler arasında milliyetçiler ve Ortodokslar en önde gelmekteydiler (Acar, 144-159).

Petro'nun reformları hakkındaki görüşleri sıralayacak olursak: Petro ile aynı devirden olan Rusların ünlü tarihçisi Nikolay Karamzin, Batı Avrupa gelişmişliklerin merkezi olduğu için örnek alınması normal olduğunu, fakat "Avrupa hayranlığının, Rus ulusal güvenini azaltacak kadar ileri gittiğini" belirtmiştir. Fransızların ünlü filozofları arasında yer alan Diderot, Rousseau ve Montesquieu eleştiri oklarını Petro üzerine göndermekten kendilerini alıkoyamadılar. Örneğin Diderot, reformların Rusya'yı geliştirdiğini fakat kök salmadıkları için Rusları barbarlığa dönüşebileceğinin her zaman kolay olacağını vurgulamıştır. Montesquieu ise Reformların her ülkenin kendi dinamikleri ile ilerleyebileceğini, baskı ile olmayacağını söylüyordu. Rousseau ise Baskıyla olduğu için Petro istediği düzeye ulaşamadı dedi. Rus Filozof Peter Çadayev ise reformların destekçisi ve takipçisi niteliğindeki sözlerle Petro'ya adeta destek çıktı. Rusya'nın tarih boyunca liderler tarafından yönetildiğini ve yönlendirildiğini göz önüne bulundurarak olumlu nitelik gösterdiğini belirtmiş ve şu sözleriyle desteklemiştir: "Eğer Petro'nun reformları baskı ve şiddetle olsa idi onun ölümünden sonra Ruslar hemen eskiye dönerlerdi" (Acar, 166-168).

Aleksandr Gerşçenkron, Rus ekonomi tarihi ve karakteri üzerine yazdığı eserinde "Ekonomik Geri Kalmışlık" Rusya'nın Petro ve müteakip dönemleri, ekonomi politiği ile ilgili olarak genel özellikleri şu şekilde sıralamıştır (Acar, 159-160):

1. Askeri ekipmanlara ihtiyacı sebebiyle devlet, ekonomik gelişmenin itici gücü,
2. Ekonomik gelişmişliklerin ve üretimlerin savaşa göre değişim göstermesi,
3. Üretim için halka yüklenen vergiler,
4. Kaçanlara daha fazla vergi yükü
5. Savaş sonrası dönemlerde yıkım ve duraksama.

Aleksandr'a göre Petro'nun merkezîyetçiliği ve uygulaması halkı nefessiz bıraktı. Devlet gelirlerinin %75-80'i savaşlar için harcandı.

Kilise'nin reformlara karşı çıkması, Petro'nun Kutsal Sinod'u kurması ile sonuçlandı. Petro, 1722'de "Derece Tablosu" nu ilan etti ve devlet içerisinde sivil, asker, kilise ve saray hizmetlilerinin statülerini tekrar belirledi. Aristokratları ayrıcalıklı bir sınıf olmaktan çıkardı ve ayrıcalıkların devlete hizmetle ölçüleceği yeni bir sistem getirdi. Ayrıca bu kanunla soylu olmayanların, devletlerine hizmetle soylu unvanı alabilmesinin yolunu açtı (Acar, 162-163). Bu kanunla askeri ve sivil hizmetler 14 dereceye ayrıldı. 8. Dereceye çıkanlar aileleriyle birlikte Dvoryan (Küçük asilzade) olabiliyordu. Bu gelişmeler ışığında Boyarlar gözden düştü (Kurat, 285).

Büyük Petro, Rusya tarihinin en önemli figürleri arasında yer almaktadır. Zira bu dönemde Rusya, Avrupa milletler komitesinin bir üyesi oldu. Vernadsky 17 yüzyılda Rusya'da iki olgu gördü: Kilisenin milli kültür üzerindeki düşüşü ve batı tesirinin yükselişi. Bu dönemde toplumun en üst tabakasından en alt tabakasına kadar olan her kesim bir şekilde devlete hizmet etmek zorunda bırakılmıştı. Devlete karşı hizmet zorunluluğu iki farklı şekilde ortaya çıkmaktaydı: Birincisi orduda ve sarayda görevli olma, ikincisi ise devlete vergi verme. Petro, 1649 tarihindeki kanunname ile komininden izinsiz ayrılan herkesi Sibirya'ya sürgüne gönderdi. Rus Avrupalılaşması politik, sosyal ve din içerikli birtakım sorunları da beraberinde getiriyordu. Ortodoks kilisesi, 1917 yılında gerçekleşen devrimden sonra tamamen parçalanana kadar zaman içerisinde Rus halkının gözünde itibar kaybetmeye başladı. Her ne kadar Ortodoksluk Rus halkında geri plana itilmiş olsa da Avrupa Tarzı modernleşme Rus halkının dinamiklerine cevap veremedi ve halk tarafından benimsenmedi (Vernadsky, 186-194).

Rus Siyasi tarihinde Birinci Nikola dönemi, çoğunlukla muhafazakarlıkla bağdaştırılır. Devlet yönetim anlayışından toplumsal hayata varana kadar her alanda bu muhafazakarlığı görmek mümkündür. Kurat'a göre Birinci Nikola tahta çıktığı zaman baş gösteren isyana karşı gösterdiği reaksiyon ile Çarlık rejimini, ona karşı uzanmak isteyen elleri kırmak, halkını mutlak bir baskı içinde yaşamaya mecbur etmek anlayışı üzerine kurdu (Kurat: 339). Nikola'ya göre aileden ulusa kadar herkes ve her şey "Tanrı-çar ve diğerleri" şeklinde özetlenebilecek bir düzen içerisinde olmalıydı. Nikola'nın düşünce tarzı kadar dönemin politikalarının da bunda etkisi olduğu görülmektedir.

Dahası Steinberg'in belirttiği üzere Nikola'nın en belirgin özelliği tek amaca bağlılık ve demir gibi bir irade, yoğun bir görev duygusu ve güçlü bir çalışma kapasitesine sahip olmasıydı. Dindar, ahlaklı ve evcil bir insandı. Halkın arasında otokrat olmasının yanında evine duyduğu bağlılık son derece üst düzeydeydi. Fakat dini anlayışı, kardeşi Aleksandr gibi karamsar bir şekilde gerçeği arayış değil, basit ve sorgusuzdu. Ahlakı tanımlaması ise disiplin, düzen ve sadakat üçlüsü üzerine inşa edilmişti (Riasanovsky ve Steinberg, 336-337).

Bu ahlaki üçleme çerçevesinin pratikteki sonuçları siyasi mahkumların Sibiry'a gönderilmesi, ayaklananların sorgulanması ve ceza evlerinde nasıl tutulması gerektiği bizzat Nikola tarafından belirlenmişti. Bu vesile ile saltanatına “*bir jandarma, zindancı ve cellat olarak*” başlamıştı. Çar, hüküm sürdüğü 30 yıl boyunca kendi prensiplerine sadık kaldı. Askeri eğitimi iyi almış, tahta geçtiği zamanda “albay” rütbesine kadar yükselmişti. Asker zihniyetiyle şekillenen düşüncelerini sadece çevresine değil ülkesinin geneline yaymıştı (Kurat: 338-339).

Aldığı askeri eğitim ve yönetime geçtiği sırada Dekaberistlerin⁶ ayaklanması, Nikola'nın muhafazakar eğilimlerinin daha da radikalleşmesinde etkili oldu. Bu sebeple, sonrasında çıkardığı her kanunla Rusya'da her alanı kontrol altında tutmak için girişimlerde bulundu. Bu politikaların başında 1826 yılında oluşturulan “Üçüncü Bölüm” denilen Polis teşkilatı vardı (Acar: 220-221).

Devletin kontrolünü elinde bulundurmak adına geniş bir memur kitlesi vücuda getirdi ve Rusya'da bürokrasinin yerleşmesi yönündeki adımları attı. Dvoryanlara güvenmiyordu çünkü Dekaberistler onlardan oluşuyordu. Yeni bir memur sınıfı oluşturması gerektiğini düşünüyordu (Kurat, 339). Buradaki amaç ülkenin her köşesinde olan bitenden haberdar olmak idi. Gerek içerdeki isyanları bastırmak gerekse Avrupa'dan dünyaya yayılan fikirlerin etkisi kırmak ve Çarlık Rusya'nın parçalanmasını önlemek adına bu politikayı zaruri olarak görüyordu. Bunun için birtakım yeni kurumlar oluşturdu ve var olanlarda düzenlemeler yaptı. “Çar'ın Özel kalem dairesi” genişletildi ve birkaç şubeye bölündü. İlk bölüm İmparator'un şahsi emirlerini içermekte; ikinci bölüm ise Rus kanunlarının tanzimi şeklinde belirlenmekteydi. Üçüncü bölüm ise Rus polisi yani emniyetle meşgul olacaktı ki

⁶ 14 Aralık 1825 Aralıkçılar İsyanı

zamanla gizli polise dönüştü. Çar bu daire ile devletin idaresini elinde tutmaktaydı. Bu sebeple 1830 ve 1848 İhtilallerini Çarlık Rusya'sından uzak tutabilecekti (Kurat, 140-141).

Kraliçe Victoria'nın, Birinci Nikola için şu sözleri manidardır: *“Görev ilkeleri konusunda o kadar sert ve katı ki, bu dünyada hiçbir şey onu değiştiremez. En despotça hareketleri bile içtendir, çünkü ülkenin böyle yönetilebileceğine inanır”* (Onay, 2007: 105)

Nicola, 22 Nisan 1828'de “Sansür Kanunu” nu çıkarttı. Bu kanuna göre Ortodoks inancına zarar veren otokratik yönetime karşı eleştirilerde bulunan ve ahlaki değerleri aşağılayan her türlü yayın sansür edilecekti. Kontrolcü tavrı 1848 yıllarında en üst düzeye ulaştı. Sansürün etkisini arttırmak için 1848 Nisan'ında “Buturlin Komitesi”ni yani özel yayın demetleme komitesini kurdu (Acar: 222). Eğitim sisteminde de bunların desteklenmesi gerektiğini düşünen Nikola, Milli Eğitim Bakanlığını da kontrol altında tutmaya çalıştı. Buna mukabil Nikola tarafından özellikle seçilen Kont Uvarov, 21 Mart 1833'te yaptığı konuşmasında *“Ortodoksluğa, otokrasiye ve resmi ideolojiye uygun bir eğitim sistemi olmalı”* açıklamasında bulundu. 18 Şubat 1831 “Yabancı Eğitimin Kısıtlanması Hakkındaki Kanun”, 26 Temmuz 1835 tarihli “Rus üniversite hakkındaki Kanun” 23 Ocak 1851'de yüksek öğretim üzerindeki etkinliğini arttırmaya yönelik girişimleri ispat niteliğindedir. İlk kanun 10-18 yaşındaki öğrencilerin yurt dışında eğitim almalarını yasaklayan kurallarla çevriliydi. Çünkü kendi geleneklerine dinine ve diline yabancı hale gelmekteydiler. İkinci kanunla üniversite programına kadar düzenleme getirdi (Acar, 223).

Nicola'nın hükümdarlığını 3 bölüme ayırmak mümkündür (Kurat: 342):

1. 1830'a kadar olan kendi saltanatını sağlama alma,
2. 1830 Fransız temmuz ihtilalinden sonra hürriyet fikirlerinin Rusya'da yayılmasını engellemek için şiddetlenen idare.
3. 1848 ile birlikte artık bürokrasi, polis ve jandarma sistemi kurma. Kurat'a göre Nikola sadece Rusya'nın değil uzun zaman Avrupa'nın jandarması oldu.

Nicola'nın kurduğu denetim sistemi sayesinde Avrupa'yı çalkayan 1848 reformları, Rusya'da büyük bir etki göstermemiştir. Üçüncü Daire ayrıca mevcut

sistemin her alanını denetlediği gibi sistemin savunulması için ilham verici makaleler de yayınlanmaktaydı. Böylelikle Nicola, reformistlerin etkin olabileceği tüm alanlarda etkisini bütün gücüyle gösteriyordu.

Nikola'nın denetlemesi sayesinde Polonya'daki ayaklanmalar, Dekamberistler, Ukraynalı ve Belaruslu köylü ayaklanmaları halkın desteği olmadan hep üst sınıfta kaldı ve başarısız oldu (Riasanovsky ve Steinberg, 345).

Lenin ve Stalin'e gelindiğinde ise belirtilmesi gereken en önemli husus Sovyet kültürü şeklinde tezahür etmiştir. Bu bağlamda Rus siyasal kültürünün sürdürülebilirliği, kuşaktan kuşağa aktarılması, Sovyet tipi alt politik yönelimlerin altında yatan politik bilincin özellikleri ile ilgiliydi. Sovyet türünün siyasal bilinci, faaliyetin siyasal hedefleri hakkındaki fikirlerin oluşumunun kaynağıydı.

Sovyet tarzı politik kültürün karakteristik özellikleri şunlardı:

- Bilinç hiyerarşisi (Иерархичность сознания-İyerarhiçnost soznaniya). Komünist parti devlet bürokrasisinin bu tür bir bilincin oluşumundaki özel rolü, ekonomik ve politik gücün bütün dolgunluğunu, ekonomik ve finansal kaynakları yönetme yeteneğini ve manevi değerleri yoğunlaştırmasından kaynaklanıyordu.
- Bürokratik bilincin ana ilkesi (бюрократическое сознание-Bürokratiçeskoye soznaniye) bir otorite idi. Beyan edilen değerler ile gerçekten ustalaşmış politik faaliyet kalıpları arasındaki boşluk, halk bilincinde çifte standart oluşmasına, nüfusun politik ilgisizliğine, gösterişli aktivizme katkıda bulundu.
- Sovyet tarzı siyasal kültürün ayırt edici bir özelliği, işçi sınıfının siyasal değerlerinin mutlaklaştırılmasından (абсолютизация-absolütizatsiya) ve Batı demokrasisinin evrensel önemine göre bu tür kazanımlarının toplam olarak reddedilmesinden ibaret olan kapanma (закрытость-zakrıtoost) idi. Hukukun üstünlüğü, ilkeler, güçler ayrılığı, insan hakları, sivil toplum vb.
- Sovyet tarzı siyasal kültürün karakteristik bir özelliği, toplumu dönüştürmek ve evrimsel yöntemleri görmezden gelmek için devrimci yolların mutlaklaştırılmasıdır (абсолютизация-absolütizatsiya).

Siyasal kurumların şekillenmesinde liderler, ister Almond'un belirttiği gibi Bilişsel, Duygusal ve Yargısal biçimlerinde olsun, isterse Elder'in belirttiği Bağımsız ve Çağrısimsal olsun Rus siyasi kültürünü derinden etkiledikleri görülmektedir. Liderlerin yönetim anlayışları veya karşılaştıkları problemleri çözme yöntemleriyle günümüzdeki Rus yönetim anlayışında sıkı bir bağ söz konusudur.

3.2.EGEMEN DEMOKRASİ

3.2.1.Vladislav Surkov ve Yeni Teorinin Gereklilikleri

“Rusya’nın dışarıdan yönetilmesi hayal edilemez”

Surkov

Egemen Demokrasinin mimarı olan Vladislav Surkov’un resmi biyografisine göre Surkov, 21 Eylül 1964’te Lipetsk bölgesindeki Solntsevo’da doğdu. 1990’ların sonunda Moskova’daki Uluslararası Üniversitede okudu ve burada ekonomi üzerine yüksek lisans derecesi aldı. Surkov, iç politikada birtakım sorumluluklara sahipti. Mikhail Khodorkovsky’nin Bank Menatep’teki ekibinin ilk üyelerinden biriydi ve 1994’te Yukos Petrol Şirketi’nde kontrol payı aldı. 1992 ile 1997 arasında Surkov Menatep yönetim kurulunda yer aldı. Khodorkovski’yi ünlü kılan ilk kampanyaları tasarladı. Aynı zamanda Rus hükümetinde halkla ilişkiler danışmanıydı. İş dünyasını ve kamu hizmetini bir araya getirme yeteneği, ilerideki yıllarda onu daha üst seviyelere taşıyacaktı. Surkov, 2005 yılının Haziran ayında yapılan bir röportajda, babası Andarbek Dudayev’in Çeçen ve annesinin Rus olduğunu açıkladı. Ailesinin dağılmasının ardından annesi (Zinaida Surkova) ile birlikte Lipetsk bölgesine taşınmadan önce Çeçenistan’ın Duba-Yurt ve ardından Grozny yerleşiminde beş yaşını tamamladı. Ailesinin Aslanbek olarak koyduğu ismini Vladislav olarak değiştirdi. 1983-85’te, Eski Savunma Bakanı Sergei Ivanov, 12 Kasım 2006 tarihli televizyon röportajında, Surkov’un istihbarat teşkilatında (GRU) görev yaptığını iddia etmesine rağmen Surkov resmi olarak Macaristan’daki bir topçu alayı bünyesinde Sovyet Ordusunda görev yaptı (Financial Times 1A).

1999 yılının başlarında, Kremlin’deki yeni Genelkurmay Başkanı Alexander Voloshin tarafından Cumhurbaşkanlığı İdaresinde çalıştırılmak üzere işe alınan Surkov, o tarihten sonra Rus siyasetinde aktif rol oynadı. 31 Aralık 1999’da Boris Yeltsin’in

istifasından sonra iktidara gelen Putin, Surkov'un özellikle Kafkasya ve Doğu Avrupa'daki politikalarında baş danışmanı oldu. Aynı zamanda 2000'li yılların başında Surkov'un ana sorumlulukları arasında kamusal alan da yer aldı. Zaman zaman medyada gözükse de Gri Kardinal olarak manşetlerde yer alan Surkov'un politik figürüne atfedilen sıfatlar "gri" ve "gölgeli" dir (Financial Times 1A).

Surkov'un siyaset felsefesinde, dünyada hiçbir gerçek özgürlüğün olmadığı ve demokratik olarak adlandırılan ülkelerin "yönetilen demokrasiler" tarafından yönetildiği, bu yüzden başarının anahtarının demokrasinin yönetilmesinde yatmakta olduğu bulunmaktaydı. Bu bağlamda Surkov, Rusya'da "otoriter amaçlar için demokratik kapitalizmin dilini ve kurumlarını kullanan postmodern diktatörlük" yaratılmasına yardımcı oldu (Financial Times 1B).

Yeni bir teori gerekliliğini her fırsatta vurgulayan Surkov, Egemen Demokrasi kavramını ortaya attı. Bu düşünceyi ortaya atmasının temel sebeplerine değinecek olursak: sosyalist sistemin çökmesinin akabinde demokratik sayılabilecek ilk seçimlerde Boris Yeltsin çoğunluğu elde etmiş fakat kontrolsüz liberalleşme, ideolojik boşluk, müdahaleye uğrama endişesi, ayaklanmalar sonrasında problemlere karşı çözüm önerileri ülkeyi daha karmaşık hal getirmişti. Rus yöneticilerde ise yaşanan her bir kaybın felaketle sonuçlanacağı ve herhangi bir kazancın ise daha büyük kayıplara yol açacağı düşüncesi hakimdi (Gessen, 2015: 24-25).

Alaeddin Yalçınkaya ise 1990'lı yıllardaki çalkantılı dönemi analiz ederken SSCB'nin yıkılışıyla birlikte "siyasi ve idari anlamda düzenleme yapmamış olmaları" nedeniyle geçen her yıl Rusya Federasyonu yöneticilerini mevcut statükoyu "Rus Realpolitiği" açısından gözden geçirmesine yol açtığını vurgulamıştır (Yalçınkaya, 2006 1B: 99-100).

Gessen'in deyiimiyle kontrolsüz liberalleşme, 1990'lı yıllarda ekonomi ve gıda konusunda o kadar kötü ve yönetilemez durumdaydı ki karnelerin 2. Dünya savaşını hatırlattığını vurguladı. Yine 90'lı yıllarda tütün ve şeker ayaklanmasına bile karşılık veremeyecek düzeyde bir devlet yapılanması eksikliği göze çarpıyordu (Gessen 138-139). Liberalleşme ile marketteki mallar çoğalmış fakat alım azalmıştı. Tüm bunların akabinde belirsizlik, insanları daha yoksul hissettiriyordu (Gessen: 178).

Rus siyasetinde yaşanan belirsizliklere bir de 1998 krizi eklenince işler Rusya için bir kat daha zorlaştı. 17 Ağustos 1998’de Rusya Başkanı Yeltsin, moratoryum ilan etmişti. Ruble’nin 1998’deki değer kaybını rakamlarla açıklayacak olursak: 1991 yılında alt ve üst uçlar arasındaki gelir farkı 1/8 iken 2000 yılında 1/70’e çıkmıştır (Uslubaş, 2005, s. 111). Vergiler devlet kasasına girmiyor ve tek büyük gelir kaynağı petrol olmasına rağmen varili 15 dolara satılıyordu. 1998’de Rusya’nın borcu 68 milyar dolara yani ülkenin para miktarına eşdeğer düzeyde seyretmekteydi. Bir panik, ülkedeki ekonominin çökmesi için yeterdi ve beklenen hamle Soros’tan geldi. Soros, 13 Ağustos’ta Fnancial Times’ta yayınladığı yazıda Rusya piyasasının çöküşün son aşamasına geldiği başlıklı bir yazı kaleme alınca Moskova borsasından ardı ardına fonlar çekilmeye başlandı ve hisseler dibe vurdu. 17 Ağustos’ta ise Rusya, kurları serbest bıraktı, fiyatlar arttı ve birçok fabrika kapandı. Federe İnguşya Cumhurbaşkanı Ruslan Auşev’in deyimıyla “*insanlar bir anda parasının yüzde seksenini kaybetti.*” Yabancı şirketler ve bankalar 33 milyara ulaşan kayıp gösterdiler ve sadece Soros 2 milyar dolar açıklıyordu (Rakhmanova, 2016: 52).

Ülkedeki hızlı özelleştirmenin kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesinin neticesi devalüasyon sonrasında görülmemiş bir enflasyona sebebiyet vermişti. Fiyatlarda yaklaşık olarak 26 kat artış olmuş, ruble dolar karşısında tutunamamış ve bu durumun halka yansması yoksulluğun önünü açmıştır. (Özbay, 2006, s. 23).

Yeltsin yönetimindeki Rusya, devletin en önemli fonksiyonlarını harekete geçirmek için bir örgütlenmeden yoksun halde enerjisini iç politikaya harcamaktaydı. Organizasyondan yoksun devlet, fonksiyonlarını kaybetmiş, emir komuta sisteminde sıkıntılar baş göstermeye başlamıştı. İdari yönetim alanında başbakanlar deneniyor fakat bu politikadan da sonuç alınamıyordu. Rusya, son 18 ayında 4 Başbakan değiştirmiş, (Viktor Çernomirdin, Sergey Kiriyeenko, Yevgenniy Primakov ve Sergey Stepaşin) fakat herhangi bir sonuç elde edilemeyerek, Rusya’da örgütlenme bir türlü sağlanamaz haldeydi. Ayrıca kararsız politikalar, adem-i merkezîyetçiliğin artmasına sebebiyet vermişti. Ademi merkezîyetçiliğin eski Rusya’da görülen usulü kardeşler arasında çıkan taht kavgalarıdır ve bunun anlamı sıfır toplamli oyun olup, savaştır (Yapıcı, 2010: 6).

Tüm bunların yanında oligarkların devlet içerisindeki konumları sorgulanamaz hale gelmiş ve bu durum Rus halkı için anlaşılabilir bir hal almıştı. Oligarkların devlet için çalışması gerekirken, devlet adeta oligarklar için çalışıyordu. Yeltsin'in de eskiden halkın arasında, otobüsler ve tankların üzerinde verilen görüntüler artık mazide kalmış, limuzinler ve güvenliklerle dolaşır hale gelmişti. Sovyetlerin yıkılması ve ekonominin beklentileri karşılayamaması sonucunda zor zamanlar geçiren Rus halkı liderleri tarafından terk edildiğini düşünerek bir çıkış yolu arıyor ve aradıklarını geçmişe bakarak bulmayı deniyorlardı. İlham verici ve umutlandırıcı potansiyellerinden yoksun olan halkın Rusya'nın süper güç konumuna duyduğu özlem giderek artmaktaydı. Fakat bunlar ekonomide başarılı olunmadan imkansızdı (Gessen: 24). Aranılan cevabın ise Rusya'nın tarihinde yatmakta olduğuna inanılıyordu. Bu da güçlü lider etrafında çevrelenmiş kurumlar ve bürokratlara denk gelmekteydi.

Gessen'e göre Yeltsin görevi bıraktığını açıklamak için ekran karşısına geçtiğinde kullandığı sözcüler çaresizlik ve üzüntü arasındaydı. Üzgünüm diyordu Yeltsin ve devam etti: *"Hayal ettiklerimizin pek çoğu gerçekleşmedi. Kolaylıkla halledebileceğimiz birtakım şeyler acı verici düzeylere ulaştı. Eskinin totaliter rejiminden birden kurtulmak isteyen insanların umutlarına cevap veremediğimiz için üzgünüm"* (Gessen: 46)

Gessen dönemi şu sözleriyle özetliyordu. *"Modern Rus tarihindeki en önemli dönemeç, ülkenin kaderini belirleyen en önemlisi ilginç bir şekilde ulusal çapta bir fikir birliği yoktu ve bu modern Rusya'nın ulus olarak en büyük başarısızlığıydı."* (Gessen: 143).

Rusya Federasyonu'na yönelik tehditlerin varlığı konusunda Orlov, birtakım öneriler ortaya koymaktadır. Bunlar arasında SSCB de dahil olmak üzere Rusya'nın tarihsel geleneğine güvenmesi gerekliliği, enerji pazarı ve ileri teknoloji olmak üzere ekonomide aktif olmak ve savunmayı güçlendirmek yer almaktadır. Bu bağlamda Orlov, egemen demokrasini doktrinini ciddi bir konsept olarak görmektedir (Orlov: 8-9).

Aynı zamanda Egemen demokrasi konsepti, ülke içerisinde ekonomik krizlere karşı bir savunma mekanizması görevi de görmektedir. Radikal liberalizmin zulmüne şahit olduk (Karapetjan, 2009: 138).

Surkov'a göre Egemen demokrasinin işletilebilmesi için Rusya şunları yapmak zorundaydı: Küreselleşmenin gücünü kendi yararına deneyimlemek ve kullanmak; solmakta olan gölge yolsuzluk kurumları, cezai keyfiyet, vekil pazar ve sahte kuruluşların dışlanmasını sağlamak; gerici izolasyon ve oligarşi tehdidini ortadan kaldırmak (Semeknikhin, 24). Günlük hammadde ve güvenlik gereksiniminin çokluğuna rağmen yerel nükleer silah, petrol, gaz, orman ve su stokları o kadar fazladır ki, aşırı rahatlama çok uygun değildir. Özellikle, ulusal çıkarlarımızın farkındalık, koruma ve tanıtım olasılığının; çok fazla yolsuzluk, ekonomideki dengesizlikler ve basit düşünce durgunluğu ile azaltılacağı düşünülürse. Bu durumda Rusya'daki kaynakları kullanan uluslararası projelerden elde edilen kârın merkezi Rusya'da sabitlenmelidir (Semenikhin, 31).

Merkezileşme konusunda Surkov, bir seçenekten ziyade zorunluluğu dile getirmektedir. Söz gelimi eğer Rus siyasal kültüründe en önemli yapı taşlarından olan merkezileşme sağlanamazsa her 30 yılda bir bölgeyi kaybedeceklerini ve ardından Rusya'nın Moskova Cumhuriyetine döneceğini vurgulamaktadır (Semenikhin, 161-162).

Bugün Rusya, aynı anda hızla değişen bir dünyada yerini arıyor ve iç politik konsolidasyonun ideolojik temelini belirlemeye çalışıyor. Egemen demokrasi fikri, bence, bu temel sorulara anlamlı, nesnel ve uzun vadeli bir cevap verme girişimidir (Surkov, 15 Eylül 2006).

Modern Rusya'nın gelişimi için ana eğilimler ve beklentiler hakkında Surkov: “Toplumumuzun demokratik olarak örgütlenmesini istiyorsak, onun egemenliğe sahip olması ve dünya siyasetinde öncü olması için demokrasimizi geliştirmemiz gerekir. Burada ana yönler elbette sivil toplum yapılarını güçlendirmede görülür. İdealizm, Rusya'nın geleceğine alternatif yaklaşımlar sunmaktadır. Sivil toplum bağlamında birçok düşünce mevcuttur ancak politik yelpazede, bize karşı çıkan ve bizimle savaşıyan iki ana eğilimi birbirinden ayırmak gerekir” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir (Semenikhin, 120-135). Ayrıca Surkov Rus toplumuna ilişkin şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“İç politik süreçte yabancı tasarımcıların müdahalesine karşıyız. Özgür bir toplum olduğumuzu ve dışarıdan kontrol edilmek istemediğimizi unutmayın.

Rusya Federasyonu'ndaki egemen demokrasinin temel noktalarda Avrupa'daki demokrasiden farkı olmayacak. Bir tür egzotik model yaratmıyoruz ... Ancak, demokrasiyi yaratırken ülkenin kültürünü ve reformların hızını dikkate almamız gerekiyor. Rusya'nın diğer tüm demokrasilerde var olan her şeye sahip olduğundan eminim.” (Semenikhin, 5).

Ukrayna ve Gürcistan'daki “Renkli Devrimler” sonucunda Rus liderleri, petrol manipülasyonunun iktidarda kalmaya yetmeyeceğini öğrendi. Ayrıca, bir “meşruiyet açığı”nın seçkinleri baltalayabileceğini de öğrendiler. Böylece Kremlin, ideolojik manipülasyon, fikirlerin ve STK'ların daha proaktif bir şekilde dolaşımı için araçlarını geliştirmek zorundaydı. Rus Ortodoks Kilisesi bile projeye dahildi. Kilise'nin yüksek profilli ve çok yayınlanmış bir kongresinin ana sorusu şu şekildeydi: "İnsan mutluluğunun Batı standartları, tüm ülkeler ve kültürler için geçerli midir?" Cevap açık bir hayırdır (patriarchia.ru).

Bu dönemde eski Varşova Paktı üyesi Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti NATO'ya ve Avrupa Birliğine katılmıştır. Sovyetler Birliği'nden ilk ayrılan Litvanya, Letonya ve Estonya da Avrupa Birliği'ne dâhil olmuştur.

Bu dönemdeki başlıca sorunlar:

- Ekonomik sorunlar,
- Merkez ile bölgeler arasındaki anlaşmazlıklar,
- Ülkenin uluslararası arenadaki konumu,
- Nüfus ve göçmen sorunları,
- İktidarı yönlendirmek isteyen büyük sermaye çevreleriyle mücadele,
- Kafkaslardaki mücadele,
- Genişleyen NATO ve derinleşen AB
- İdeolojik boşluk

3.2.2.Tanım ve İlkeler Bağlamında Egemen Demokrasi

Rusya, siyasi kültürünü inkar etmez; ancak ona aittir ve ona rağmen değil, onunla birlikte de gelişir (Semenikhin, 115-116).

Egemen Demokrasi kavramını, Rus siyasal kültürü anlayışı ile içerişi doldurulmuş bir konseptin 21. Yüzyıldaki yansıması şeklinde tanımlamak mümkündür. Kavramın teorik olarak tanımlanması V. Surkov ile beraber olmuştur. Surkov'un makaleleri, konuşmaları ve kitapları incelendiğinde görülecektir ki egemen demokrasi Rusya'nın kendine has bir demokratik devlet olduğu ve bu gerçeğin hiçbir devlet tarafından asla sorgulanmaması gerektiği anlayışından yola çıkılarak, dışarıdan maddi veya manevi herhangi bir saldırının Kremlin tarafından egemen bir devletin iç işlerine müdahale olarak algılandığının 21. Yüzyıldaki belgesi "Egemen Demokrasi" anlayışına eş değer şeklindeki açıklaması, kavramın sınırlarını belirler niteliktedir.

Rus siyasal kültüründe erken dönemde Üçüncü İvan'ın, Katoliklerle işbirliği yapan boyarların idamlarına hüküm vermesi ve Bizans'ın mirasına göz dikmesi, Dördüncü İvan'ın boyarlarla mücadelesi, Petro'nun modernleşmede devletin itici güç olması, Birinci Nikola zamanında devletin her yerdeliği ve Lenin-Stalin zamanında yeni bir fikirle dünyada etki yaratması 21. Yüzyıl Rus siyasal kültürüne etki eden unsurlar haline gelmiş ve benzer olgulara Putin yönetiminde de rastlanmıştır.

Yönetimin merkezileşmesi, kişiselleşmesi, çok boyutlu denetimler, ülke dışındaki güçlerle ve yerel çıkar gruplarıyla olan mücadele sonucunda cezalandırmalar bunlar arasında yer alan örneklerdir. Politikacılar, hükümete hizmet veren uzmanlar ve Birleşik Rusya Partisi, geç egemen demokrasi konusunda bir dizi açıklama, formül ve belgeler hazırladılar. Bunların arasında merkezi bir Kremlin yardımcısı olan Vladislav Surkov'un 7 Şubat 2006'da Birleşik Rusya'nın Parti Personeli Eğitim Merkezi öğrencilerine Geleceğin Ulusallaştırılması konulu manifesto benzeri makale sunmuştur. Surkov bu metinde egemen demokrasi kavramını inceledi. Söylemler üzerinde uzun tartışmalar sonrasında bu makale, Putin yönetiminin siyasi özelliğini formüle etme girişimi olarak algılandı. Putin, Medvedev, Surkov ve diğerlerinin ortaya koyduğu söylem ve eylemler 2000'li yılların başından beri Rusya'ya rehberlik eden Kremlin ekibinin üyeleri tarafından tartışılan perspektifleri yansıtıyordu (globalaffairs.ru).

Roskin “*Rus halkının güçlü, sert ve tek elden yönetimi kabullenmişliğin içselleştirilmesi, dahası bu kabullenişin bazen hayranlık derecesine kadar çıkıyor olmasının en önemli faktörlerinden birisi, sertlik olmazsa anarşi ortamının hüküm süreceği ve huzursuzluk baş göstereceği*” düşüncesidir. Yine Roskin “*Ruslar, siyasi hafızası yavaş fakat çok sağlam adımlarla ilerlemektedir. Örnek olarak 17. yüzyıl sıkıntı devri olarak gösterilir ve güçlü çar olmaksızın kaos dönemleri hala hafızalarda tazedir. Eşkimalık, iç savaş ve istilalar Rus halkının başına bela olmuştur.*” (Roskin, 2014: 322) Bu sebeple Rus halkının yönetimden memnun olmasa bile kızgınlık ve kırılganlıklarını dışarıya aktarmaya nadiren başvurdukları, dahası kendilerini güçlü bir devlete hizmet etme konusunda zorunlu hissettikleri görülmektedir (Semenikhin, 121).

Egemen Demokrasi kavramının yaratıcısı olan Surkov’un tanımlamasına göre Rus demokrasi ideolojisi; batıdakinden farklılık arz ettiği, egemenlik ve demokrasi kavramlarının iç içe geçtiği ve dinamiklerinin Rus kültürel yaşamından esinlenerek oluşturulduğu yeni bir yönetim biçimidir. Egemen demokrasi, yönetimin yanında yargı alanında Rus yöneticilerin, tarihinden çıkardığı dersler ile eylemlerinin hukuksal zemine oturtulması gereken politikalarına bir kılıf, diğer bir deyişle yasallaştırılma girişimidir.

Bir başka tanımlaya göre “egemen demokrasi” tam anlamıyla bir ideolojisizlik olarak nitelendiriliyor. Pierre Hassner, düşüncelerini “*Putin'in politikalarının en şaşırtıcı özelliklerinden biri hem Çarlık hem de Sovyet geçmişleriyle süreklilik talep etme çabasıdır.*” şeklinde ifade ediyor.

Surkov’un değimiyle egemen demokraside egemenliğin tek taşıyıcısı ve gücün tek kaynağı, Rusya Federasyonu’dur. Bu anayasa ile sabitlenmiş olup, anayasa hükümlerine uyulmayı gerektirir (Semenikhin, 25).

Egemen demokrasi hakkında Rus elitleri tarafından tanımlamayla beraber destek söylemlerini ele alacak olursak:

Siyasi analizci Vlad İvanonko, egemen demokrasiyi ele alırken toplumun iki gruba ayrıldığını varsaymaktadır: Elitler ve Sıradan vatandaşlar. İvanonko; Rus tipi egemen demokrasinin batıdan farklılık arz ettiğini söyleyerek Rusya’daki dikey iktidarın varlığına vurgu yapmaktadır (russiaprofile.org)

N. Petrov (Carnegie Moscow Centre) ise medyanın kontrol edildiği, güçlü başkan ve zayıf kurumlarla beraber toplum üzerinde kontrol sağlandığı bir sistem olarak tanımlamaktadır. (Petrov ve McFaul, 2005).

Boris Gryzlov'a göre "Egemen bir demokratik devlet inşa etmeyi hedefledik. Egemen demokrasi Rus vatandaşları için tek alternatiftir ve oluşturulma aşamasında Rus tarihinden yararlanır." (Gryzlov, 2007: 46)

Primakov, "Bizim demokrasi tarzımızı yaratmada Rus siyasal kültüründen beslenmek, şüphesiz en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kendi kültürel değerlerimiz olmadan Rusya'nın geleceği yok." şeklinde açıklamada bulunmuştur (Primakov, 08.24.2007).

Aleksandr Dugin, "Egemen demokrasi, devlet gücünün çok doğru bir şekilde kullanılması için yeni bir ideoloji yolunda bir kilometre taşıdır. Ben "egemen demokrasiyi" kabul ediyorum ve bunu cari dönem için harika bir formül olarak görüyorum. Ben egemen demokrasiyi muhafazakar bir devrimin rahat bir eş anlamı olarak görüyorum, bu birleşme, sert ve yumuşak, egemen ve liberal birleşme için iyi, postmodern bir metafor. Dahası "egemen demokrasinin" tamamen egemen olmasını istiyorum." demiştir (Kremlin.org).

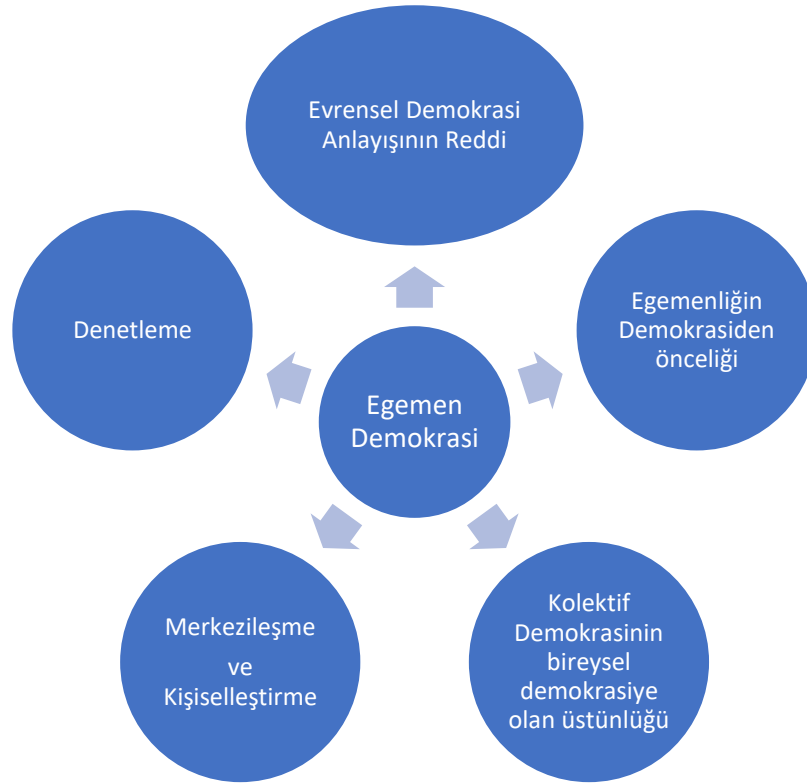
Buna ek olarak, Birleşik Rusya'nın Eş Başkan Yardımcısı Sergey Schoygu ve Savunma Sekreteri Yury Lushkov, Dışişleri Bakanı Sergey Ivanov, Peterburg Belediye Başkanı Sergey Ravovenko ve Tataristan Başkanı Mintimer Schaymiev, egemen demokrasiye desteklerini açıkça ilan etmişlerdir.

Surkov'a göre Rusya'nın egemen demokrasisi şu üç özelliğe sahiptir: "İktidarın merkezileşmesi yoluyla politik birlik, siyasal mücadelenin hedefi olan idealizm ve siyasal kurumların kişiselleştirilmesi (Surkov, 2006, 12). Bu bağlamda Surkov'un söylemlerinden yola çıkarak konuya açıklık getirilecek olursak 4 farklı, ancak birbirleriyle bağlantılı ilkenin varlığı söz konusudur.

Surkov'a göre, kişisel faktörlerin önemi Rus kültüründe önemli bir kurum haline gelmiştir ve bu kültürel unsur kabul edilmelidir. Parti platformları ve doktrinler önemlidir ancak sadece karizmatik liderler aracılığıyla gerçekten anlamlı olurlar. Bu tür argümanlar, Rusya'nın merkezi güç yapısı için bir gerekçe oluşturur (Novikov, 2007: 26).

Surkov, Sovyet Birliđi ve Rus İmparatorluğu tarihini kazanımlarının kültürel miras olarak ele alınmasını gerektiğini şiddetli bir şekilde savunmakta, bunun yeni Rusya'nın oluşumunda etkili rol oynayacağı dūřüncesini taşımaktadır. Dolayısıyla yönetim anlayışında kültürden soyutlamaması şartı ile resmi ve resmi olmayan birşok düzenleme yapılabilir. Surkov'a göre Otoriterlik ve merkezileşme Rusya'yı korumak için gereklidir (Surkov, 2008: 96).

Bu kapsamda Egemen demokrasinin ilkelerine değinilecek olunursa,

şekil 3.2: Egemen Demokrasinin İlkeleri

Egemen demokrasi anlayışının ilk iki sırasında Evrensel demokrasi anlayışını reddi ve Egemenliğin demokrasiden Öncelikli oluşu bulunmaktadır. Bu bağlamda Surkov, *“Demokrasi kelimesinin yanına bir şey ekleyerek servis etmek iyi bir şey*

değildir. Çünkü bu yapıldığı takdirde üçüncü yol sorunu ortaya çıkacaktır. Fakat bunu yapmak zorundayız. Demokrasi ve egemenliğe ihtiyacımız olduğuna inanıyoruz. Ancak demokrasinin egemenlikten daha önemli olduğu görüşünü tanımıyoruz” şeklinde açıklamada bulunmuştur. (Surkov, 17 Mayıs 2005). Ayrıca Egemenlik anlayışının "dış aktörlerin yerel makamlardan dışlanması" (Krasner, 1999: 20) olarak kabul edilmesi konusundaki en önemli kısıtlama "koruma sorumluluğu" kavramı şeklinde gerçekleşmiştir.

Kolektif demokrasi, bireysel demokrasiden önceliklidir ilkesi diğer önemli bir unsur olarak belirlemektedir. Rusya'nın siyasal kültür anlayışında görülen bir diğer unsur ise kolektif demokrasinin bireysel demokrasiye olan üstünlüğüdür. Egemen demokrasi ideologlarının düşüncesinde de bunları gözlemlemek mümkündür. Rus siyasal kültürünün yapı taşlarından olan bu düşünce hiç şüphesiz kaos ve anarşiye duyulan nefret sayesinde yer edinmiştir. Rus halkı hakkında Vernadsky: *"Bireysel özgürlük, ulusal kurtuluş adına feda edilebilir"* şeklindeki yorumuyla Rus siyasal kültürünün en önemli ipucunu sunmaktadır (Vernadsky, 2009: 34). Görüldüğü gibi zaman içerisinde aktörlerin değişmesine rağmen Rus siyasal kültüründeki bu nitelik, her daim varlığını koruyan unsur olarak karşımıza tekrar ve tekrar çıkmış ve çıkacaktır.

Doktrinin kurucusu olan Surkov, *"Kollektivizme olan özel bağlılık, bence, nüfusun zihniyetinin, en azından çoğunluğunun bir özelliği olmaya devam ediyor. Ve komünizm bu fenomeni sadece politik çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalıştı. Birçok yönden ülkemiz koşullarında, birlikte hayatta kalmanın ve yönetmenin mümkün olduğu yüzyıllar öncesine dayanan doğal köklere sahiptir.... söylemek istediğim son şey. Rusya'da güç, toplum ve birey ilişkisindeki duygusal bileşen her zaman büyük bir rol oynamıştır."* Kolektif demokrasi, liberal demokrasinin sınırladığı her şeye izin verir. Dahası idare, çeşitli manipülasyonlar yardımıyla oluşturabildiği "halkın iradesine saygı gösterme" bayrağı altında, insanların günlük yaşamlarına müdahale etme fırsatı elde eder. "Egemen demokrasi" ideologlarının ve hepsinden öte, V. Surkov'un metinlerinde çeşitli demokrasi modelleriyle daimi olan başlangıç noktası "kolektif" demokrasidir. (Semenikhin, 100-102).

Merkezileşme ve Kişiselleşme bağlamında 21. Yüzyılda Putin’le beraber yönetimdeki değışimler, Egemen demokrasi tarzı yönetim anlayışı, iç politikada şunları yapmayı mümkün kılar (eng.globalaffairs.ru 9123).

- Partinin iktidardaki meşrutiyeti için zemin sağlama,
- Siyasi rejim ve millet arasında yeni bir sosyal sözleşme yapma,
- Dikey iktidarı sağlama, merkezileşme ve iktidarın kişiselleşmesi
- İdeolojinin Rus seçkinleri tarafından belirlenmesi

Denetleme, dış destekli örgütlerin ve menfaat gruplarının tahrip edilmesi şeklinde tezahür etmektedir. Egemen demokrasi ile şekillenen yönetim anlayışından en önemli unsurlar arasında denetleme yer almaktadır. Rusya, 1990’lardaki kontrolsüz liberalleşmenin getirdiği kaos ortamını bir daha yaşamamak için denetleme alanında, ülke genelinde birtakım uygulamalara başvurmaktadır. Surkov, bu uygulamaları “ülkemizi yabancı devletlerin yardımıyla mutlu etmeyi ümit etmenize gerek yok” anlayışıyla gerçekleştirmiştir (Semenikhin, 81). Oligarkların, medyanın ve yerel suç örgütlerinin denetime tabi tutulması ve devlet kontrolüne geçmesi, Egemen demokrasi yönetim anlayışında yer edinmektedir. Buna göre vatandaşlar siyasal görevlere getirilmekte ve aktif mobilizyon içinde yer almaları özendirilerek ödüllendirilmekte, bu yolla kontrolü elde tutarak etkin olmak amaçlanmaktadır. Mobilizayona dayanan bir rejimle demokrasideki katılma arasında tek ve asıl fark siyasi arenaya tek bir kanaldan katılmadır ve bu kanalın amacı tek bir merkez tarafından belirlenir (Linz, 2017: 42).

4.EGEMEN DEMOKRASİ BAĞLAMINDA KIRIM’IN RUSYA FEDERASYONU’NA KATILMASI

4.1.PRATİKTE EGEMEN DEMOKRASİ

Surkov’a göre (Semenikhin, 160), “İnsan ve topluluklar için kültür, bir kaderdir. Ondan kaçınılamaz. Verdiği şans ve avantajları kullanmak gereklidir. Kültür üzerinde tartışabilir ve hatta onu etkileyebilirsiniz. Ancak aynı zamanda getirdiği kısıtlamaları da göz ardı etmemek gerekir. Kültürü oyunun alanı olarak anlayanlar, herhangi bir oyunun anlamının sadece eğlence ve öğrenme değil aynı zamanda bir test olduğunu da biliyorlar. Dolayısıyla politik kültürümüz, topluma yalnızca stres araçları ve problem çözme imkânı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda stres ve problemler yaratabilir. Söz gelimi dozu iyi ayarlanmadığında ilaç bir zehir halini alır. Örneğin, merkezileşme, daha önce de belirtildiği gibi çok büyük faydalar sağlayabilir. Ancak kontrol edilmediği takdirde tahribata yol açar. Rus siyasal kültürü topluma sadece stres ve sorunları çözme araçlarını vermiyor kendisi de stres ve problem yaratabiliyor. Onun özellikleri iyi veya kötü olarak değerlendirilemez, onlar olduğu gibidir. Faydalı veya zararlı yapan biz kendimiziz. Hepsi zehir, hepsi ilaç; mesele bunları kullanılma dozu ve yeri, fazlası zarar. Sözsüz kültür, yaşayan diri bir organizmadır.”

Tablo 4.1: Pratikte Egemen Demokrasi

RUSYA FEDERASYONU		EGEMEN DEMOKRASİ	
		Öncesi	Sonrası
İç Politika	Merkezileştirme	Yerelden Yönetim	Merkezden Yönetim
	İstihbarat	Kontrolsüz	Kontrollü
	Denetim (Kurumlar, STK vb.)	Yumuşak/zayıf	Sert/kuvvetli
	Medya	Bağımsız/Kontrolsüz	Bağımlı/Kontrollü
	Oligarklarla Mücadele	Etkisiz	Etkili
	Yerleşik Suç Örgütleriyle Mücadele	Etkisiz	Etkili
	Aynlıkçılarla Mücadele	Etkisiz	Etkili
	Nüfus ve Göçmen Sorunları	Yüksek Düzey	Düşük Düzey
	Özelleştirme	Kontrolsüz	Kontrollü
	Rus Ortodoks Kilisesi	Etkili	Etkisiz
	Ordu-Hükümet ilişkisi	Zayıf	Kuvvetli

Egemen demokrasi olarak tanımlanan Putin yönetimindeki Rusya Federasyonu'nda 1990'lı yıllardaki sorunların kısmen yaşanmaması, uluslararası arenadaki konumu tekrar eski konuma yükseltmek için Putin'i ilk olarak ülke içerisinde birtakım düzenlemeler yapmaya itti. Şüphesiz bu girişimlerden en önemlileri arasında yer alan, Yeltsin döneminde merkezden yerel birimlere kaydırılmış gücün tekrar merkeze çekilmesi idi. İkinci etken olarak istihbarattaki kontrolsüzlük, bilgilerin nereden alınıp nerelere gittiği konusunda akıllardaki soru işaretleri, Putin döneminde daha düzenli şekilde organize edildi. Üçüncüsü, gerek devlet kademelerinde gerekse sivil toplum kuruluşlarında olsun denetim yumuşak/zayıf iken sert/kuvvetli bir hal aldı. Dördüncü olarak medya patronları Rusya Devleti'nin ve halkının çıkarlarına ters hareket ettiği bağımsız ve kontrolsüz durumdan bağımlı ve kontrollü duruma geçiş sağladı. Beşinci, devletin oligarklar, yerel suç örgütleri (altıncı) ve ayrılıkçı hareketler (yedinci) karşısında etkisiz olması zamanla yerini tersine bıraktı. Sekizinci, nüfus ve göçmen sorunlarının yanında özelleştirme de (dokuzuncu) kontrollü hale getirildi ve Rus Devleti'nin çıkarları doğrultusunda kullanılmaya başlandı. Onuncu ve on birinci olarak sırasıyla Rus Ortodoks Kilisesi'nin etkinliği ve Ordu-Devlet arasındaki bağ onarılması yer almaktadır. Bu süreçte, Kırım'a giden yolda iç politikadaki eylemleri değerlendirecek olursak;

- Ocak 2000'de ülkenin yönetimine geçen Vladimir Putin ilk olarak ülkedeki enerji ve medyanın kontrolünün devlet kontrolüne geçmesi için girişimlerde bulundu. Aynı zamanda “Sınır Tanımayan Gazeteciler” arasında yer alan Babitski, Federal kuvvetlerin Çeçenistan'daki eylemlerini gözler önüne sermesi sonucunda 16 Ocak 2000'de tutuklandı. Ve Putin'in Babitski hakkında söylediği: “*Açık şekilde düşmana hizmet ediyordu. Onun yaptığı otomatik silahla ateş etmekten daha tehlikelidir*” sözleri tarihe geçti (Rakhmanova, 2016: 181).
- Mayıs 2000'de Rusya Federasyonu 7 idari bölgeye ayrıldı. Putin göreve ilk geldiğinde, idari bölgelerin 5 tanesine eski ordu ve polis mensuplarını atamış ve merkezileşme yolunda adımlar atmakta gecikmemişti. Direkt olarak Putin tarafından atanan bu idari yöneticiler, federe bölgelerdeki yöneticileri teftiş etmekte sorumluydular (Yapıcı, 2010: 219).

- Temmuz 2000’de Yeltsin döneminde varlıklarını hızlı bir şekilde arttıran Boris Berezovski ve Vladimir Gusinski, Rusya’daki kapitallerinden vazgeçti.
- Rus Ortodoks Kilisesi, 13-16 Ağustos 2000 tarihinde yayınladığı “Rus Ortodoks Kilisesi Sosyal Anlayışının Temelleri” başlıklı bildirisiyle ülkenin dini, siyasi ve sosyal alanda inisiyatif aldı (mospat.ru arşiv, 13-16 Ağustos 2000).
- Eylül 2000’de Ulusal Bilgi Edinme Güvenliği bağlamında onaylanan yasayla medya artık devlet kontrolüne bırakıldı (Rakhmanova, 187).
- Mart 2001’de Savunma ve Güvenlik alanlarında KGB’li yöneticiler atanması,
- Nisan 2001’de Gazprom’un devlet kontrolüne alınması ve Gusinski’nin hisselerinin devri. Svedniya gazetesinin kapatılması ve İtogi gazetesindeki personellerin işten çıkarılması,
- Temmuz 2001’de, Çeçen Savaşı hakkında yazılanların İçişleri Bakanlığı tarafından kontrol edilmesi. Rus yönetimi merkezileşmeyi sağlamak adına siyasi partilerde düzenlemeler yaptı. 10.000’den daha az üyesi bulunan ve 89 bölgenin en az 45’inde teşkilatı bulunmayan partilerin kapatılmasına yönelik hazırlanmış yasayı onaylamıştır. Putin, *“çok sayıda küçük partilerin bulunmasının, Rusya’nın genç demokrasisinde uzun dönemde bir istikrarı sağlamayı imkansız hale getirdiğini”* dile getirmiştir. Bağış, yıllık 100 dolarla kısıtlandı. Yabancı kuruluşlardan finans desteği yasaklandı.
- Ocak 2002’de Berezovski’ye ait özel TV kanalı TB6 Moskova’nın arbitraj mahkemesi kararıyla kapatılması.
- 2002 Haziran’da, Rusya’nın herhangi bir ekstremizmle ilişkisi olan parti veya hükümet dışı organizasyonların etkinliğini durdurabilmesi. Talyatinska Abazreniye (Talyatinin görüşü) gazetesi editörü Valeri İvanov’un suikast ile öldürülmesi,
- Ekim 2002’de Dburovka rehine krizi ve sonrasında yasal düzenlemeler, yeni atamalar.
- Haziran 2003’te TB6’nın mirasçısı olan TBC’nin el değiştirip spor kanalı olması,
- Ağustos 2003’te Rusların toplum ve düşünce araştırma merkezinin (VTsIOM) kontrol altına alınması
- Ekim 2003’te Hodorkovski’nin tutuklanması,

- Aralık 2003 Duma seçimlerinde Putin'in desteklediği Yedinaya Rossia partisi 450 koltuktan 306'sını alması,
- Mart 2004 Başkanlık seçiminde Putin'in 71.4 alması,
- Nisan 2004'te İgor Sutyagin'in, Rus gemileri ve nükleer silahları hakkında bilgiyi dışarı sızdirdığı iddiasıyla 15 yıl hapse atılması,
- Kasım 2004'te Çin'e endüstrideki sırları verdiği iddiasıyla Fizikçi Vlandine Danielov'un 14 yıl hapse atılması,
- Mayıs 2004'te Putin'in STK'larla ilgili yeni düzenlemeler yapması, STK'ların dışarıdan finanse edilmesini yasaklaması,
- Aralık 2004'te Çeçenistan'daki terör saldırısından sonra Putin, yeni yasa imzaladı. Bu yasaya göre, bölge valilerinin doğrudan seçilmesini ortadan kaldırarak cumhurbaşkanının onları atmasına izin verdi. Dahası aynı ay içerisinde Devlete ait petrol şirketi olan Rosneft, Khodorkovski'nin petrol varlıklarını satın aldı.
- Ocak ve Şubat 2005'te, Gürcistan ve Ukrayna'daki gibi ayaklanmalar çıktı fakat sorumlular tutuklandı.
- 2005 yılında Kremlin tarafından birkaç yeni gençlik projesi başlatıldı (Nashi [Bizim] ile en çok dikkat çeken). Rusya'nın liderliği, gençlerle başa çıkma konusunda çeşitli hedefleri takip ediyor. Temel amaç, onları siyasetten uzak tutmak ve Rusya'nın gençliğine devletçi, milliyetçi-vatansever ve dinsel Ortodoks fikirleriyle aşılama. Bu, yakın zamanda kurulan bir dizi yeni kanal ile elektronik medya aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İşe alım, Kremlin destekli partilerin gençlik kolları şeklinde, yarı-Komsomol organize vasıtasıyla (Birleşik Rusya, Yaşam Partisi) ve gençlik parlamentoları olarak kontrol edilen platformlar içine sosyal aktivizmi kanalize ederek elde edilir (Petrov, 2005: 184).
- Mayıs 2005'te Duma, medyada yanlış haber yayınlaması halinde yaptırımların artacağını ifade eden yasayı yürürlüğe koydu. Yine aynı ay Hodorkovski ve P. Lebedev 9 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bu ceza, eylül ayında temyizle 8 yıla düşürüldü.
- Ocak 2006. Duma, Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) hakkında 2006 yılında çıkan kanunda dört maddeyi değiştirdi: "Medeni kanun", "Kamu Dernekleri

Üzerine”, “Ticari Olmayan Örgütlerde” ve “Kapalı İdarî Bölgesel Oluşumlarda”. Yeni gerekliliklere uymama cezaları şiddetliydi. Değişiklikler yetkililere şunları yapma hakkı verdi: “Amaçları ve hedefleri... egemenliğe, siyasi bağımsızlığa, toprak bütünlüğüne, ulusal birliğe, benzersiz karaktere, kültürel mirasa ve Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarlarına tehdit oluşturan ” herhangi bir kuruluşa kaydı reddetmek (unhcr.org); Rusya'nın Federal Güvenlik Servisi (FSB) başkanı Nikolai Patrushev daha da açık konuşarak şunları dile getirdi: “Sivil toplum kuruluşlarının istedikleri herhangi bir faaliyette bulunmalarına izin verilmemelidir... Bağımsız Devletler Topluluğu'nun ilgili yasalarını STK'ların faaliyetleri hakkındaki açık mevzuatla birleştirmekle ilgileniyoruz. STK'lara, hangi sorunların üstesinden gelmeleri gerektiği ve hangi amaç için ve ne tür bir faaliyette bulunmaları gerektiği söylenmelidir ... Turuncu Devrim, Bağımsız Devletler Topluluğu liderlerine yayılmadan önce Anayasa ve yasalar değiştirilmelidir” (Popescu 2006: 1-2). Rus yönetimi, sivil toplumun kontrolü bağlamında dış yatırımcıların çıkarlarına çalışan ve halkın yararına çalışmayanların üzerlerinde denetimi arttırdı (Putin, 24 Mayıs 2006). Bu bağlamda Putin, Rusya'daki sivil toplumu denetleme açısından Federal Kamu Dairesi'nin kurulmasını emretti. Kamu dairesi Rusya'da tanınmış 126 kişiden oluşmakta olup 22 akademisyen, 16 siyaset bilimcisi ve ekonomi uzmanı, 15 kültür ve sanat uzmanı, 14 hukukçu, 12 gazeteci, 8 dini lider, 7 girişimci, 5 doktor, 4 eğitim uzmanı ve 23 diğer meslek temsilcilerini içerisinde barındırmaktaydı. Kamu Dairesi Egemen demokrasinin sivil toplum üzerindeki denetimini ve kontrolünü sembolize etmektedir. Gençler arasında, elbette, radikal ruh halleri her zaman mevcuttur, bu normaldir. Bu radikal ruh, saygı duymaya değerdir. Ben de bir zamanlar hayatımdaki pek çok şeye radikal bir şekilde eğimliydim. Fakat yine de, radikalizmin ilkesi ve anlamsızlığı böyle aşırı biçimler aldığında, bundan kaçınılmalıdır, çünkü tüm bu aldatmaca genellikle üzüntü ile sonuçlanır (Surkov, 13.03.2007).

- Ekim 2006'da Anna Poliskovskaya'nın ölümü
- Kasım 2006'da Litvinenko'nun ölümü
- Aralık 2007'de hükümet, parlamento seçimlerinin sonucunu kontrol etme kabiliyetini artıran bir dizi önlemi onayladı. Yeni kurallara göre, tüm Duma

üyelerinin parti listesinden seçilecek olmasının yanı sıra baraj yüzde 7 olacaktı. Aynı değişikliğe göre siyasi partiler en az 50 bin üyeye sahip olmak ve Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyetlerin yarısında da faaliyet göstermek zorundaydılar. Bunun sonucu olarak 2008 Mart ayındaki seçimde 450 koltuktan 315'ini Putin'in partisi aldı. Ayrıca partilerin denetim yetkisi valilerin eline verildi.

- Medvedev'in Cumhurbaşkanlığı sırasında, Putin Başbakan iken, Cumhurbaşkanının görev süresini 4 yıldan 6 yıla çıkaran yasayı onaylaması,
- Gazeteci Magomed Yevloyev polis nezaretinde öldürüldü.
- İnsan hakları aktivistleri Stanislav Markelov ve Natalya Estemirova sırasıyla Ocak ve Temmuz aylarında öldürüldü.
- Ya Novaya Gazetesinden Gazeteci Anastasiya Baburova, Ocak ayında Markelov ile birlikte öldürüldü.
- Polis, Khimki ormanındaki yol yapımına karşı protestoları dağıtmak için güç kullandı ve serbest toplanma hakkını savunan düzenli gösteriler düzenledi.
- Eylül ayında polis, grupların Rus yasalarına uyup uymadıklarını belirlemeleri gerektiğini belirten belgeleri talep etmek için 40'tan fazla STK'yı ziyaret etti.
- Kasım 2010'da Kommersant gazeteci ve blog yazarı Oleg Kashin, acımasızca saldırıya uğradı ve hastaneye kaldırıldı.
- Aralık 2011 Duma seçimlerinde Birleşik Rusya, 238 sandalye aldı.
- Aleksey Navalny tutuklandı.
- Mart 2012'de Putin 63.6 oyla tekrar Başkan seçildi. Aynı ayda, Rus milletvekilleri "eşcinsel propagandasının" yaygınlaştırılmasını suçlayacak bir tasarı teklif etti. "St. Petersburg ve diğer bazı şehirlerde, LGBT'nin (lezbiyen, eşcinsel, biseksüel ve transseksüel) haklar aktivizmi yetkililer tarafından bastırılmış ya da karşı saldırganlar tarafından saldırıya uğramıştır.
- Temmuz ayında, Devlet Duma'sı, yabancı fon alan STK'lara, yeni bir "yabancı ajan" olarak kayıt yaptırımları ve yetkililer tarafından sık sık planlanmamış denetimler yapma zorunluluğu içeren bir yasa çıkardı. Temmuz 2012'de, üçüncü bir dönem için cumhurbaşkanı olarak göreve başladıktan sonra, Vladimir Putin, o yılın kasım ayında yürürlüğe giren "yabancı ajanlar" yasasını imzaladı. 2006 STK Kanunu gibi, yeni mevzuat da bağımsız bir önlem değil, mevcut yasalarda

yapılan bir dizi değişiklikti. Ceza kanunda ve “Kamu Derneklerinde”, “Ticari Olmayan Örgütlerde” ve “Kara Para Aklama ile Mücadele ve Terörizmin Finansmanı” yasalarında uygulanan değişiklikler bütünü (rg.ru).

- 2012 Aralık ayında Amerikan ailelerin Rus çocuklarını alması engellendi.
- 2013’te yolsuzlukla ilgili yeni kanunların Duma’da onaylanması devletin sahip olduğu birçok kurum ve kuruluşta istifaların ve atamaların gerçekleşmesi,
- 2014’te Ukrayna’daki olaylarda Rusya’nın medya üzerindeki baskısı

şeklidedir.

4.2.MELEZ SAVAŞ VE KIRIM’IN RUSYA’YA KATILMASI

Putin’in iktidara gelmesiyle iç politikada yukarıdaki düzenlemelerle birlikte Egemen demokrasi doktrinine uygun şekilde hareket eden Rusya Federasyonu, 2014 yılına gelindiğinde dış politikaya ağırlığını verebilmiş ve bunun sonucunda Kırım’ın Rusya’ya katılmasını sağlamıştır.

Kırım’ın Rusya açısından önemi ise jeopolitik ve özellikle jeostratejik açıdan oldukça yüksektir. Öyle ki Rus donanmasının Karadeniz ve Akdeniz’e çıkış kapısı buradadır. Aynı zamanda dünyadaki en büyük kara parçasına sahip olmasına rağmen Akdeniz iklimine sahip tek bölge Kırım’dır (Yalçınkaya, 2006 1B: 107).

Egemen demokrasinin Rusya Federasyonu’nun dış politikaya etkisi bakımından iç politikada çıkar gruplarını, medyayı, yönetimi ve kurumların denetimini elinde bulundurması, dış müdahalelere karşı otomatik bir savunma mekanizması oluşturmaktadır. Bu mekanizma ise dış politikada etkin olma fırsatını Rusya’ya vermektedir. Rusya’nın Kırım özelinde, içeride dış tehditlere karşı savunma mekanizması hazırlarken dışarıda giriştiği eylemlere bakıldığında şu hususlar dikkat çekmektedir:

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan çok boyutlu mücadeleler sonucunda, Ukrayna’daki Rus eylemlerinin nasıl tanımlanacağı konusunda belirsizlik hakimdi. Şüphesiz Ukrayna’daki Rus davranışlarına netlik kazandırmak için literatürde ortaya atılmış birçok tanımlama bulunmaktadır. Bu belirsizlik, 3 Temmuz 2014’te NATO

tarafından yayınlanan inceleme videosunda “karma savaş” tanımlaması kullanılmasıyla netlik kazandı (Rácz, 2015: 41).

NATO’nun bu tanımlamasının hemen akabinde Rus eylemlerine yönelik çoğu makale, siber saldırılar, medya manipölasyonu, “küçük yeşil adamların” varlığı, askeri tatbikatlar gibi karma strateji ve taktiklere odaklanmıştır (Lanoszka, 2016: 174-176). Dahası Rusya’nın Ukrayna’ya karşı bilgi savaşları çerçevesinde siber saldırılara başvurması, karma savaşın varlığını görmek için kritik önem taşımaktadır. Keir Giles, Ukrayna’daki Rus eylemlerine yönelik medya operasyonlarını değerlendirmiştir. Bu bağlamda Rus yanlısı troller, insanlar tarafından kontrol edilen çevrimiçi profiller ve botlar tarafından kontrol edilen otomatik işlemlerle, karmaşık ve sistematik bir süreç geliştirilmiştir. Bu, diğer bilim adamlarının Rusya’nın eylemlerini “yalnızca gerçek savaşını değil, aynı zamanda bilgi savaşını hibridize etme” kapasitesi açısından değerlendirmelerine yol açtı (Giles, 2016: 41).

Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki stratejileri ve başta Kırım olmak üzere kazanımlarının, karma savaşın bir sonucu olduğunun göstergesi şeklinde açıklamalarıyla Peter Pomerantsev ve Micheal Weiss “bilgi, kültür ve paranın silahlandırılması”na dikkat çekmişlerdir (Pomerantsev ve Weiss, 2014: 4-5).

Şekil 4.1: Ukrayna'daki Rus Operasyonları ve Melez Savaş

Rácz ise 2014'te yayınladığı eserde, Ukrayna'daki Rusya operasyonlarında melez savaşın işleyişini tanımlamak için tümevarım yöntem izlediğini söyler. Melez savaş, her biri üç bölümden oluşan üç aşamaya böldü. Karma savaşın ilk aşaması, saldırganın daha sonraki operasyonlar için hazırlıklar yaptığı hazırlık aşamasıdır. İlk aşamadaki eylemler şiddet içermez, genellikle yasaldır ve hedef ülke veya uluslararası izleyici tarafından da bilinmez. İlk aşamanın üç bölümü stratejik hazırlık, siyasi hazırlık ve operasyonel hazırlıktır. Stratejik hazırlık, ordunun ve hedef devletin yönetimindeki kırılganlıkların tespit edilmesini ve hem hedef ülke içinde hem de uluslararası olarak fikir oluşturma pozisyonunun hazırlanmasını içerir. Siyasi hazırlık, hedef ülke toplumundaki abartılı bölünmelerden, yetkililere rüşvet vermekten ve yerel iş dünyası ve suç ağlarıyla bağlantı kurmaktan ibarettir. Operasyonel hazırlık, hedef ülkeye karşı politik baskı ve dezenformasyon kampanyasının başlatılması ve hem hedef ülke içindeki kazanılmış aktörlerin hem de saldırgan ülkenin askeri güçlerinin, askeri tatbikat bahanesi altında seferber edilmesinden oluşmaktadır (Razc: 2015: 57-62).

İkinci aşama “melez” saldırıdır. Saldırı aşamasının ilk bölümünü Rácz, “Gerginliği patlatma” olarak adlandırmıştır. Bu bölümde saldırgan, provokasyon, sabotaj ve toplu bilgi / dezenformasyon kampanyası eşliğinde özel kuvvetler kullanarak, yerel protesto gösterileri düzenleyerek ve organize ederek şiddeti kullanır. Saldırgan, hükümet binalarını ve bilgi altyapısını kontrol altına almaya çalışırken, geleneksel işgali tehdit ederek hükümete saldırılmasını engelliyor. Saldırı aşamasının ikinci bölümü “Merkezi hükümeti hedef bölgeden çıkarmak”tır. Bu bölüm hedef odaklı olup hem bilgi hem de idari altyapı üzerinde tam kontrol sahibi olmak, bilgi alışverişinde tekel oluşturmak yer almaktadır. Bölgedeki, hedeflenen ülkenin ordusu; ahlaki, abluka ve rüşvet memurlarına zarar vererek şiddet içermeyen bir şekilde ele alınmalıdır. Bu devam ederken, saldırgan devlet tarafından hedef ülke üzerinde başka askeri ve ekonomik baskılar yapılacak, merkezi hükümetin uluslararası konumu itibarsızlaştırılmış ve baltalanmış durumda ve uluslararası seyircinin gözündeki çatışmanın doğasına ilişkin bakış açısı bilgilendirme kampanyasıyla bozuluyor (Razc, 62-69)

Rácz istikrar sürecine göre melez savaşın üçüncü ve son bölümü, saldırgan devletin kazanımlarını artırdığı bölümdür. Üçüncü aşamanın birinci bölümünde,

hedeflenen bölgelerde referandumlar düzenlemekten oluşan ve bağımsız ülkeye saldıran ya da saldıran ülkeye güçlü bir diplomatik destek veren ülkelerin katılımıyla siyasi istikrarın sağlanacağı yer almaktadır. İkinci bölüm, saldıran devletin askeri kuvvetlerinin istihdamı (ya da muhtemelen gizli olması) veya bölgenin eklenmesidir. Son safhanın son bölümü, ekonomik kaynaklar ve insanlar kaybı, iç istikrarsızlık ve toprakları üzerinde kontrolsüzlük çeken, ittifaklara girme yeteneğini kısıtlayan, stratejik özgürlüğün kalıcı olarak sınırlandırılmasıdır (Razc, 69-73).

Rusya Federasyonu, iç politikada, Egemen Demokrasi anlayışı ile savunma mekanizmasına sahip olarak dış politikada etkin olmayı başarmış ve 2014'e kadar Ukrayna'nın toprağı olan Kırım'ın 2014 sonrasında Moskova'dan yönetilmesini sağlamıştır.

5.SONUÇ

Rusya'nın egemenlik anlayışı dışarıdan gelebilecek her türlü müdahalenin kabul edilemezliğiyle doğrudan ilişkilidir. Vladimir Putin döneminde Rusya Federasyonu Vladislav Surkov'un ortaya attığı Egemen Demokrasi anlayışı çerçevesinde iç politikada iktidarın meşruiyeti için siyasi rejim ve millet arasında bir sosyal sözleşme yapıldığı varsayılmaktadır. Diğer bir deyişle Putin yönetimi devletin kamu ve özel sektör üzerindeki etkisini kullanarak halkıyla sosyal bir sözleşme yaptı, demokrasiyi yönetti. Bu yaklaşım Surkov başta olmak üzere Rus seçkinleri tarafından belirlenen Egemen Demokrasi, dikey iktidarı sağlama, merkezileşme ve iktidarın kişiselleşmesinin teorideki anlamına gelmektedir. Bu sayede batı tarzı demokrasiyi kendi içerisinde barındırmak yerine Rus topraklarına özel bir demokrasi anlayışını öne sürdü ve uyguladı.

Egemen demokrasi daha çok iç politik sistemi düzenlemesi bakımından önem arz etmiş olsa da dış politikada da kendini göstermiştir. Devlet, ülke içerisinde istihbaratı, ayaklanmaları, medyayı kontrol altında tutarak iç politik meselelerde enerji harcamak yerine dış politikaya odaklandı ve Kırım'ın Rusya Federasyonu'na katılımı sağlandı. Dış politika bağlamında, Surkov tarafından Rus kültür tarihi ve merkeziyetçi yönetimin kabul gördüğü egemen demokrasi anlayışı herhangi bir ideolojiye bağlı kalınmaması ve hızlı siyasi manevra şansına fırsatı verdi.

Çalışmanın sorunsalına uygun olarak Rusya Federasyon'un iç politikada kamu ve özel kurumları kontrol etmesi sonrasında dış politikada daha aktif rol olmasına yol açtığını Kırım özelinde ispatlanmıştır. Dikkat edilmesi gereken bir husus, Rusya'nın 21. yüzyılda, her ne kadar bölgenin hakimiyeti konusunda birtakım farklı görüşler olsa da, Kırım'ı üst düzey sıcak çatışma olmadan kendi topraklarına katmasıdır.

Hipotezler bağlamında,

Hipotez 1: Egemen Demokrasi, Rus siyasal kültürü çerçevesinde içerisi doldurulmuş iç politikada denetim ve örgütlenmenin sağlanmasında etkin rol oynamıştır. Analiz edilen bilgiler ışığında hipotez doğrulandı.

Hipotez 2: Egemen demokrasi yönetim anlayışı ile Rusya kendi içerisinde iç ayaklanmaları ve dış müdahaleleri engellemiştir. Analiz edilen bilgiler ışığında hipotez doğrulandı.

Hipotez 3: Denetimi sağlayan ve iç müdahaleleri engelleyen Rusya dış politikada, Kırım özelinde, aktif rol oynamıştır. Analiz edilen bilgiler ışığında hipotez doğrulandı.

Çalışmanın amacı kapsamında Egemen demokrasi kavramı Rus Dış Politikası Kırım özelinde analiz edilmiştir. Analiz sürecinde siyasal kültürün önemi Antik çağlardaki kökenlerinden modern zamandaki tanımlamalarına kadar irdelendi. Bu bağlamda siyasal kültürün toplum ve birey üzerindeki etkileri, Rusya özelinde, 21. yüzyılda Egemen Demokrasi kavramının oluşmasına ve Rus siyasetine yön vermesine sebebiyet vermiştir. Yönetim alanında Çar, Sekreter ve Başkan'ın merkezileşmiş ve kişiselleştirilmiş yönetim yapısının incelenmesi sonucunda Egemen Demokrasi yönetim anlayışında Putin'in de Rusya Federasyonun da merkezileşmeyi ve kişiselleşmeyi sağlayarak ülkeyi yönettiği vurgulanmıştır.

Amaca yönelik son açıklama ise devlet yönetiminde Merkezileşmeyi, kişiselleşmeyi ve denetim düzeneğini katı bir şekilde uygulayan devletin dış politikadaki etkinliğinin incelenmesi sonucunda Kırım'ın Rusya'ya katılması irdelenmiştir.

Her ülkenin olduğu gibi Rusya'nın da kendine özgü değerleri vardır. Bu değerler ancak Rusya'nın tarihi tecrübelerinden ortaya çıkmaktadır. Vladimir Surkov tarafından ortaya atılan “Egemen demokrasi” ideolojisi Batı tarzı demokrasiden farklılık arz etmektedir. Rusya'nın egemenlik söylemi, ahlaki üstünlüğünün ve evrenselcilik inancına dayanan Batı'nın Soğuk Savaş sonrası müdahaleciliğine karşı koymak için kullanılmaktadır. Putin yönetimindeki Rusya kendi siyasi kültürüyle oluşturulan yeni anlayışla gücü devlette toplamaya gayret göstermiştir. Bunu yaparken siyasi, hukuksal ve ekonomik olarak kendi içerisinde dış müdahaleye izin vermeyecek biçimde tasarladığı teoriye egemen demokrasi adını vererek dönemin sorunlarına cevap verir hale gelmiştir. Her ne kadar hukukun üstünlüğü, azınlıkların korunması, özgür basın, etkili muhalefet ve özel mülkün hukuk çerçevesinde güvence altına alınmasından daha

çok, güçleri merkezde toplamak için giyilmiş bir kaftan olduğu düşünülse de eski gücünü yeniden kazanmasına yardımcı olmuştur.

İç politika ve dış politika bağlantısı bakımından devlet *“hem kaynakları içten harekete geçirerek hem de diğer ülkelerle rekabet etmeyi ve yurt içindeki konumunu konsolide etmek için uluslararası rolünü kullanmayı”* hedeflediği için hem iç hem de uluslararası boyutta faaliyet göstermektedir (Halliday, 1994: s. 84; bkz. ayrıca Barnett, 1991). Devlet hem iç hem de uluslararası yapılarda yasallaştığından politika yapıcılar, iç ve dış politikaları uyumlu hale getirmeye çalıştıkları iki seviyeli bir düzeni ifade eder. İç seviyede kamuoyu, eylemleri veya eylemsizlikleri için siyasi misilleme yapmak zorunda olan karar vericiler üzerinde bir yarar sağlayabildiği gibi kısıtlama da getirebilmektedir. Sık sık bu kısıtlamaların demokrasileri savaşa daha az eğilimli hale getirdiği iddia edildi. Fakat bir devleti zayıflatmak için siyasetçilerin propagandadaki ustalıkları şüphesiz hesaba katılmamıştı. Tam da bu noktada siyasal kültür ve dış politika arasındaki karşılıklı ilişki önem arz etmektedir.

Bu bağlamda iç politika merkezileşmenin yanı sıra istihbaratın sert/kontrollü denetimi, kurumların, STK’ların ve medyanın bağımlı/kontrollü denetimi, oligarklar, yerleşik suç örgütleri ve ayrılıkçı unsurlarla mücadelenin etkinliği, nüfus ve göçmen sorunlarının düşük düzeyde seyretmesi, kontrollü özelleştirme, etkin kilise ve ordu-hükümet ilişkisinin kuvvetli oluşu Rusya’nın Kırım’a müdahalesini kolaylaştıran unsur olarak belirlemektedir. Bu denetim ağının genişliği ise Rus siyasal kültürüyle doğrudan ilişkilidir.

Rusya’da güçlü bir yönetici ve onun çevresinde sadık kurumlarla desteklenmedikçe egemenlik kavramından söz etmek mümkün değildir. En alt tabakadaki Rus köylüsü, en üst tepedeki Çar’a kadar kendilerine yükledikleri sorumluluğun çoğu bu şekilde devam etmektedir (Fisher, 2014: 19). Rusya’da yönetimde ister Çar, Parti Sekreteri isterse de Cumhurbaşkanı olsun yönetim anlayışında siyasal kültürün kökleri bulunduğu için pek bir farklılık ortaya çıkmayacaktır. Aynı şekilde Egemen Demokrasi yerine başka bir tanımlama da zaman içerisinde görülebilir. Fakat Rus siyasal kültürün 21. yüzyıla yansıması Egemen Demokrasi şeklinde tezahür etmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, K. 2009. Rusya: Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne. İletişim Yayınları.
- Alem, A. 2002. Foundations Of Political Sciences, Tehran, Nai Publishment.
- Barbier, M. Gözel, Ö., & Özburun, S. 1999. Modern Batı Düşüncesinde: Din Ve Siyaset. Kaknüs Yayınları.
- Breuning, M. 2007. Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction, Palgrave Macmillan, New York.
- Fleming, B. P. 2011. The Hybrid Threat Concept: Contemporary War. Military Planning And The Advent Of Unrestricted Operational Art, Fort Leavenworth, Kansas, School Of Advanced Military Studies.
- Gessen, M. 2015 Putin: Yüzü Olmayan Adam. Epsilon Yayıncılık Aş.
- Gidulyanov, P. B. 1926. Otdeleniye Tserkvi Ot Gosudarstva V Sssr (The Separation Of Church From State In The Ussr).
- Halliday, F. 1994. Rethinking International Relations. Hampshire: Macmillan.
- Hoffman, F. G. 2007. Conflict In The 21st Century: The Rise Of Hybrid Wars Arlington. Va: Potomac.
- Hosking, G. 2006. Russia And The Russians. From Earliest Times To 2001 Istanbul, İletişim Yayınları., Çev. Kezban Acar.
- Hosking, G. 2011. Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla, çev., Kezban Acar, İletişim Yay., İstanbul.
- Hudson, V. M. 1997. 'Culture And Foreign Policy: Developing A Research Agenda', In Hudson (Ed), Culture And Foreign Policy, Lynne Rienner, Boulder.
- Hüseynov, T, 2001. Hüseynov, Rusların Hıristiyanlaşması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Hybrid Warfare. 2010. Washington, Dc: United States Government Accountability Office.

Ischinger, W. 2015. Collapsing Order, Reluctant Guardians. Munich Security Report, 11.

Karaosmanoğlu, A. 1981. İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Karapetjan, L. M. 2009 Politic Eskie Partii V Sud'be Rossii (Political Parties In Russia's Destiny). Sankt-Peterburg: Juridic Eskij Centr Press.

Kirchner, W. 1948. A History Of Russia (No. 66). Barnes & Noble. Komisyon, Russkaya Pravoslavnaya Tserkov 988-1988, Oçerki İstorii I-XIX Vv., 1.

Krasner, S. D. 1999. Sovereignty: Organized Hypocrisy. New Jersey: Princeton University Press.

Kurat, A. N. 1987. Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar (Vol. 17). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Le Bon, Gustave 2012. Devrim Psikolojisi, Oda Yayıncılık

Linz, J. J, 2017. Totaliter Ve Otoriter Rejimler. Liberte Yayınları Erhan Öbudun Çev.

Ministry Of Defence – Written Evidence Submitted To Defence Committee, Uk Parliament, 1 March 2016 Para. 15

Moldovan, A.M. 1984. Slovo O Zakone İ Blagodati İlariona, Kiyev.

Nemeth, W. J. 2002. Future War And Chechnya: A Case For Hybrid Warfare (Doctoral Dissertation, Monterey, California. Naval Postgraduate School).

Novikov, D. V. 2007. “Antizapadnic Estvo Kak Strategija Racional'nogo Povedenija Rosijskoj `Elity” (Anti-Westernism As Rational Strategy Of Russian Elite).

Nye, J. S., & Welch, D. A. 2011. Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak. Çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Onay, Y. 2002. Rusya Ve Değişim. İstanbul. Nobel Yayınları.
- Onay, Y. 2007. Batıya Direnen Devlet Rusya. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Orlov, D. 2007. “Politik Eskaja Doktrina Suverennoj Demokratii” (Political Doctrine Of Sovereign Democracy). In Suverennaija Demokratija. Ot İdei K Doctrine (Sovereign Democracy: From Idea To Doctrine). Moskva: Izdatel'stvo Evropa.
- Pavlov, A.S. 1869. Pervonaçalnyi Slavyano-Russkiy Nomokanon, Kazan.
- Petrov, N. 2005. From Managed Democracy To Sovereign Democracy: Putin's Regime Evolution İn 2005. Ponars Policy Memo, 396.
- Petrov, N., Mcfaul, M. 2005. The Essence Of Putin's Managed Democracy. Carnegie Endowment For International Peace, October 18.
- Rakhmanova, T. 2016. Rus İktidarının Kalbinde Putin İmparatorluğunu Sorgulama. Çev. Reşat Uzmen. Bilge-Kültür Sanat Yayıncılık.
- Riasanovsky, N. V. & Steinberg, M. D. 2011. Rusya Tarihi. Çev: Figen Dereli),(İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2011).
- Roskin, M., & Seçilmişoğlu, B. 2014. Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür. Adres.
- Sarıbay, A. Y. 2008. Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji. Everest Yayınları.
- Semenikhin, İ, 2008, Vladislav Surkov, Pro De Contra: Egemen Demokrasi Üzerine Dialoglar.
- Sokolov, P.P., Russkiy Arkhierey İz Vizantii İ Pravo Ego Naznaçeniya Do Naçala Xv
- Soloviev, A. 2003, Political Sciences, Political Theory And Political Technology, Moscow.
- Söylemezoğlu, G. K. 1939. Rusya Tarihi. Kanaat Kitabevi.
- Tennessee, S., D. 2000, The Fundamentals Of Political Sciences, Translation: Malek Mohammadi, H., Tehran, Publication Of Dadgustari.

Vernadsky, G., Mızrak, D., & Mızrak, E. Ç. 2009. Rusya Tarihi. Selenge Yayınları.

Yalçınkaya, A. 2006. Rus Reelpolitiğinin Ertelediği Sorun: Kırım. Karadeniz Araştırmaları, (8), 99-113. 1B

Yalçınkaya, A. 2006. Sömürgecilik & P. İ. I. T. 1856'dan Günümüze, (2. Baskı). Ankara: Lalezar Kitabevi. 1A

Yapıcı, Merve İrem, Rusya Dış Politikasını Belirleyen İç Etkenler, İstanbul, Usak Yayınları, 2010.

Zernov, N. (1978). The Russians And Their Church. St Vladimir's Seminary Press.

Süreli Yayınlar

Almond, G. A., & Powell, G. B. 1978. *Comparative politics: System, process, and policy*. Little, Brown.

Almond, G. A., Verba, S. 1963 *The Civic Culture; Political Attitudes And Democracy in Five Nations*, Princeton (New Jersey): Princeton University Press.

Baghaee, K., 2016, The Quiddity Of Combined War, Repeated Mistakes İn Military Debates, Quarterly Journal Of Military Science And Technology, No. 37

Ball, A., Peters, G., 2005, *New Politics And Government*, Translation: Alam A., Tehran, Qomes Publication.

Barnett, M. 1991. 'High politics is low politics: The domestic and systematic sources of Israeli Security Policy 1967–77,' *World Politics* 42: 529–547.

Blyth, M., & Mark, B. (2002). *Great transformations: Economic ideas and institutional change in the twentieth century*. Cambridge University Press.

Campbell, J. L. (2002). Ideas, politics, and public policy. *Annual review of sociology*, 28(1), 21-38.

Charalambos, K., Protopopou, A. O., & Richardson, J. T. INTERNATIONAL CHURCH-STATE SYMPOSIUM.

Chilton, S. (1988). Defining political culture. *Western Political Quarterly*, 41(3), 419-445.

Cortell, A. P., & Davis Jr, J. W. (2000). Understanding the domestic impact of international norms: A research agenda. *International Studies Review*, 2(1), 65-87.

Daltan, R., 2000. "Citizen Attitudes and Political Behaviour" comparative political studies, vol. 33, No. 6/7

Dualı, Ş. 2014. Patrik Kiril Ve Soğuk Savaş Sonrası Rus Ortodoks Kilisesinin Yeniden Yapılandırılması. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 3(1), 1-21.

Durkheim, E. 1982 The Rules Of Sociological Method, New York: The Free Press.

Elder, C. D., & Cobb, R. W. (1983). The political uses of symbols. Longman Publishing Group.

Fedorov-Davidov, German Alekseyeviç, Obşestvenniy Stroy Zolotoy Ordı, İzdatelystvo Moskovskoğo Universiteta, Moskova 1973.

Fisher, S., 2014. Sovereign Democracy : Russia's Response To The Color Revolutions Master Thesis, University Of Louisville.

Gerasimov, V. 2013. The value of science in prediction. Military-Industrial Kurier, 27.

Giles, K. 2016 The Next Phase Of Russian Information Warfare Prepared By The Nato Strategic Communications Centre Of Excellence

Gülsoy, T. (2015). Milletın Temsili. Kamu Hukuku Arşivi–Khuka, 2.

Halbwachs, M. 1939 “Individual Consciousness And Collective Mind”, American Journal Of Sociology, Vol. 44, No. 6 (1939): 812-822.

Herberşteyn, Sigizmund, Von, Notes Upon Russia, I-II, Latince’den İngilizce’ye Çev. Ve Yay. R. H. Major, The Hakluyt Society, London (T)

Ju, J. S. 2010. Institutional Reform And Discourse On Democracy İn Russia. The Korean Journal Of International Studies, 8(2), 299-325.

K. Warszewicki, O Posle Ĩ Poselstwah, Warszawa 1935, S. 193-194.

Kamalov, Ĩ, 2008 Altın Orda-Rus İlişkileri Ve Altın Orda’nın Rusya’ya Etkileri (Altın Orda Devleti’nin Yıkılışı Ve Çarlık Rusyası’nın Kuruluş Sürecinde) (Doktora Tezi)

Karamzin, Nikolay Mihayloviç, İstoriya Gosudarstva Rossiyskoğo, I, Zolotoy Vek Yayınları, S. Petersburg 2003.

Lanoszka A., “Russian Hybrid Warfare And Extended Deterrence İn Eastern Europe”, International Affairs, 2016, 92.

Makarkin, A. (2011). The Russian Orthodox Church: Competing Choices. *Russian Politics & Law*, 49(1), 8-23.

Marzbali, Rafi, H. M., Ghahreman M., 2018, Political Culture; A Conceptual and Theoretical Study, *Quarterly Journal of Political sciences*, No. 17, Tehran University, Tehran, Iran.

Mo, J. 1994. 'The logic of two-level games with endogenous domestic coalitions,' *The Journal of Conflict Resolution* 38: 402–422.

Mo, J. 1995. 'Domestic institutions and international bargaining – the role of agent veto in 2-level games,' *American Political Science Review* 89: 914–924.

Mosquera, A. B. M., & Bachmann, S. D. (2016). Lawfare in hybrid wars: the 21st century warfare. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 7(1), 63-87.

Parsons, T. 1971. *The System Of Modern Societies*. Prentice Hall.

Patrick, G. M. (1984). Political culture. *Social science concepts: A systematic analysis*, 265-314.

Polat, S. 2004 "Din-Devlet İlişkilerinde 'Rus Geleneği'", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(22): 15-25.

Pomerantsev, P.; Weiss, M, 2014. *The Menace Of Unreality: How The Kremlin Weaponizes Information, Culture And Money*, New York: The Institute Of Modern Russia.

Popescu, N. (2006). Russia's soft power ambitions. *CEPS Policy briefs*, (1-12), 1-3.

Pye, L., 1991, *Political Culture And Political Development*, Translation: Mohammadi M., *Letter Of Culture*.

Racz A. 2015 *Russia's Hybrid War İn Ukraine Breaking The Enemy's Ability To Resist*. Fiia Report 43

Rastorgyev, A. (1957). Reç Mitropolita Krutiçkogo i Kolominskogo Nikolaya. *Moskva, Jurnal Moskovsky Patriarkhi*, 6, 22-29.

Rihter, A., “İzsledovaniya O Vliyaniyi Mongolo-Tatar Na Rossiyu”, Oteçestvenniye Zapiski, S. 62, Haziran 1825, S. 333-371.

Rosenau, J. N. (1968). The concept of intervention. Journal of International Affairs, 165-176.

Surkov 13.03.2007 Tarihinde Rus Devlet Beşeri Bilimler Üniversitesi'nde (Ruh) “Yuvarlak Masa” “Şubat Devrimi: Geçmiş Ve Bugün” Düzenlendi.

Surkov V. 2008. “Russian Political Culture: The View From Utopia,” Russian Social Science Review 49, No. 6.

Surkov, V. 2006. Sovereignty Is A Political Synonym Of Competitiveness. Speech To United Russia,(Moscow) February, 7.

Surkov, Vladislav. “Suverennaja Demokratija İ Edinaja Rossiya” (Sovereign Democracy And United Russia). Strategiya Rossii 3 (Russian Strategy 3). March 2006 (In Russian).

Trubetskoy, Nikolay, Naslediye Çingizhana, Agraf Yayınları, Moskova 2000.

V. V. Kojinov, Sudyba Rossiye: Vçera, Segodnya, Zavtra, Moskova 1997

Vasiliy Klyuçevskiy, Russkaya İstoriya Polnıy Kurs Lektsii, Belarusskiy Dom Peçatı, Kharvest 2000, C. I (I-II), S. 592-593.

Vladimir Putin. “Annual Address To The Federal Assembly Of The Russian Federation” (Moscow) May 24, 2006

Voris Gryzlov İn Suverennaja Demokratija. Ot Idei K Doctrine (Sovereign Democracy: From Idea To Doctrine) (Moskva: Izdatel'stvo Evropa, 2007), P. 46 (İn Russian).

Young, O. R. (1968). Intervention and international systems. Journal of International Affairs, 177-187.

İnternet

A. Rihter, İzskedovaniya o Vliyaniyi Mongolo-Tatar na Rossiyu. <http://ist-konkurs.ru/raboty/2008/1026-rus-i-mongolo-tatary-rezkij-povorot-ili-prodolzhenie-estestvennogo-razvitiya>

Alexander Dugin, Jeopolitik Uzmanlık Merkezi Başkanı 18 Haziran 2007, "Kremlin.ORG"190-191.

Andrew Korybko <http://tr.jamnews.com/detail/News/283662>

Evgeny Maksimovich Primakov - Rusya Bilimler Akademisi Akademisi. 08.24.2007'de "Nezavisimaya Gazeta"

<http://eng.globalaffairs.ru/numbers/13/970.html>

<http://iccr.sutd.ru/>

<http://medyasafak.net/haber/2269/ozel--andrew-korkykbo--melez-savas-nedir--suriye-savasi-ve-iran-yesi>

http://sidashtaras.ru/img/dejania_stoglava_1551.pdf

<http://www.mepar.ru/library/vedomosti/62/1220>

<http://www.mepar.ru/library/vedomosti/62/1220/>

<http://www.patriarchia.ru/db/text/102261.html>

<http://www.rg.ru/2012/07/23/nko-dok.html>

http://www.umo.msu.ru/russia_xxi_new/book/section0131.html in Russian

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/44363d654.html>

https://eng.globalaffairs.ru/number/n_9123

<https://mospat.ru/en/documents/>

<https://newtimes.ru>

<https://www.ft.com/content/48b6a350-ad29-11e4-bfcf-00144feab7de>

<https://www.ft.com/content/74c3d38a-b6c3-11de-8a28-00144feab49a>
https://www.prilib.ru/romanovy_4

Ivanenko, Vlad. “An Alternative Platform: Building Democracy Needs to Involve Civil Society,” Russia Profile last modified February 8, 2007, <http://russiaprofile.org/politics/a2727.html>

Nato.int

slavyanskaya-kultura.ru/slavic/history/proishozhdenie-slova-slavjane.html

U.S. ARMY, 2010. Training Circular 7-100: Hybrid Threat. Department of the Army, Headquarters Washington, DC. [online] Available

Valery Gerasimov, “The Value of Science in Prediction,” Military-Industrial Kurier, 27 February 2013, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.